

VÄGAR TILL ETT SÄKRARE OCH TRYGGARE SVERIGE

15 år med Stiftelsen Tryggare Sverige

Vägar till ett säkrare och tryggare Sverige

15 år med Stiftelsen Tryggare Sverige

Stiftelsen Tryggare Sverige

Stiftelsen Tryggare Sverige
Carl-Gustaf Lindstedts gata 3
104 31 Stockholm
Telefon: 08-29 20 00
E-post: info@tryggaresverige.org
Hemsida: www.tryggaresverige.org
Twitter: @TryggareSverige

Adress till förlaget:
Jure Förlag AB
Östermalmsgatan 84
114 50 Stockholm
Telefon: 08-662 00 80

Att mångfaldiga innehållet i denna rapport, helt eller delvis, utan medgivande av Stiftelsen Tryggare Sverige, är förbjudet enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. Förbudet gäller varje form av mångfaldigande såsom tryckning, kopiering, bandinspelning etc.

Vägar till ett säkrare och tryggare Sverige – 15 år med Stiftelsen Tryggare Sverige

© Stiftelsen Tryggare Sverige och Jure Förlag AB
ISBN 978-91-7223-888-6
Upplaga 1
Stockholm 2022
Omslag: Tina Selander, Textfokus
Tryck: Elanders, Stockholm 2022

Innehållsförteckning

Förord	5
Inledning	7
Urval av relevanta artiklar	16
För att stoppa mäns våld krävs mod, inte pengar	16
Mäns våld mot kvinnor – vem bryr sig?	19
Förnyelsen av svensk polis måste komma utifrån	22
Brister i skyddet för brottsoffer	25
Så kan den grova brottsligheten bekämpas	29
Inför krav på barnkonsekvensanalyser vid våld i nära relationer	32
Stöd till brottsdrabbade – ett geografiskt lotteri	35
Fjärrpolis istället för närpolis	37
Få brott mot kvinnor i nära relationer klaras upp	40
Knappt tiondel av våldsbrott mot barn klaras upp	43
Kommunerna klarar inte brottsförebyggande arbetet	47
Ta sexuella ofredanden på allvar	51
Våld och hot vardag i skolan	54
Polisens kris ökar behov av nytänkande	57
Stärk demokratin – tillåt en kommunal polis	61
Är fler poliser verkligen rätt lösning?	65
Skjut inte pianisten när det är kompositörens fel - om krisen inom polisen	69
Hur många fler kvinnor kommer mördas?	72
Brottsligheten flyttar inte – det är en myt	76
Tio åtgärder för att minska brottsligheten	79

Naiviteten – ett hot mot demokratin	83
Ring inte på hos din granne för att stoppa våld i hemmet	86
Färre brott om kommuner och företag kan samarbeta	89
Kontaktförbud måste tas på större allvar	92
Situationen med brott och otrygghet är självförvållad	95
Regeringen kan inte önsketänka bort gängen	99
Brottsvåg i New York läxa för Sverige	102
Lär av brittisk offensiv mot bedrägerier	106
Låt näringslivet finansiera polisen	110
Kommunala ordningsvakter signalpolitik för miljoner	113
Polisen hanterar många bedrägeriärenden felaktigt	116
Brottsoffer en glömd grupp i samhället	119
Lag används fel – det kostar kvinnoliv	122
Enorma insatser krävs mot tystnadskulturen	125
Polisen måste göras om i grunden	129
Nationell skolplan för trygghet och studiero får IG	132
Kommunerna bör få egna poliser	135
Påskkravallerna hade kunnat förhindrats	140
Viktigt att polisen sopar framför egen dörr	144
Några avslutande reflektioner och krav	149

Förord

Skjutningar, sprängningar, bilbränder och öppen narkotikahandel har för många människor blivit en del av vardagen i Sverige. Brottsligheten påverkar inte bara de direkt utsatta och deras nära och kära. Hela samhället berörs genom den rädsla och otrygghet som brottsligheten sprider. Den styr allt från var människor väljer att bosätta sig, var företag etablerar sin verksamhet och hur olika investeringsbeslut fattas till hur personer lever sina liv och rör sig i vardagen.

Hur har vi hamnat i denna situation och vilka åtgärder krävs egentligen för att återställa lag och ordning?

Under de gångna 15 åren har den oberoende tankesmedjan Stiftelsen Tryggare Sverige försökt att beskriva vägarna till ett säkrare och tryggare Sverige. I denna rapport ger vi en samlad bild av situationen, bristerna och lösningarna för att vända den negativa utvecklingen.

Rapporten innehåller ett urval av de mest relevanta debattartiklar som Stiftelsens medarbetare har skrivit mellan åren 2008 och 2022 med konkreta förslag till förbättringar och effektiviseringar. Åtgärderna handlar bland annat om att säkerställa att det finns en operativ polis- och åklagarorganisation på plats i de särskilt utsatta områdena för att bygga tillit och legitimitet och ytterst kunna ta tillbaka dessa områden från de kriminella. Andra åtgärder handlar om att det måste råda ordning och reda i våra skolor med nolltolerans för våld och hot. Vidare måste alla som drabbas av brott få hjälp, stöd och skydd.

Sverige står idag inför den största kriminalpolitiska utmaningen någonsin. För att vända utvecklingen krävs ny förståelse och ett nytt ledarskap, men framför allt behöver politiker och tjänstemän uppvisa mod och vilja att vidta nödvändiga åtgärder.

Annette Carnhede

Ordförande

Stiftelsen Tryggare Sverige

Inledning

Under det senaste decenniet har möjligheterna att skapa och upprätthålla säkra och trygga miljöer för medborgare och näringsliv ställts på stora prov. Omvärldsförändringar med ökad globalisering och digitalisering samt ett nytt säkerhetspolitiskt läge i Europa påverkar den yttre säkerheten. Till detta kommer nya förutsättningar för den inre säkerheten i form av växande utanförskapsområden, ökad polarisering när det gäller tilliten till grundläggande samhällsfunktioner och, inte minst, en mycket allvarlig situation när det gäller brott och otrygghet.

När det gäller brottsligheten har en grövre och mer organiserad brottslighet fått allt starkare fäste både i våra storstäder och mindre städer samt i ren lands- och glesbygd. Som en konsekvens ökar brott som utpressning, människohandel och bedrägerier. Detsamma gäller otillåten påverkan, ofta i samband med myndighetsutövning eller riktat mot målsäganden och vittnen.

En central del för den organiserade brottsligheten är narkotikan. I många städer finns så kallade drogscener där narkotika säljs i princip helt öppet. Bara i Stockholm finns ett 60-tal sådana platser med Sergels Torg som den mest ökända sedan 50 år tillbaka.¹ Rekordmånga svenskar avlider av narkotikamissbruk, och antalet dödsfall är näst flest per capita i EU.²

Mycket av narkotikabrottsligheten har sitt ursprung i de 60-tal områden som Polisen³ kategoriserar som utsatta eller särskilt utsatta. Områdena, som officiellt befolkas av över 500 000 invånare, kännetecknas av en låg socioekonomisk status och öppen narkotikahandel, där kriminella har stor inverkan på lokalsamhället genom påtryckningar som hot och utpressning och utåtagerande missnöje mot samhället. I vissa av områdena har polisen svårt eller nästan omöjligt att fullfölja sina uppdrag på grund av en hög koncentration av kriminella och parallella samhällsstrukturer.

¹ Länssamarbetet för ANDT-frågor i Stockholms län (2018).

² EMCDDA (2020).

³ Polisen (2019).

Enligt de senaste bedömningarna finns det i Sverige ett 100-tal verksamma kriminella nätverk som tillsammans består av cirka 15 000 grovt kriminella.⁴ I dess spår följer en påtaglig brottslighet och otrygghet, något som framgår av både den officiella kriminalstatistiken och en rad nationella och regionala offer- och trygghetsundersökningar.

Situationen i flera förortsområden är mycket allvarlig med social oro, upplopp, parallella samhällsstrukturer, gäng och kriminella klaner som har fyllt det maktvakuum som uppstått då polisen inte varit tillräckligt lokalt närvarande och då kommunerna själva saknar förmågan att bedriva ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete. I vissa områden har situationen gått så långt att polis, ambulans och räddningstjänst ibland inte kan åka in utan omfattande förberedelser och förstärkningar.⁵

Även om många andra länder också har stora utmaningar står Sverige inte för det normala inom detta område. Tvärtom skiljer sig den svenska situationen från förhållanden andra europeiska länder. Som exempel kan nämnas att det i Nederländerna inte finns några områden där polisen eller räddningstjänsten inte kan åka in utan förstärkning eller där posten inte kan delas ut på grund av brott och otrygghet. I Tyskland är det betydligt färre dödsskjutningar bland unga män jämfört med Sverige och Italien upplever inte lika stora problem med bilbränder i förortsområden på sätt som i Sverige.⁶

Vidare har Sverige på kort tid varit föremål för stora migrant- och flyktingströmmar, varav minst 33 000 var pojkar under 18 år.⁷ Detta ställde kommunerna inför stora praktiska och ekonomiska problem när frågor som rörde boende, skolgång och arbete skulle hanteras vid sidan av andra kommunala arbetsuppgifter, vilket inneburit nya utmaningar i form av ökade risker för brott och utsatthet för brott. Lägg där till de enorma utmaningar som ligger i att försöka förebygga det ökade terrorhotet och den våldsbejakande extremismen, inte minst i form av ett hundratal svenska jihadister som återvänt från kriget i Syrien.

⁴ Rostami m.fl. (2018:4).

⁵ Brå (2017).

⁶ Stiftelsen Tryggare Sverige (2020).

⁷ Migrationsverket (2016).

Läget kompliceras ytterligare av att både polisens brottsutredningsverksamhet⁸ och brottsförebyggande arbete⁹ uppvisar brister, vilket resulterar i att det tar för lång tid att utreda brott samt att för få brott klaras upp. Inte heller brottsofferarbetet fungerar som det ska med konsekvensen att många drabbade blir utan hjälp, stöd och skydd. Den samlade kvinno- och brottsofferjourrörelsen menar till och med att situationen för brottsdrabbade i Sverige utvecklats i negativ riktning under det senaste decenniet.¹⁰

Svårigheterna blir inte mindre av att kartläggningar från Brottsförebyggande rådet¹¹ visar att kommunerna i många fall saknar ett strukturerat brottsförebyggande arbete samt att de lokala samverkansöverenskommelserna mellan polis och kommun inte sällan är rena pappersprodukter. Ett förhållande som bland annat beror på att kommunerna i dagsläget saknar ett lagstadgat ansvar att arbeta brottsförebyggande, och således under många år valt bort dessa frågor.

Det är emellertid inte enbart själva brottsligheten och den bristande förmågan att förebygga och utreda brott samt stödja de drabbade som är ett problem. Enligt Brottsförebyggande rådet¹² har oron för brottslighet kontinuerligt ökat de senaste åren. Nästan hälften (47 procent) av befolkningen (16-84 år) oroar sig över brottsligheten i samhället, vilket är en kraftig ökning jämfört med 2014 då andelen oroliga var 28 procent. Kvinnor känner sig genomgående mindre trygga än män. Exempelvis uppger hela 38 procent av kvinnorna att de känner sig mycket eller ganska otrygga att gå ut på kvällen i det egna bostadsområdet. Bland männen är motsvarande siffra 22 procent.

Även näringslivet ställs inför allt större prövningar på grund av den grövre brottsligheten. Vid sidan av Covid-19 och dess negativa effekter har bristande säkerhet kommit att bli ett av de största hoten mot näringsfriheten i Sverige. En kartläggning som Stiftelsen Tryggare Sverige¹³ genomfört på uppdrag av Svenskt Näringsliv visar att de totala kostnaderna

⁸ Statskontoret (2018:18).

⁹ Polismyndigheten (2019:4).

¹⁰ Stiftelsen Tryggare Sverige (2020).

¹¹ Brå (2019).

¹² Brå (2020:8).

¹³ Stiftelsen Tryggare Sverige (2022).

för brott mot företag överstiger 100 miljarder kronor varje år. Sverige tappar också placeringar i ”the Economic Freedom of the World Index”, som mäter graden av marknadsekonomi i drygt 160 länder. Orsaken är försämrade villkor för företagande och ekonomisk verksamhet, vilket bland annat beror på att företagare i allt mindre utsträckning upplever att de kan lita på att polisen upprätthåller lag och ordning.¹⁴

Med de problem som beskrivs ovan är det inte förvånande att mycket av samhällsdebatten kretsar kring frågor som rör den grövsta brottsligheten och det viktiga arbetet mot kriminella gäng i utsatta områden, dödsskjutningar, attacker mot blåljuspersonal, grov organiserad brottslighet men även terrorbrott och våldsbejakande extremism.

Samtidigt är det påtagligt hur lite uppmärksamhet som riktas mot andra typer av brott som också påverkar människors trygghet i vardagen. Det gäller allt från bostadsinbrott och stölder till ungdomsgäng som stör ordningen i offentlig miljö, buskörning i bostadsområden, skadegörelse och klotter, nedskräpning etc.

Dessa brott och ordningsstörningar signalerar oordning och skapar otrygghet i vardagen för både allmänhet och företagare. De är också ett uttryck för att inte rätta sig efter de regler som gäller, att ”här bestämmer jag och jag gör som jag vill”. Om sådana ageranden inte får några konsekvenser får människor lätt uppfattningen att ingen bryr sig om att upprätta hålla ordningen i samhället eller att samhället har dragit sig tillbaka.

Det är också problematiskt att det frodas en rad myter, missuppfattningar, vanföreställningar och alternativa sanningar när det gäller brott och otrygghet. Många tror exempelvis att brottsligheten bara flyttar vid insatser på en brottsbelastad plats. Därför tycker man att det inte är någon idé att göra något eftersom de kriminella bara byter plats för sin verksamhet. Andra tror att den enda brottsförebyggande åtgärden är att med hjälp av social prevention och ”tidiga åtgärder” göra människor mindre motiverade att begå brott. Ytterligare andra fokuserar endast på den grövsta brottsligheten och glömmar bort andra typer av brott som också påverkar människors trygghet i vardagen (se ovan).

¹⁴ Berggren & Bergh (2021).

Istället för hårda fakta som bygger på forskning och beprövade erfarenheter överlämnas hela detta område till politik, ideologier, troende och rent tyckande. Det innebär att myterna i många fall blir till ett hinder som medför att det som kan göras för att ”minska brottsligheten och öka tryggheten” inte blir gjort.

Sammantaget visar erfarenheterna från de gångna åren att det råder en mycket allvarlig situation i landet med en grov och organiserad brottslighet där vi står inför den största kriminalpolitiska utmaningen någonsin.

Stiftelsen Tryggare Sverige – en oberoende tankesmedja

År 2008 bildades Stiftelsen Tryggare Sverige med det övergripande syftet att effektivisera hjälpen till brottsdrabbade och att främja utvecklingen inom det brottsförebyggande området. Visionen är att Sverige ska vara ett av världens absolut säkraste och tryggaste länder att bo, vistas och verka i.

Stiftelsen är en partipolitiskt och religiöst obunden NGO (Non-Governmental Organization) som drivs utan bakomliggande vinstintresse. Stiftelsen tar varken emot bidrag från staten eller från politiska partier. Verksamheten finansieras huvudsakligen genom utbildnings- och konsultverksamhet men också till liten del genom verksamhetsbidrag från enskilda företag eller bidragsgivare som ser det som viktigt att stödja denna del av civilsamhället, inte minst utifrån ett hållbarhetsperspektiv.

Stiftelsen bedriver en professionell verksamhet som bygger på forskning och beprövade erfarenheter. Arbetet är inriktat på att erbjuda nya idéer, nya samverkansformer och nya lösningar. Verksamheten bedrivs självständigt med egna anställda och ideella krafter men också i samverkan med myndigheter, kommuner, näringsliv, ideella organisationer och enskilda, alltså privat och offentlig samverkan i nya roller (t.ex. i form av Idéburet Offentligt Partnerskap, IOP).

Stiftelsen arbetar med svåra och komplexa samhällsfrågor. Vi kartlägger brottslighetens utseende, utveckling och konsekvenser och hjälper kommuner, fastighetsägare och andra aktörer att utveckla och professionalisera det brottsförebyggande- och trygghetsskapande arbetet. Vi anordnar studieresor, seminarier, och debatter samt arrangerar utbildningar och konferenser.

Stiftelsen har idag 15 anställda, varav tre disputerade, med placering i Stockholm, Malmö, Göteborg och Luleå. Vid Stiftelsen arbetar kriminologer, säkerhets- och trygghetssamordnare, f.d. poliser och stadsplanerare. Till detta kommer en statsvetare, en ekonom, en jurist, en legitimerad psykolog och en kommunikatör.

Stiftelsens angelägenheter förvaltas av en styrelse som består av f.d. ordföranden i fackförbundet ST Annette Carnhede (ordförande), f.d. landshövdingen m.m. Anders Björck (ledamot), juristen och f.d. polischefen Karl-Åke Pettersson (ledamot), forskaren m.m. Magnus Lindgren (stiftare och ledamot), journalisten Mats Bergstrand (ledamot) samt VD Marit Appelgren (ledamot).

De övergripande målen för Stiftelsens verksamhet handlar bland annat om att:

- Bedriva opinionsbildning för att öka medvetenheten om hur situationen för brottsutsatta kan förbättras och vad som kan göras för att minska brottsligheten och öka tryggheten.
- Utveckla och förbättra stödet till brottsdrabbade genom att erbjuda professionell vidareutbildning och kompetensutveckling till ansvariga aktörer.
- Främja forskning och praktisk verksamhet samt öka utbytet mellan forskare, studenter och praktiker för att på så sätt förbättra och effektivisera stöd och hjälp till brottsdrabbade samt utveckla det brottsförebyggande arbetet. I detta sammanhang är det viktigt att utveckla ett nordiskt samarbete men också att vara uppdaterad angående vad internationella organisationer, bland annat FN, EU och OSSE, gör inom området.
- Stimulera utvecklingen inom trygghetsområdet i syfte att underlätta för människor att skydda sig mot brott.
- Bidra med nya idéer, nya lösningar och nya samverkansformer för att minska brottsligheten och öka tryggheten.
- Bistå enskilda individer som drabbats av brott med råd för att säkerställa att de får hjälp, stöd och skydd.
- Delta i olika internationella utbildningar och konferenser för att utbyta erfarenheter inom säkerhets- och trygghetsområdet etc.

Under de gångna åren har Stiftelsen inom ramen för den löpande verksamheten publicerat en rad rapporter och artiklar samt arrangerat debattkvällar, frukostseminarier, föreläsningar, utbildningar och studieresor.

Resultat av Stiftelsens arbete

Vad har då Stiftelsen Tryggare Sverige åstadkommit? Några resultat av arbetet är:

- att brottsdrabbade, tack vare den så kallade *Trygghetsguiden*, har lättare att få relevant information om möjligheter till hjälp, stöd och skydd, vilket är en förutsättning för att den drabbade själv ska kunna tillvarata sina rättigheter,
- att polisen och socialtjänsten, genom Stiftelsens utbildnings- och påverkansarbete, i större utsträckning än tidigare genomför strukturerade hot- och riskbedömningar (riskanalyser) vid brott i nära relationer, vilket är en förutsättning för att sätta in rätt åtgärder och därmed ytterst rädda liv,
- att kommunala tjänstepersoner som arbetar med brottsförebyggande frågor, tack vare Stiftelsens utbildningar, studieresor, nätverk m.m., lättare kunnat professionalisera sitt arbete,
- att regeringen, delvis som en följd av Stiftelsens påverkansarbete, lagstiftat om kommunernas brottsförebyggande arbete,
- att det, som en följd av Stiftelsens påverkansarbete, är fokus på centrala och viktiga frågor som rör brottslighetens kostnader samt mörkertalets storlek,
- att regeringen, som en följd av Stiftelsens påverkansarbete, inrättat en parlamentarisk trygghetsberedning för att säkerställa en långsiktig och hållbar kriminalpolitik, där Stiftelsen Tryggare Sverige, som enda icke-myndighet, är representerad,
- att polisen och kommuner, genom Stiftelsens utbildnings- och påverkansarbete, numera i större utsträckning tvingas inse vikten av att diskutera i termer av ”förmåga” och inte endast utifrån antalet poliser eller tjänstepersoner (jämför Stiftelsens förmågemodell),
- att det, som en följd av Stiftelsens utbildnings- och påverkansarbete, numera är ökat fokus på frågor som rör situationell brottsprevention,

- att det, som en följd av Stiftelsens utbildnings- och påverkansarbete, numera är ökat fokus på frågor som rör näringslivets viktiga roll i samhällets brottsförebyggande arbetet,
- att det, som en följd av Stiftelsens påverkansarbete, finns en användbar definition och en utvecklad operationalisering av begreppen ”säkerhet” och ”trygghet” kopplat till brott och ordningsstörningar.

Utöver rena resultat har stiftelsen:

- tagit fram ett verktyg för att systematisera skolors brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete (2022),
- tagit fram en modell för att kartlägga näringslivets kostnader för brott (2021),
- utarbetat ett åtgärdsprogram för ett säkrare och tryggare Sverige (2020),
- tagit fram en handbok, BoTryggt2030, som beskriver hur beställare och utförare kan bygga bort brottsligheten och bygga in tryggheten vid nyproduktion eller ombyggnation av bostadsområden, skolor, offentliga rum etc. (2020)
- utarbetat ett konkret förslag till hur en modern polisorganisation skulle kunna organiseras efter polisreformen (2016),
- utarbetat ett nationellt brottsförebyggande program, Från ord till handling (2014),
- utarbetat ett konkret förslag till hur Brottsoffermyndigheten skulle kunna utvecklas (2012),
- utarbetat ett konkret förslag till en ”lex Carla”, dvs. ett obligatoriskt anställningsförbud vid brott i nära relationer, i syfte att tvinga polis och åklagare att ta denna typ av brott på största allvar (2011),
- tagit fram en modell kallad ”Trygghetsanalys” för kommuner och bostadsbolag i syfte att mäta trygghet och vidta förbättringsåtgärder (2010),
- som konsulter hjälpt ett stort antal kommuner, företag och organisationer med skräddarsydda säkerhets- och trygghetslösningar. I detta sammanhang har Stiftelsen arbetat med allt från kartläggningar och analyser till samordning, rådgivning och kompetensutveckling. Stiftelsen har exempelvis genomfört så

kallade trygghetsanalyser med fokus på den fysiska miljöns betydelse för uppkomsten av brott och otrygghet i många av de utsatta och särskilt utsatta områden som finns runt om i Sverige (löpande).

Stiftelsen Tryggare Sverige 15 år

I denna rapport har vi försökt att samla de gångna 15 årens erfarenheter för att ge vår syn på situationen, bristerna och lösningarna för att vända den negativa utvecklingen inom rättsstatsområdet.

Rapporten innehåller ett urval av de mest relevanta debattartiklar som Stiftelsens medarbetare har skrivit mellan åren 2008 och 2022. Artiklarna handlar om situationen inom rättsväsendet, om kommunernas brottsförebyggande arbete och om situationen för barn och unga som drabbas av brott i skolan.

Vår förhoppning är att läsaren ska få en bild av hur Stiftelsen under många år försökt att uppmärksamma politiker och tjänstemän på att myndigheterna på allvar måste effektivisera sitt arbete inom de områden där Stiftelsen är verksam, särskilt beträffande polisverksamheten.

Flertalet av artiklarna har varit publicerade i Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet, DI, Dagens Samhälle, Sydsvenskan, Aftonbladet, Expressen etc., medan övriga har publicerats på Stiftelsen Tryggare Sveriges hemsida (www.tryggaresverige.org). På hemsidan kommenterar vi även kontinuerligt aktuella händelser inom vårt verksamhetsområde.

I sista kapitlet i denna rapport sammanfattar vi några av de viktigaste förslagen och yrkanden för att utveckla arbetet inom säkerhets- och trygghetsområdet, både vad gäller stöd till brottsdrabbade och brottsförebyggande verksamhet.

För att stoppa mäns våld mot kvinnor krävs mod, inte pengar!

Magnus Lindgren

Aftonbladet publicerade under våren 2009 en artikelserie om mäns våld mot kvinnor. I artiklarna belystes hur hundratala kvinnor har dödats under det senaste decenniet av en man i nära relation. Trots att det i dag både finns beprövad erfarenhet och aktuell forskning så fortsätter problemen. Hindren handlar i första hand om bristande kompetens hos personalen samt, inte minst, ett allmänt motstånd mot förändringar hos de anställda inom olika myndigheter. Originalartikeln publicerades på Aftonbladet Debatt den 19/5 2009.

Aftonbladets artikelserie om dödligt våld mot kvinnor har blivit en snackis. På arbetsplatser, vid köksbord och i bloggar har så kallat vanligt folk diskuterat dessa brott och förfasats över det helvete som är många kvinnors vardag. Men myndigheternas arbete ifrågasätts inte tillräckligt av dagens politiker.

När media fungerar som bäst bidrar deras skildringar till att öka förståelsen bland allmänheten och förbättra den hjälp som personer som drabbats av brott är i behov av. Aftonbladets artikelserie är ett bra exempel på detta.

För att finna något liknande får man gå drygt 30 år tillbaka i tiden till 1976 då kvällstidningen Expressen publicerade en artikelserie som handlade om våldtäkt. Syftet med artikelserien, som skrevs av journalisten och debattören Maria-Pia Boëthius, var att visa på omfattningen av våldtäkt i samhället samt skildra våldtagna kvinnors situation. Uppmärksamheten

efter Boëthius artikelserie bidrog till att våldtäktsbrotten blev mindre tabubelagda och att flera kvinnor vågade göra en polisanmälan. I anslutning till våldtäktsdebatten uppmärksammades också andra former av förtryck av kvinnor, däribland misshandel. Liksom många våldtäktsoffer hade misshandlade kvinnor ofta negativa erfarenheter av rättsväsendet. Trots rättsväsendets skyldigheter att agera upplevde många kvinnor att ingenting hände när de anmälde det inträffade till polisen. Det var inte ovanligt att misshandeln betraktades som en familjeangelägenhet, snarare än som ett polisärende. Det förekom också attityder som gick ut på att kvinnan hade del i det inträffade och därför fick skylla sig själv.

Vad har då hänt under de drygt 30 år som gått mellan de bägge kvällstidningarnas granskande artikelserier? En titt i backspegeln visar på många åtgärder och reformer som genomförts i syfte att förbättra brottsdrabbades möjligheter till hjälp, stöd och skydd. Det handlar till exempel om rätt till målsägandebiträde och stödperson samt möjlighet till olika former av sekretesskydd. Samtidigt har forskningen och metodutvecklingen inom området ökat markant, framför allt tack vare inrättandet av Brottsoffermyndigheten. Även inom rättsväsendet har situationen för utsatta kvinnor och andra grupper börjat uppmärksammas i allt större utsträckning. För polisens vidkommande har detta bland annat skett genom inrättandet av särskilda så kallade familjevärldsenheter, med personal som är specialiserade på utredningar avseende barn och kvinnor som utsatts för våld i nära relationer.

Frågan om mäns våld mot kvinnor har alltså varit på den politiska dagordningen i flera decennier (bland annat har detta varit en "prioriterad" fråga för rättsväsendet). Mycket tyder dock på att polisen, socialtjänsten och andra myndigheter har haft svårt att i praktiken utforma verksamheten i enlighet med statsmakternas intentioner och få genomslag för prioriteringarna i det vardagliga arbetet.

Enligt min mening arbetar man på många håll inom rättsväsendet på samma sätt som för 30 år sedan då Boëthius startade debatten; detta trots att det idag både finns beprövad erfarenhet och aktuell forskning som ger oss verktyg för att jobba professionellt med dessa frågor.

Hindren för förverkligande av de politiskt beslutande förändringarna handlar bland annat om bristande ledning och styrning, bristande kom-

petens hos personalen samt, inte minst, ett allmänt motstånd mot förändringar hos de anställda inom myndigheter. I vissa fall kan också talet om bristande resurser i sig bli ett hinder för att flytta fram positionerna när det gäller arbetet mot brott i nära relation. Genom att likt ett mantra upprepa dessa argument ger man rättsväsendets aktörer ett alibi för att inte vidta några reella förbättringsåtgärder, eller för att överhuvudtaget inte göra något alls; detta eftersom ”man inte har råd” eller på grund av att man ”inte har tillräckligt med personal”.

Det är egentligen inte resurser, kunskap eller lagstiftning som brister utan det är ledarskap och vilja! Om man vill uppnå varaktiga förbättringar måste våra politiker på alla nivåer – trots korta mandatperioder – ta på sig ledartröjan och se till att sådana förbättringar faktiskt blir genomförda. Det krävs mer politiskt mod att våga ifrågasätta effektiviteten hos de ansvariga myndigheterna än behovet av nya pengar.

Mäns våld mot kvinnor – vem bryr sig?

Magnus Lindgren och Angela Beusang

Frågor som handlar om brott i nära relation i allmänhet och mäns våld mot kvinnor i synnerhet har varit på den politiska agendan i många år. Det har resulterat i många nya lagar och förordningar samt en ökad förståelse för de drabbades situation. Däremot förefaller det vara svårt att få polis och åklagare att börja arbeta på ett mer professionellt sätt när det gäller förebygga denna typ av brott och stödja de drabbade. Originalartikeln publicerades på SvD Debatt den 4/12 2010.

I måndags knivdödades en 31-årig kvinna i Huskvarna. Dagen innan hade hon polisanmält sin före detta man för olaga hot, utan att detta föranledde någon åtgärd från polisens eller åklagarens sida.

Först och främst beklagar vi djupt det inträffade. Det är självklart en oerhörd tragedi för kvinnans anhöriga, vänner och arbetskamrater. Det är emellertid även en tragedi för hela samhället att denna typ av händelser inträffar gång på gång, utan att det egentligen får några konsekvenser för hur polisens och åklagarnas arbete bedrivs i praktiken.

Vi är kritiska till hur denna typ av brott generellt sett hanteras av polis och åklagare i Sverige. Ett av de krav som vi driver för att förbättra situationen för brottsdrabbade är att polisen prioriterar ”hotbrotten” i sitt brottsförebyggande arbete.

Under många år har rådet till kvinnor som anmält att de utsatts för hot varit att de ska ”återkomma då något konkret har hänt”. En sådan han-

tering är inte professionell. En självklar utgångspunkt måste vara att varje anmält hot resulterar i en strukturerad hot- och riskbedömning, särskilt då hotet kommer från en person som den drabbade har eller har haft en nära relation till. Med denna bedömning som grund finns det bättre förutsättningar för att sätta in rätt åtgärder och säkerställa att den drabbade får det stöd och skydd som behövs.

En färsk kartläggning från Stiftelsen Tryggare Sverige visar emellertid att endast tre av 21 polismyndigheter har upparbetade rutiner som säkerställer att strukturerade hot- och riskbedömningar genomförs vid anmälningar som rör våld mot kvinnor. Utmärkande för dessa tre myndigheter är bland annat att arbetet bedrivs i enlighet med framtagna tjänsteföreskrifter och att verksamheten har ett helhetsperspektiv. Dessutom har berörd personal genomgått adekvat utbildning.

Motsvarande rutiner saknas dock vid majoriteten av landets polismyndigheter (däribland den nu aktuella polismyndigheten), där arbetet istället bedrivs i projektform och bygger på eldsjälar. Framtagna tjänsteföreskrifter följs inte och de omfattande utbildningsinsatser som gjorts har inte resulterat i några större praktiska förändringar. Många gånger överläts beslut om lämpliga skyddsåtgärder och andra insatser för våldsdramabade till den enskilde tjänstemannen (polis eller åklagare). Denna brist på struktur lämnar utrymme för godtycke och innebär att det ytterst är slumpen som styr vilket stöd och skydd en person som utsatts för hot får.

Enligt vår mening finns i dag kunskap, utifrån forskning och kvinnojourernas erfarenheter, för att förbättra polisens arbete när det gäller brott i nära relationer:

- Ta ”hotbrotten” på mycket större allvar än vad som varit fallet hittills.
- Bygg upp en utredningsverksamhet som fungerar dygnet runt i hela Sverige, med poliser som utreder dessa brott på ett professionellt sätt och genomför strukturerade hot- och riskbedömningar.
- Utställ garantier för att det vid denna typ av brott omgående tas beslut om att inleda förundersökning och att brotten blir färdigutredda senast inom tre veckor.

- Garantera att samtliga som anmäler att de utsatts för brott i nära relationer omgående får ett målsägandebiträde. Den brottsdrabbades behov och situation som ska sättas i första rummet.
- Säkerställ att de drabbade redan vid anmälningstillfället får konkret information om möjligheter till stöd och skydd samt vart man kan vända sig när man är missnöjd med polisens bemötande och/eller ärendets hantering.
- Ge de lokala polisstyrelserna ett tydligt ansvar för att ovanstående åtaganden genomförs. Det är polisens förtroendekapital som är satt på spel.
- Säkerställ att Rikspolisstyrelsen löpande inspekterar och avrapporterar hur de enskilda polismyndigheternas arbete förbättras när det gäller brott i nära relationer. Riksdag och regering måste bevaka att fastslagna prioriteringar verkställs.

Avslutningsvis noterar vi med stor förvåning att detta brutala mord endast översiktligt har rapporterats i kvällspressen, medan den knappt berörts överhuvudtaget i etermedia. Är vi på väg mot en nationell och politisk normalisering, där ett nytt ”kvinnomord” inte längre anses vara tillräckligt intressant att rapportera om? Inte ens när det som i detta fall är ett tydligt bevis på samhällets misslyckande med att förhindra våld mot kvinnor. Frågan som kvarstår är: Vem bryr sig?

Förnyelsen av svensk polis måste komma utifrån

Magnus Lindgren

Under många år har det funnits ett ointresse från politiskt håll att reformera polisen. Nu pågår diskussioner om att ersätta dagens 21 lokala polismyndigheter med en nationell myndighet som styrs från Stockholm. Självklart kan det finnas funktioner inom svensk polis som måste centraliseras, exempelvis arbetet mot den grova organiserade brottsligheten. Samtidigt behöver andra frågor hanteras lokalt. Det gäller inte minst det brottsförebyggande arbetet som förutsätter en kommunalt förankrad och lokalt närvarande polis. Originalartikeln publicerades på DN Debatt den 10/2 2011.

I en artikel på DN Debatt den 6/2 2011 pekar rikspolischefen Bengt Svenson ut riktningen för hur svensk polis ska bli mer effektiv och modern. Han konstaterar bland annat att polisen i högre grad behöver bli en lärande organisation samt att arbetet för att stärka förtroendet för polisen måste fortsätta. Åtgärderna för att nå dit handlar, enligt Svenson, bland annat om att varje polismyndighet ska få en tydlig och rationell ledningsstruktur, att arbetet mot brott i nära relationer ska utvecklas samt att ärenden där ungdomar är inblandade ska utredas snabbare.

Enligt vår mening är förslagen otillräckliga. Flera är prövade tidigare och har visat sig inte fungera för att komma till rätta med de problem som finns inom polisen, det gäller till exempel beträffande den brottsutredande och brottsförebyggande verksamheten. Under senare år har många, inklusive Riksrevisionen, Brå, JO och inte minst rikspolischefen själv,

konstaterat att problemen är mycket allvarligare än vad de nu framlagda förslagen antyder.

Till rikspolischefens försvar ska sägas att det är en omöjlig ekvation för en rikspolischef att förslå åtgärder som annat än marginellt förändrar polisverksamheten. Om Bengt Svenson på allvar skulle reformera verksamheten riskerar han, precis som några av sina företrädare, att kritiseras av regeringen (som Björn Eriksson) eller facket (som Stefan Strömberg).

Förnyelsen måste därför komma utifrån, främst från politiskt håll. En sluten verksamhet som polisen kan, och kommer, aldrig att förnya sig själv. Det är emellertid detta som är själva problemet eftersom det politiska systemet hittills har accepterat att polisens dagliga verksamhet i många stycken har varit oreformerad under de senaste 50 åren. Ingen regering har i samlad form lagt polisfrågorna på riksdagens bord sedan 1965. Vi pratar här om ett av de sista monopolen, vilket gör avsaknaden av politiskt intresse för dessa frågor ännu allvarligare.

Den yttersta konsekvensen är att många kommuner i princip lämnats vind för våg eftersom de har tappat en fungerande lokal polisverksamhet. I dagsläget saknar många kommuner till exempel en dygnet-runt-öppen polisstation. Argumenten är att poliser inte ska sitta och "vakta" polisstationer om nätterna utan i stället röra sig ute och vara synliga. Erfarenheterna visar emellertid att i samma stund som polisstationen stängs kommer poliserna att börja försvinna till centralorten i länet.

Vad bör då göras för att förändra situationen? Sedan ett halvår råder det närmast en hallelujastämning bland berörda politiker och tjänstemän. Anledningen är de öppet diskuterade planerna på att ersätta dagens 21 lokala polismyndigheter med en nationell myndighet som styrs från Polhemsgatan 30 i Stockholm. Denna åtgärd anses allmänt som ett Alexanderhugg för att lösa alla problem som polisen brottas med, allt från hur den internationella brottsligheten på Balkan ska bekämpas över till trafikpolisverksamheten i Sverige, till bekämpningen av brott i nära relation i Västra Götaland, till lokalt brottsförebyggande arbete i Vännäs och till passutfärdande åt försenade turister på Arlanda flygplats etc.

Självklart finns funktioner inom svensk polis som måste centraliseras. Det gäller till exempel arbetet mot den grova organiserade brottsligheten.

Samtidigt är det nödvändigt att andra frågor hanteras på kommunnivå. Det gäller exempelvis arbetet för att öka tryggheten i samhället som förutsätter en kommunalt förankrad och lokalt närvarande polis. En sådan polisverksamhet är helt avgörande för att klara kommunernas samlade utmaningar inom trygghetsområdet. En professionell polisverksamhet där invånarna bor och vistas går inte att överskatta.

Enligt vår mening bör regeringen därför snarast ge skarpa tilläggsdirektiv till den sittande Polisutredningen i syfte att klara ut *tre* avgörande frågeställningar om vad en framtida polisverksamhet ska ansvara för. Alltså innan man överhuvudtaget börjar diskutera hur polisen ska organiseras för 2020-talet och framåt måste man i detalj redovisa vilka arbetsuppgifter som den ska hantera i en modern rättsstat:

- Hur ska polisen fungera på kommunnivå för att kunna vara en aktiv aktör i kommunernas trygghetsarbete?
- Hur ska brottsutredningsverksamheten i Sverige bedrivas för att klara av att utreda i princip alla brott?
- Hur ska Sverige klara av att bekämpa den grova organiserade brottsligheten över hela landet?

Först efter en sådan analys är det möjligt att med något mått av trovärdighet kunna beskriva vilka processer, vilka system och vilken/vilka organisationer och olika kompetenser som behövs för att klara av framtidens polisverksamhet.

Att det även fortsättningsvis handlar om myndighetsutövning av högsta potens är en självklarhet som måste följa utredningsuppdraget som en röd tråd. Detta behöver dock inte hindra utredningen från att tänka i nya banor vad gäller behovet av kompetens, samverkans- och samarbetsformer, krav på fungerande resultatuppföljning, ISO-standardiseringar och andra kvalitetskontroller som måste till för att verksamheten ska kunna bedrivas effektivt. Det måste gå att organisera också polisverksamheten så att vissa delar utsätts för en sund konkurrens genom en utvecklad offentlig-privat samverkan.

Det är nu hög tid att ifrågasätta polisens verksamhet och organisation utan att ta till övertoner från regeringens, oppositionens eller de fackliga organisationernas sida.

Brister i skyddet för brottsoffer

Ninna Mörner och Magnus Lindgren

I Sverige riskerar människor som har utsatts för människohandel att behandlas som illegala immigranter i stället för brottsoffer. Många drabbade blir därför utan hjälp, stöd och skydd, det visar en ny undersökning från Stiftelsen Tryggare Sverige. Originalartikeln publicerades på SvD Debatt den 22/2 2011.

Internationella och nationella bestämmelser som syftar till att säkerställa skyddet av rättigheterna för offer för människohandel, existerar endast på pappret. Implementeringen av dessa har i de flesta EU-länder inte fullföljts. Det visar en ny undersökning som Stiftelsen Tryggare Sverige genomfört inom ramen för projektet E-notes (European NGOs Observatory on Trafficking, Exploitation and Slavery).

Det komplexa brottet människohandel innefattar en kedja av händelser, från rekrytering till exploatering av en människas kropp eller tjänster. Brottet omfattar flera olika former av utnyttjande. Det kan exempelvis handla om utnyttjande för sexuella ändamål, för tvångsarbete, tiggeri och slaveri eller för organ donation. Ytterst handlar det dock om exploatering av människor som lever under påvra socioekonomiska omständigheter och har få alternativ eller litet handlingsutrymme. Fattiga människor förs till rika länder och utnyttjas där på olika sätt. Minoritetsgrupper är särskilt utsatta. Problematiken är gränsöverskridande och har i högsta grad med mänskliga rättigheter att göra. Just därför är det angeläget att de europeiska medlemsländerna samarbetar och erbjuder stöd och skydd till utsatta, vare sig de befinner sig i det land där de utnyttjats, eller är tillbaka i sitt hemland.

I en ny undersökning har ideella organisationer i EU:s alla 27 medlemsländer granskat hur respektive land i praktiken lever upp till Europa-

rådets konvention mot människohandel från 2005. Stiftelsen Tryggare Sverige har ansvarat för den svenska delen av undersökningen.

Resultaten från undersökningen visar bland annat att rättsväsendets i första hand fokuserar på att gripa gärningspersonen snarare än att tillvarata den drabbades behov.

Enligt Artikel 13 i Europarådets konvention mot människohandel har en person som utsatts för människohandel rätt till en 30 dagars så kallad reflektionsperiod för vila och återhämtning. Tanken är att den drabbade ska få möjlighet att göra sig fri från inflytandet av människohandlarna och få tillfälle att återhämta sig så pass att han eller hon kan tänka på framtiden och fatta beslut om medverkan i en eventuell rättegång.

En sådan lagreglerad återhämtningsperiod finns i Sverige, liksom i flertalet andra EU-länder. Undersökningen visar dock att den hittills aldrig har använts i vårt land. Bedömningen om den drabbade behövs i rättsprocessen och i så fall ska stanna i Sverige eller skickas hem för att förhöras på plats fattas av förundersökningsledaren. Det är också förundersökningsledaren som ska bedöma om den drabbade är i behov av en återhämtningsperiod.

Vår kartläggning av situationen i Sverige visar att de som utsatts för människohandel i de flesta fall sänds hem direkt. Eventuella polisförhör görs sedan via videolänk eller genom att polisen reser till den utsattes hemort.

De drabbade erbjuds emellertid i praktiken sällan något bra alternativ till att sändas hem. Många drabbade vill inte att informationen om vad som hänt dem ska ges till organisationer i hemlandet, vilket minskar möjligheterna till stöd när de kommer hem. Att exempelvis ha sålt sexuella tjänster, även under hot, är ofta skambelagt och om det blir känt på hemorten kan det förvärra situationen för den drabbade.

Av artikel 5.2 i Europarådets konvention mot människohandel framgår att ”återvändandet ska helst ske frivilligt” samt ”med vederbörlig hänsyn till personens rättigheter, säkerhet och värdighet”. För att säkerställa detta bör det, enligt internationella överenskommelser, genomföras hot- och riskbedömningar inför att en person sänds tillbaka till sitt hemland.

Dessa bedömningar ska omfatta både den direkt drabbade och dennes familj.

Sverige, liksom majoriteten av EU-länder, saknar emellertid i dag en strukturerad metod för genomförandet av denna typ av strukturerade hot- och riskbedömningar.

Vidare kan konstateras att arbetet mot människohandel i Sverige har blivit förknippat med mäns våld mot kvinnor. Frågor som handlar om till exempel organhandel och exploatering i syfte att tvinga någon att stjäla eller arbeta utan kompensation eller under slavliknande förhållanden är däremot föga uppmärksammade av svenska myndigheter och organisationer. Som exempel kan nämnas att Sverige, till skillnad från många andra EU-länder, endast har en handlingsplan som omfattar bekämpning av prostitution och människohandel för sexuella ändamål.

Enligt Europarådets konvention mot människohandel ska det vid misstänke om människohandel alltid undersökas om det finns fog för misstankarna. Detta görs dock sällan eftersom det saknas såväl kunskap som verktyg och metoder för att upptäcka att det handlar om människohandel. Detta innebär att de utsatta löper risk att behandlas som illegala immigranter i stället för brottsdrabbade.

Arbetet mot människohandel är inte i första hand en kamp för att straffa förövare eller att hålla verksamheten utanför landets gränser. Med ett ”human rights”-perspektiv blir arbetet mot människohandel snarare en strävan att försäkra sig om att de drabbade får sina rättigheter tillgodosedda och inte utsätts igen, oavsett om de stannar i Sverige eller återvänder till sina hemländer.

För att utveckla arbetet med utsatta för människohandel i vårt land föreslår Stiftelsen Tryggare Sverige åtminstone följande åtgärder:

- utarbeta en handlingsplan som även omfattar andra former av människohandel än sexuella,
- säkerställ att de drabbade erbjuds hjälp och stöd utifrån sitt eget bästa och inte som i dag utifrån rättsväsendets behov,
- följ upp vad som händer personer utsatta för människohandel efter att de sänts hem,

- genomför strukturerade hot- och riskbedömningar i syfte att förebygga upprepade utsatthet.

Avslutningsvis kan konstateras att Sverige är bra på att betala ut ekonomisk kompensation och brottsskadeersättning till de drabbade. Brottsoffermyndigheten föreslår i en rapport dessutom ytterligare åtgärder för att försäkra sig om att utbetalningen verkligen kommer den utsatta till del och att den utsatta i samband med utbetalning inte riskerar nya övergrepp. Detta exempel visar att det går att utveckla och förbättra arbetet mot människohandel.

Så kan den grova brottsligheten bekämpas

Magnus Lindgren

I Malmö inträffade under 2011 cirka 30 skjutningar. Flera andra städer har liknade problem med brott och otrygghet. Något "normalt" närpolisarbete och brottsförebyggande arbete har sällan kommit till stånd på dessa platser där det bäst skulle behövas. Nu krävs nya idéer, nya lösningar och nya samverkansformer för att bryta utvecklingen. Originalartikeln publicerades på Nensmill den 3/1 2012.

Det gångna året kännetecknas av mord, skottlossningar, gängbråk etc. I Malmö har det under 2011 inträffat uppåt 30 skottlossningar. Tidigare i dag ägde det senaste mordet rum då en okänd gärningsperson sköt ihjäl en man på öppna gatan. Ett par dagar tidigare avrättades en 15-årig pojke utanför sin port i Rosengård. Ungefär så har 2011 sett ut; varannan månad en morddåd. Varje månad dubbelt så många skottlossningar.

Det är emellertid inte bara Malmö som har problemen med brottsligheten. Den grova organiserade brottsligheten breder ut sig även utanför storstäderna; polisens egen underrättelseverksamhet rapporterar att organiserad gängkriminalitet ökar även i mindre städer eller på ren landsbygd. Hot och utpressningar ökar som en följd av denna utveckling. Det blir allmänheten som till sist kommer att få betala priset trots att verksamheten inledningsvis ofta ses som "gängkrig" som inte allmänheten behöver oroa sig för. När "territoriet" är vunnet kommer den vinnande parten att kunna regera ensam och bland annat ta ut så kallade beskyddaravgifter från företagen på orten.

Till detta kommer att tillståndet i många kommuner har gått överstyr; förorterna brinner och varken polis, brandkår eller ambulanser vågar sig in i vissa områden utan mycket omfattande förstärkningar; något ”normalt” närpolisarbete och brottsförebyggande arbete har sällan eller aldrig kommit till stånd på dessa platser där det bäst skulle behövas.

Vidare fortsätter det dödliga våldet mot kvinnor. Trots att frågor om brott i nära relation i allmänhet och mäns våld mot kvinnor i synnerhet har varit på den politiska dagordningen i flera decennier visar bland annat Stiftelsen Tryggare Sveriges egna kartläggningar att många polismyndigheter fortfarande inte prioriterar dessa frågor i praktiken.

Arbetet bedrivs fortfarande i tidsbegränsade projekt och överläts ofta på någon eller några enskilda poliser eller civilanställda. Konsekvensen av detta är att trots goda resurser, bra lagstiftning och mycket kunskap så varierar arbetet med brottsdrabbade högst väsentligt mellan och inom olika polismyndigheter samt mellan och inom olika kommuner.

Dessutom får utredningsverksamheten hos polis och åklagare allt svårare att hålla jämna steg med brottslighetens utveckling; även grova brott tvingas nedprioriteras eller utreds inte alls, beträffande de så kallade mängdbrotten kan det vara ännu sämre. De kan ”skrivas av” i samma stund som anmälaren lämnar polisstationen.

I sammanhanget måste också noteras att regeringen i november kom med en proposition (Prop. 2011/12:10) som ytterligare kan komma att försämra läget beträffande att fler brottsanmälningar aldrig blir föremål för utredning. I förslaget kommer nämligen polisen att ges ännu mer långtgående möjligheter att ”skriva av” brottsmisstankar än tidigare, nu också genom att själva använda sig av så kallad förundersökningsbegränsning. Det sistnämnda har hittills varit förbehållet åklagarna men nu öppnas alltså denna möjlighet även för poliser.

När ”vanligt folk” vill att fler brott ska utredas kommer alltså regeringen i stället med nya möjligheter att låta bli att utreda brott. Att detta sker under rubriken ”Åtgärder för förbättrad brottsbekämpning” tar också nyspråket till nya höjder. Förslagen ska också bedömas mot bakgrunden att det numera finns betydligt fler poliser än tidigare; det hade väl därför

varit mer klädsamt om det motsatta föreslagits, att alltså underlätta så att fler brott faktiskt blir utredda.

Det mest avgörande under det kommande året är sannolikt den så kallade Polisorganisationsutredningen som i mars 2012 ska komma med en idé om en bättre ”polisorganisation”. Många debattörer och andra ifrågasätter starkt den inriktning mot en centraliserad polismyndighet som låg som ”beställning” hos utredningen. Denna utredning ska också ses mot bakgrund av den senaste tidens rapporter från Statskontoret och Riksrevisionen som riktar skarp kritik mot regeringen och rättsvärdande instanser för bristande styrning och effektivitet inom rättsväsendet, vilket medför att fler människor än nödvändigt utsätts för brott.

Enligt vår uppfattning bjuder resultaten från dessa granskningar i grunden inte på några nyheter. Trots många goda initiativ finns fundamentala problem inom rättsväsendet i allmänhet och polisen i synnerhet som bland annat handlar om att brottsdrabbade inte får sina rättigheter tillgodosedda och att det brottsförebyggande arbetet inte tas på allvar och därför inte prioriteras. Detta konstaterande kan tyckas negativt och dystert; för även inom detta område vill ingen egentligen höra dåliga nyheter. Risken är då att budbäraren stämplas som negativ och som varande en ”dysterkvist”.

Vi menar emellertid, liksom Statskontoret och Riksrevisionen, att det finns stora förbättringsmöjligheter som inte alltid behöver kosta särskilt mycket, varken personellt eller ekonomiskt. Det handlar snarare om att arbeta på nya sätt, med nya metoder och med nya samverkansformer.

Det går med andra ord att komma till rätta med de problem som både Statskontoret och Riksrevisionen pekar på i sina rapporter. Åtgärderna handlar bland annat om en lokalt förankrad polis samt tydligare ledning och styrning, inklusive bättre uppföljning av fattade beslut.

Inför krav på barnkonsekvensanalyser vid våld i nära relationer

Magnus Lindgren

Trots att frågor som handlar om brott i nära relationer har diskuterats i många år uppmärksammas sällan situationen för de 10 000-tals barn som varje år lever i våldets närhet. Samtidigt finns utvecklade metoder inom polisen för att tillvarata barnperspektivet som inte används. Originalartikeln publicerades på Newsmill den 4/1 2013.

Under flera år har Aftonbladet granskat samhällets agerande vid dödligt våld mot kvinnor. I en uppföljande kartläggning uppmärksammas nu situationen för barnen som blev kvar. Resultanten är nedslående. Många barn beskriver att de inte har blivit lyssnade till eller fått stöd. I vissa fall är pappan fortfarande vårdnadshavare och sätter hinder för barnet i vardagen, till exempel genom att motsätta sig byte av skola.

Som chef för Uppsalapolisens Brottsofferenhets 2004-2008 införde jag en process som innebar att vi genomförde så kallade barnkonsekvensanalyser vid samtliga anmälningar om brott i nära relationer samt vid alla ansökningar om besöksförbud (numera kontaktförbud). Syftet var att säkerställa att barnen blev sedda och fick sina rättigheter tillgodosedda.

Barnkonsekvensanalysen består av fem konkreta, enkla och relevanta frågeställningar. Dessa styrde sedan vårt fortsatta agerande med barnets bästa i fokus. Frågorna var:

- **Finns det barn som regelbundet vistas i bostaden?** Många anmälningar som avser brott i nära relationer inkluderar även barn.

Ofta handlar det om barn som permanent bor i bostaden eller barn som av annan anledning (t.ex. barn från tidigare förhållanden) frekvent vistas i bostaden.

- **Vem är vårdnadshavare?** Vi kan konstatera att föräldrarna ofta har gemensam vårdnad eller att gärningspersonen har umgängesrätt. Detta försvårar det fortsatta personsäkerhetsarbetet, till exempel vid ansökan om kontaktförbud eller skyddade personuppgifter. Dessutom upplever vi att gärningspersonens rätt till kontakt med sina barn många gånger väger tyngre än barnens rätt till frid.
- **Finns det något som talar för att barnen bevittnat våld etc.?** År 1999 presenterade Rädda Barnen en kartläggning ("och han sparkade mamma...") som visade att mer än 100 000 barn varje år bevittnar våld i sin familj. Av kartläggningen framgick även att konsekvenserna av att bevittna våld många gånger har minst lika stora konsekvenser för barnet som att själv utsättas för våld. I vissa fall har barnen till och med närvarat när mamman dödats och kanske till och med försökt att förhindra det inträffade, med särskilt svåra konsekvenser i form av skuld, oro och rädsla. Trots detta uppmärksammas inte alltid barnets situation i samband med polisanmälan. Konsekvensen av detta är bland annat att barn som bevittnat våld riskerar att inte få den särskilda ersättning som de sedan 2006 har rätt till.
- **Finns det något som talar för att också barnen har utsatts för våld etc.?** I samband med Rädda Barnens arbete framkom att många barn också själva utsatts för olika typer av övergrepp. Det är därför viktigt att alltid inkludera denna frågeställning vid anmälningar om brott i nära relationer.
- **Har anmälningsupptagaren/förste patrull på plats upprättat en anmälan till socialtjänsten om barn i riskzonen?** Enligt Socialtjänstlagen (SoL §14) ska polisen alltid underrätta socialtjänsten vid misstanke om barn som far illa. Våra erfarenheter från Uppsala visade dock att sådana obligatoriska anmälningar till socialtjänsten endast gjordes vid cirka en tredjedel av de aktuella fallen. Här är dock min uppfattning att det har blivit bättre under de senaste åren.

Under dessa år genomförde vi på en styrka om tre personer strukturerade hot- och riskbedömningar (riskanalyser) i alla aktuella ärenden, cirka 400 per år. I samtliga fall gjorde vi alltså även dessa enkla, men

oerhört viktiga, barnkonsekvensanalyser samt underrättade socialtjänsten om barn i riskzonen om detta inte redan var gjort.

Det är väl belagt att det innebär en allvarlig risk för barnets psykiska hälsa att tvingas bevittna våld i sin närmiljö eller leva i en miljö där våld och hot förekommer. Genomförandet av barnkonsekvensanalyser kan därför vara ett sätt att bättre tillvarata barns intressen vid anmälningar som avser brott i nära relationer.

Inte sällan är det svårt att få spridning av goda exempel. Inom polisen är det tyvärr till och med ofta tvärtom; passivitet och konformitet belönas, medan nytänkande blir till ett hot mot organisationen som därför stoppas. När det gäller arbetet med Barnkonsekvensanalyser är jag dock ändå förvånad över att ingen har varit intresserad av att införliva detta arbetssätt i polisens övriga arbete med brott i nära relationer.

För att synliggöra barn som har bevittnat våld och andra övergrepp i nära relationer kräver vi att polismyndigheterna, som en del i sina hot- och riskbedömningar, även genomför barnkonsekvensanalyser vid samtliga anmälningar om brott i nära relationer samt vid alla ansökningar om kontaktförbud.

Det går att bedriva ett professionellt brottsoffer- och personsäkerhetsarbete där också barnens situation beaktas.

Stöd till brottsdrabbade - ett geografiskt lotteri

Magnus Lindgren

Sverige har i många stycken en av världens bästa lagstiftningar inom brottsofferområdet. Samtidigt blir lagstiftningen aldrig bättre än hur den tillämpas i praktiken. Ett tydligt exempel på detta är lagen om kontaktförbud där upprepade kartläggningar visar på stora skillnader mellan landets åklagarkammare när det gäller andelen beslutade kontaktförbud. Originalartikeln publicerades på GP debatt den 28/7 2013.

Under de senast dagarna har det förts en debatt om hur effektiv lagen om kontaktförbud egentligen är. Carin Götblad, regeringens samordnare för våld i nära relationer, säger att hon vill att kontaktförbudet ska användas oftare. Problemen handlar dock snarare om ett godtycke när det gäller utfärdandet av ett kontaktförbud än att det utfärdas för få förbud.

Den 1 oktober 2011 ersattes lagen om besöksförbud med en ny lag, lagen om kontaktförbud. Ett kontaktförbud får meddelas om det på grund av särskilda omständigheter finns risk för att den mot vilken förbudet avses gälla kommer att begå brott mot, förfölja eller på annat sätt allvarligt trakassera den som förbudet avses skydda.

En ny kartläggning från Stiftelsen Tryggare Sverige visar att antalet som ansöker om kontaktförbud ökar, medan andelen beviljade kontaktförbud ligger kvar på samma nivå som tidigare. Det stora problemet är dock att det finns stora skillnader mellan landets 32 åklagarkammare när det gäller andelen beviljade kontaktförbud.

Vid åklagarkammaren i Karlskrona beviljas exempelvis 53 procent av ansökningarna om kontaktförbud, medan motsvarande siffra för åklagarkammaren i Södra Skåne är 23 procent.

Den stora utmaningen när det gäller lagen om kontaktförbud handlar därför inte i först hand om att lagen ska användas oftare. Ett kontaktförbud ska utfärdas då behov finns och förutsättningarna är uppfyllda och det ska vara samma bedömning vid alla åklagarkammare. Grunden för detta är att samtliga beslut om kontaktförbud baseras på strukturerade riskbedömningar, vilket inte är fallet i dag. Det räcker alltså inte längre med att åklagarna använder sin ”magkänsla” som grund för beslut om kontaktförbud.

Enligt Åklagarmyndighetens Utvecklingscentrum i Göteborg beror skillnaderna mellan de enskilda åklagarkammarna till stor del på att polisen tillämpar olika rutiner. Dock konstateras att man har ett bra samarbete med polisen. Detta är förstås ett resonemang som haltar betänkligt, för om så vore fallet hade dessa problem varit lösta för många år sedan.

Förklaringen till att det råder ett geografiskt lotteri när det gäller möjligheter till skydd i form av ett kontaktförbud beror främst på att ingen riktigt bryr sig om dessa frågor. På något annat sätt går det inte att tolka att skillnaderna mellan åklagarkammarna tillåts fortsätta år efter år. Problemen borde kunna lösas tämligen enkelt genom att de lokala chefsåklagarna tar ett lunchmöte med respektive länspolismästare och kommer överens om vilka rutiner som ska gälla i praktiken.

Även om ett kontaktförbud inte är ett heltäckande skydd för den drabbade kan det innebära skillnaden mellan liv och död. Utfärdandet av ett kontaktförbud har ett viktigt signalvärde till den drabbade om att samhället tar hot, olaga förföljelse etc. på allvar, samtidigt som det är en tydlig signal till gärningspersonen att samhället ser allvarligt på de beteenden som ligger till grund för kontaktförbudet. Det är därför mycket frustrerande att vi inte ser någon förbättring.

Efter flera års förarbete har vi nu en lag som uppenbarligen inte fungerar i praktiken. Det är återigen en missriktad kraftsamling där den tid och energi som gick åt till att ta fram ny lagstiftning istället borde ha gått till att reformera rättsväsendet och implementera befintliga lagar etc.

Fjärrpolis istället för närpolis

Magnus Lindgren

Svensk polis står inför den största omorganisationen sedan förstatligandet 1965. Centraliseringens vindar drar emellertid inte bara in över Sverige, utan motsvarande omorganisationer har eller kommer att genomföras i fler av våra grannländer. På senare tid har allt fler börjat ifrågasätta om lösningen på de problem som polisen står inför verkligen är en ökad centralisering. Originalartikeln publicerades på SvD Brännpunkten den 15/8 2013.

Polisens roll i samhället bygger på tanken om en lokalt förankrad polis som genom personkännedom och kunskap om den lokala problem-bilden kan förebygga och förhindra de problem som uppstår. Det är den klassiska närpolisens.

Under de senaste decennierna har svensk polis varit föremål för flera stora reformer som i grunden har förändrat förutsättningarna för polis-verksamheten. Den största inträffade 1965 då ansvaret för och inflytandet över polisen flyttades från kommunerna till staten. Några år senare slogs de 119 polismyndigheterna ihop till 24 länsmyndigheter som strax därefter blev 21 självständiga polismyndigheter.

Även om det förstås finns samordningsvinster och andra fördelar med dessa reformer har de alla bidragit till att fjärma polisen från medborgarna. Nu har ett nytt steg tagits i den processen i och med beslutet om en centraliserad polis och avskaffandet av de lokala polisstyrelserna.

I vårt grannland Norge pågår liknande diskussioner i efterdyningarna av 22 juli-kommissionens kritik mot polisens agerande i samband med massmorden på Utöya och bomben mot Regeringskansliet i Oslo. I den

nyligen presenterade statliga utredningen *Politianalysen* (NOU 2013:9) föreslås en ökad centralisering för att möta de framtida utmaningarna.

Kriminologen Paul Larsson vid Polihögskolan i Norge beskriver utredningen som ett beställningsverk där man anpassat diagnosen utifrån en förbestämd medicin; ökad centralisering. Liknande kritik har jag själv och polisprofessorn Bo Wennström vid Uppsala universitet riktat mot den svenska *Polisorganisationsutredningen* (SOU 2012:13). Motsvarande debatt förs även i Danmark där professor Fleming Balvig publicerat en kritisk bok om den danska polisreformen *Verdens bedste politi, Politireformen i Danmark 2007-2011*, som inneburit betydande centraliseringar.

Enligt Larsson kommer konsekvensen av den norska centraliseringen bli fler bilpatruller, mer utryckningsverksamhet och mindre lokalkunskap. Dagens närpolis kommer alltså att ersättas av en fjärrpolis med några få brottsförebyggande specialister istället för en polis med generalister där det brottsförebyggande uppdraget genomsyrar all verksamhet, en utveckling vi redan ser i vårt land.

Mot bakgrund av de senaste årens rapporter från Riksrevisionen, Statskontoret, Brottsförebyggande rådet m.m. om långa utredningstider, bristande styrning och effektivitet samt mycket låg brottsupplösning, särskilt av de vanligaste brotten, torde det vara tydligt för alla att svensk polis behöver reformeras. Frågan är om medicinen är en centraliserad polis och minskat politiskt inflytande.

Polisens största problem är att kulturen, den s.k. poliskulturen, tillåts vara bestämmande för vad som blir utfört inom polisverksamheten. Detta i förening med den brist på styrning av verksamheten som Justitiedepartementet stått för leder ofelbart bort från målet.

Det är också dessa faktorer som kritiserats i den norska 22 juli-kommissionen. De gör bland annat att tagna beslut aldrig blir genomförda utan dras i långbänk samt att något ansvarsutkrävande aldrig görs utan verksamheten tillåts bara fortsätta i tidigare hjulspår.

De enskilt viktigaste åtgärderna för att utveckla svensk polis handlar om en tydlig ledning och styrning från den högsta toppen samt uppdelning av verksamheten i flera olika ”resultatenheter”.

Här finns det stora lärdomar att dra från andra länder, inte minst USA där brottsligheten minskat markant under de senaste 20 åren. I New York har den anmälda brottsligheten minskat med cirka 80 procent sedan 1990-talets början. Staden har färre mord per invånare än år 1961, men nedgången sker på bred front och inkluderar våldtäkter, misshandel, rån, inbrott, bilstölder och brott som begås i skolorna. Enligt federala polisen FBI räknas New York nu som en av USA:s säkraste städer.

I en nyutkommen bok *The city that became safe* söker den amerikanska professorn Franklin Zimring förklaringar till brottslighetens nedgång i New York. Det som utmärker New York är, enligt Zimring, polisens förändrade arbete. Alla är inte överens om exakt vilka polisiära metoder som starkast bidragit till effekten, men det står klart att den så kallade Compstat-modellen visat sig ha gett mycket goda resultat. Den går i korthet ut på att en starkare samordning av polisens arbete, en lokal förankring och tydlig ansvarsfördelning och press uppifrån på att lägre chefer, och poliserna på gatan, gör sitt jobb.

I Storbritannien har man valt en liknande väg genom en tydlig lokal styrning via folkvalda så kallade sheriffer, Police and Crime Commissioners, för att effektivisera polisens verksamhet.

Mot bakgrund av detta är det förvånande hur de nordiska länderna, tvärtemot forskning och beprövade erfarenheter, kommer fram till att lösningen på de problem som finns inom polisverksamheten är en ökad centralisering.

Vad är det egentligen för krafter som styr polisverksamheten?

Få brott mot kvinnor i nära relationer klaras upp

Magnus Lindgren

Endast två av tio anmälningar om våld i nära relationer klaras upp, och det är stora skillnader mellan polismyndigheterna. Det framgår av en ny rapport som Stiftelsen Tryggare Sverige presenterade på FN:s internationella dag för avskaffande av våld mot kvinnor. Originalartikeln publicerades på DN Debatt den 25/11 2013.

Frågor om våld i nära relationer har varit på den politiska dagordningen i flera decennier. Det har resulterat i en rad reformer för att förbättra de drabbades möjligheter till hjälp, stöd och skydd. Det handlar till exempel om rätt till målsägandebiträde och stödperson samt möjlighet till olika former av sekretesskydd. Samtidigt har forskningen och metodutvecklingen inom området intensifierats.

Trots detta drabbas många personer av brott där gärningspersonen är en anhörig eller nära bekant. Inte sällan handlar det om kvinnor som utsätts för brott av en nuvarande eller före detta pojkvän, make eller sambo. En stor del av dessa kvinnor drabbas dessutom av upprepade brott, ofta i nära anslutning till det föregående brottet.

En förutsättning för att uppnå FN:s vision om att avskaffa våld mot kvinnor är att de brott som kommer till polisens kännedom beivras. En kartläggning av anmälningar som avser misshandel mot kvinna av bekant gärningsperson, begångna inomhus, under perioden 2008-2012 visar emellertid att få brott klaras upp.

Av de sammanlagt 80 000 brott som anmäldes under perioden klarades endast 17 000 upp i den meningen att en gärningsperson kunde knytas till brottet. Det motsvarar en personupplklaringsprocent på 21 procent under den gångna femårsperioden.

Värt att notera är att de senaste årens satsning på 3 000 nya poliser inte givit några effekter på upplkaringen av denna typ av brott. Andelen personupplklarade brott har till och med minskat med en procentenhet varje år under perioden, från 23 procent år 2008 till 19 procent år 2012.

Trots att antalet anmälda brott av detta slag har ökat har antalet brott som klaras upp genom att en gärningsperson knyts till brottet minskat. Det är anmärkningsvärt, inte minst med tanke på de miljardbelopp rättsväsendet har förstärkts med.

Resultaten visar vidare på stora skillnader mellan polismyndigheterna. Vid polismyndigheten i Kronoberg är personupplklaringsprocenten 29 procent, medan den vid polismyndigheten i Norrbotten är endast 17 procent. Det innebär att det är nästan dubbelt så stor chans att en gärningsperson knyts till brottet i Kronoberg jämfört med Norrbotten.

Bland storstadsmyndigheterna är upplklaringsprocent lägst i Stockholm där endast 18 procent av de anmälda brotten personupplklarades under den aktuella femårsperioden.

Dessa skillnader innebär att de kvinnor som drabbas av våld i nära relationer har helt olika förutsättningar att få brotten upplklarade beroende på var man bor i landet.

För att besvara frågan varför så få brott klaras upp och hur det kommer sig att det är så stora skillnader mellan polismyndigheterna har vi intervjuat ett stort antal polisutredare, åklagare, forskare, kommunala kvinnofridsamordnare samt engagerade i kvinno- och brottsofferjourer.

De förklaringar som framhålls handlar om bristande kunskap inom polisen, dåligt bemötande och svagt ledarskap. Andra förklaringar handlar om att bevisläget ofta är svårt samt att polismyndigheterna tillämpar olika rutiner för handläggningen av dessa brott. Flera av de intervjuade påtalar även de problem som uppstår till följd av att det är

åklagaren som är förundersökningsledare i denna typ av ärenden och således bestämmer vad som ska göras, medan det är polisen som ska utföra utredningsåtgärderna.

Detta talar för att faktorer som ledning, styrning, kompetens, rutiner, riktlinjer och kultur påverkar i vilken utsträckning polisen systematiskt vidtar de strategiska utredningsåtgärder som är möjliga i dessa ärenden, till exempel om de vittnen som finns förhörs samt om de drabbades skador dokumenteras fullt ut.

Ytterligare en förklaring till varför så få brott klaras upp är huruvida de samlade utredningsresurser som polis och åklagare har avsatt för detta prioriterade ändamål verkligen är tillräckliga.

De senaste årens erfarenheter visar att det finns en stor fara att uppmärksamheten på våld mot kvinnor i nära relationer blir till retorik utan reellt innehåll. Dessa frågor har under de gångna decennierna fått ett stort symboliskt värde i rättssystemet och i den kriminalpolitiska debatten. Detta leder inte nödvändigtvis till att förhållandena förbättras. Det kan tvärtom leda till ytterligare frustration hos de som utsätts för brott då det i konkreta situationer visar sig finnas ett glapp mellan vad samhället säger sig vilja göra och vad man faktiskt gör. Dessutom kan det medföra att tilliten till samhället försvagas eftersom de drabbade upplever att de inte får hjälp och stöd.

Om vi vill att kvinnor som utsätts för mäns våld ska polisanmäla och söka stöd måste samhället visa att det tar dessa brott på allvar genom att alla anmälningar utreds på ett professionellt sätt över hela Sverige, i princip dygnet runt.

För att kunna göra detta måste utredningsresurserna dimensioneras med tillräckligt antal erfarna poliser, civilanställda och åklagare för att hantera de cirka 17 000 brott av detta slag som anmäls varje år, det vill säga i snitt 46 brott per dygn i landet.

Om inte polisstyrelsen, den operativa chefen och chefsåklagaren i respektive län/region kan garantera att det finns tillräckliga resurser och kompetens för att hantera dessa brott, så går uppgiften inte att lösa – det är inte svårare än så! Och det är det där problemen finns i dagsläget.

Knapp tiondel av våldsbrott mot små barn klaras upp

Magnus Lindgren

Knappt en av tio anmälningar om våld mot barn under sex år klaras upp och det är stora skillnader mellan polismyndigheterna. Varje felaktigt nedlagt fall om våld mot barn är ett allvarligt svek av samhället och ett brott mot barnkonventionen. Originalartikeln publicerades på DN Debatt den 25/6 2014.

Under våren 2014 har flera fall av dödligt våld mot barn inträffat i Sverige. På valborgsmässoafton hittades en åttaårig flicka död i Karlskrona. Några veckor senare blev det känt att ett tvåårigt barn i Huddinge av allt att döma hade misshandlats till döds.

Trots att lagen som totalförbjuder barnaga har funnits i 35 år och att inställningen till våld mot barn har förändrats i takt med att barnrätten stärkts, utgör barnmisshandel fortfarande ett vanligt förekommande samhällsproblem.

Antalet anmälningar om misshandel mot de allra yngsta barnen, de mellan 0 och 6 år, har ökat stadigt de senaste 20 åren. År 2009 gjordes 2 195 anmälningar till polisen, medan det år 2013 gjordes sammanlagt 3 261. Vi ser alltså en ökning på hela 49 procent.

En viktig orsak till ökningen är att vuxna på senare år har blivit bättre på att larma vid misstankar om att ett barn far illa. Men när vi uppmanar vuxna att ta sitt ansvar måste vi också kunna garantera att rättssamhället tar sitt. I praktiken innebär detta ansvar att det avsätts tillräckligt med

resurser för att kunna ta hand om ärendena. Tyvärr ser det inte alltid ut så i dag.

I Bris och Stiftelsen Tryggare Sveriges nya rapport ”Våld mot barn” undersöker vi vad som händer vid polisanmälningar om misshandel mot barn mellan 0-6 år. Resultatet visar att få av dessa brott klaras upp. Av de sammanlagt 14.137 brott som anmäldes under perioden 2009-2013 klarades endast 1.319 upp i den meningen att en gärningsperson kunde knytas till brottet. Det motsvarar en personupplärning på endast 9 procent, vilket är en skrämmande låg siffra, även jämfört med andra svårutredda brott i nära relation.

Resultaten visar också på stora skillnader mellan polismyndigheterna. Vid polismyndigheten i Värmland är personupplärningen 20 procent, medan den vid polismyndigheterna i Örebro och Skåne endast är 6 procent. Det är alltså över tre gånger så stor chans att en gärningsperson knyts till brottet i Värmland jämfört med i Örebro och Skåne.

De stora skillnaderna mellan länen innebär inte bara att det rättsliga skyddet för barn i Sverige varierar beroende på bostadsort. Det tyder också på att det är möjligt att klara upp fler brott. Det kräver dock att polisen och andra inblandade aktörer har förmågan i form av bland annat kunskap och resurser att lösa uppgiften. Efter att ha intervjuat ett flertal poliser, åklagare, socialsekreterare och anställda vid Barnahus ser vi att förändringar måste till inom följande områden:

- **Barnutredningar måste prioriteras i större utsträckning.** I snitt inkommer nio anmälningar om misshandel mot barn 0-6 år i Sverige varje dag och vi uppmanar ständigt vuxna och professionella att bli bättre på att anmäla. Men den ökade inströmningen av ärenden måste matchas med en välavvägd mängd kvalificerade arbetskrafter. Allt annat är ett svek mot de allra mest utsatta barnen. I rapporten framkommer att trycket på vissa håll är så hårt att polishögskoleelever sätts in som resurser i förundersökningarna, vilket tyder på att ärendena inte prioriteras tillräckligt.
- **Rätt mängd resurser måste också avsättas** för att skapa möjligheter för socialsekreterare och åklagare att utföra ett

professionellt jobb. Detta kräver ett ledarskap som prioriterar frågan.

- **Låt inte ärenden bli liggande.** Rikspolisstyrelsen rekommenderar att barnförhör genomförs senast två veckor efter att förundersökning inletts. Ofta ser verkligheten helt annan ut. Förutom att barnet under tiden riskerar att utsättas för fortsatt misshandel, innebär detta att det utsatta barnet kan bli mindre benäget att berätta om våldet, skadorna kan hinna läka och risken ökar att inblandade inte längre vill medverka i utredningen.
- **Samtliga inblandade måste ha rätt kompetens.** Att förhöra barn är mycket svårt, speciellt om barnet är litet, har en begränsad språklig förmåga samt känner rädsla och skam. Vi vet att polisen har satsat på att säkerställa kompetens hos barnförhørsledare men det finns fortfarande brister, som förvärras om personalomsättningen är hög. Det är också angeläget att andra aktörer som socialsekreterare, åklagare, domare och särskilda företrädare har rätt kompetens för att kunna utföra ett bra jobb.
- **Utför förhör och förundersökningar grundligt.** Små barns berättelser håller sällan som ensam bevisning i rätten, vilket ställer höga krav på god kvalitet i förundersökningarna. En viktig åtgärd är att låta en åklagare närvara redan under första förhöret av barnet. Detta sker i dag i hög grad inom vissa polismyndigheter, medan det är betydligt ovanligare i andra.
- **Alla inblandade måste ta sitt ansvar och ha förmåga till samarbete.** Brott mot barn är ett myndighetsöverskridande samhällsproblem. Det är därför angeläget att det inom varje län/region finns ett utvecklat samarbete mellan socialtjänst, polis, åklagare med flera, och att aktörerna känner till varandras rutiner och förutsättningar. Barnahus kan vara ett sätt att förbättra samarbetet.
- **Barn måste bemötas på ett respektfullt sätt genom hela rättsprocessen.** Det finns en självklar koppling mellan den rättsliga kvaliteten på barnets berättelse och det sätt på vilket barnet bemöts under rättsprocessen. Ett gott, kompetent och engagerat bemötande bidrar till bättre återhämtning för barnet.
- **Äventyra inte barns säkerhet.** Slutligen är det av yttersta vikt att förhör av barn och misstänkta sker på ett sådant sätt att barnets säkerhet inte äventyras efter ingripandet. Att anmäla

barnmisshandel till polis eller socialtjänst får inte innebära att barnets utsatthet ökar.

Sammantaget kan vi konstatera att det är anmärkningsvärt att så fall klaras upp, inte minst med tanke på de miljardbelopp rättsväsendet har förstärkts med de senaste åren.

Politiker och myndighetsansvariga måste prioritera dessa brott, i annat fall går uppgiften inte att lösa. I barnkonventionens 19:e artikel fastslås att varje barn har rätt till skydd från våld och andra övergrepp. Att så många som nio av tio anmälningar om misshandel mot små barn läggs ner stora tyder på att så inte är fallet. Varje felaktigt nedlagt fall om misshandel mot barn bör därför inte bara ses som ett professionellt misslyckande utan också som ett brott mot barnkonventionen och ett svek mot de mest utsatta barnen.

Kommunerna klarar inte brottsförebyggande arbetet

Magnus Lindgren

Många kommuner saknar tillräcklig förmåga att förebygga brott, enligt en ny rapport. Omorganisationen av svensk polis kommer inte kunna lösa problemen. I stället krävs en bättre analys och styrning av hur kommunerna ska arbeta brottsförebyggande. Originalartikeln publicerades på DN Debatt den 25/7 2014.

Under de senaste åren har en grövre och mer organiserad brottslighet fått fäste i Sverige. Som en konsekvens ökar brott som narkotikahandel, utpressning och människohandel. Detsamma gäller övergrepp i rättsak, olaga hot och bedrägerier. Till det kommer gängkriminalitet, social oro och upplopp i vissa förortsområden.

Det innebär sammantaget att kommunerna står inför stora utmaningar under de kommande åren. En granskning visar emellertid på stora brister i kommunernas brottsförebyggande arbete. Det framgår av den rapport som den oberoende stiftelsen Tryggare Sverige presenterar i dag.

En analys av brottslighetens utveckling visar att vissa så kallade mängdbrott minskar. Det gäller i första hand brott som drabbar människor i vardagen i form av bilbrott och våld i offentlig miljö. Statistiken visar också på en sjunkande trend när det gäller det dödliga våldet.

Samtidigt beskriver polisen att den grova och organiserade brottsligheten har blivit utbredd även i mindre städer eller på ren landsbygd. Som en konsekvens av detta ökar organiserad brottslighet som narkotika-

handel, utpressning och människohandel. Detsamma gäller brott som övergrepp i rättssak, olaga hot och bedrägerier.

Till det kommer en allvarlig situation i flera förortsområden med social oro, upplopp och gängkriminalitet, där varken polis, ambulans eller räddningstjänst i vissa fall vågar sig in utan omfattande förberedelser och förstärkningar.

Läget kompliceras ytterligare av att polisens brottsförebyggande arbete uppvisar stora brister. En rapport från Riksrevisionen konstaterar exempelvis att polisen inte lever upp till riksdagens krav på att man ska arbeta kunskapsbaserat och problemorienterat när det gäller arbetet med att förebygga brott.

Dessutom visar ny statistik från Brottsförebyggande rådet (Brå) att utredningsverksamheten hos polis och åklagare får allt svårare att hålla jämna steg med brottslighetens utveckling. Konsekvensen av detta blir att man tvingas nedprioritera även grova brott – eller inte alls utreda dem. Beträffande mängdbrotten kan det vara ännu sämre. De kan ”skrivas av” i samma stund som anmälaren lämnar polisstationen.

Mitt i denna utveckling står polisen inför den största omorganisationen sedan 1965 när dagens 21 polismyndigheter slås ihop till en nationell myndighet. Effekterna har inte låtit vänta på sig, utan produktiviteten minskar redan nu och kommer erfarenhetsmässigt ligga kvar på samma nivå ytterligare några år innan den är tillbaka på samma nivå som innan omorganisationen.

Sammantaget innebär detta att situationen kan komma att bli mycket besvärlig i många kommuner framöver.

För att undersöka i vilken utsträckning kommunerna är rustade för att möta dessa utmaningar har Stiftelsen Tryggare Sverige genomfört en kartläggning av det brottsförebyggande arbetet i landets kommuner.

Kartläggningen bygger på intervjuer med företrädare för ett 50-tal slumpmässigt utvalda kommuner. Frågeställningarna handlar bland annat om huruvida kommunen har avsatt resurser till det förebyggande arbetet, om det finns en lokalt närvarande polis samt om det har genom-

förts analyser som ligger till grund för de åtgärder som genomförs för att förebygga brott.

Resultaten visar att många kommuner saknar den förmåga i form av bland annat resurser, kompetens och organisation som krävs för att förebygga och förhindra brott. Orsaken är främst att brottsförebyggande frågor inte har varit på den politiska dagordningen under de senaste åren. Av kartläggningen framgår bland annat att den som är ansvarig för att hålla ihop det brottsförebyggande arbetet i kommunen ofta arbetar mindre än 30 procent med frågan.

Dessutom saknar flertalet kommuner en strukturerad samverkan med det lokala näringslivet och andra viktiga aktörer för att minska brottsligheten. Till det kommer att många av de åtgärder som omfattas av de lokala så kallade samverkansöverenskommelserna med polisen har tagits fram utan några kartläggningar av behoven i kommunen. I stället baseras åtgärderna på de inblandades magkänsla.

Kartläggningen visar samtidigt att det finns kommuner där arbetet fungerar. Framgångsfaktorerna handlar om en strukturerad samverkan med inte bara polisen och andra kommunala aktörer, utan även med det lokala näringslivet, ideella organisationer och olika trossamfund. Utmärkande för de kommuner som bedriver ett fungerande brottsförebyggande arbete är också att insatserna är baserade på kartläggningar av den lokala problembilden.

En grundförutsättning för att utveckla arbetet med att förebygga brott och öka tryggheten är att kommunerna vet vad som ska göras och hur detta arbete ska bedrivas. Men kommunerna måste också ha den förmåga som krävs för att lyckas med uppdraget.

Till skillnad från försvaret, där det har förts en nödvändig debatt om vilken förmåga som finns att lösa uppgifterna, saknas en sådan debatt när det gäller kommunernas brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete.

I stället för att analysera vilken förmåga i form av utbildning, kompetens, resurser och organisation som krävs har diskussionerna så gott som uteslutande handlat om behovet av en mer centraliserad polisorganisation.

Allt fler börjar emellertid förstå att kommunernas problem inte kommer att kunna lösas genom en omorganisation av svensk polis. Dessutom kommer effekterna av omorganisationen erfarenhetsmässigt att dröja ett antal år.

Det är därför hög tid att även diskutera vilken förmåga som krävs i kommunerna för att motverka en utveckling med en grövre och mer organiserad brottslighet.

Ta sexuella ofredanden på allvar

Magnus Lindgren

Antalet polisanmälda fall av ofredande har ökat mycket kraftigt i Sverige under den gångna tioårsperioden. Nu måste vi återupprätta förtroendet för rättsstaten genom att säkerställa att ofredanden så långt som möjligt utreds. Originalartikeln publicerades på SvD Debatt den 15/1 2016.

Under de senaste veckorna har det i medierna uppmärksammats att flickor och unga kvinnor har ofredats av större killgäng. I tyska Köln uppger över 90 unga kvinnor att de angreps av ett stort antal män vid ett nyårsfirande. Männen ska ha samlats i en stor grupp i de centrala delarna av staden och därefter omringat de kvinnor som befann sig i området och tagit på deras bröst och rumpor.

I Sverige rapporteras om liknande händelser under nyårsnatten i bland annat Malmö, Karlstad och Kalmar. Det har också framkommit uppgifter om att män flera år i rad sexuellt ofredat flickor i Stockholm under ungdomsfestivalen We Are Sthlm. Senast i raden med rapporter om sexuellt ofredande kommer från badhus i Stockholm och Örebro där unga flickor ofredats.

En analys av utvecklingen beträffande ofredande visar att antalet polisanmälda fall har ökat mycket kraftigt i Sverige under den gångna tioårsperioden. År 2005 gjordes cirka 4 800 anmälningar om sexuellt ofredande. Tio år senare uppgår antalet anmälningar till cirka 8 700, vilket är en ökning med över 80 procent. Värt att notera är att hela 43 procent av polisanmälningarna som gjordes 2014 avser flickor under 18 år, varav flertalet är yngre än 15 år.

Samtidigt fortsätter personuppkläringen att vara låg. Under de senaste åren har i genomsnitt cirka 15 procent av de polisanmälda fallen av sexuellt ofredande klarats upp i den meningen att en gärningsperson har knutits till brottet. När det gäller andra typer av ofredande är personuppkläringensprocenten ännu lägre. I genomsnitt klarades endast cirka 5 procent upp under motsvarande period.

Det mycket dåliga utredningsresultatet måste förbättras. Vår bedömning är att åtminstone hälften av de polisanmälda fallen av ofredande måste leda till en riktig lagföring. För det krävs inom polisen enligt våra beräkningar cirka 500 årsarbetskrafter.

Om brotten inte tas på allvar är det kanske bättre att avkriminalisera denna typ av handlingar eftersom signalvärdet annars är att det är riskfritt och fritt fram att sexuellt ofreda unga kvinnor samtidigt som de drabbade lätt får uppfattningen att det är meningslöst att anmäla brott.

Hittills har åtgärdsförslagen för att förebygga sexuellt ofredande mest handlat om att på konserter, i folksamlingar och på badhus separera män och kvinnor. Vad blir nästa steg? Separata bussar, nattklubbar och biosalonger? Andra förslag har handlat om vad unga kvinnor och flickor själva kan göra för att inte drabbas. Om de ska klä sig mindre utmanande, träna karate eller alltid ha en manlig släkting vid sin sida när de går ut förtäljer inte historien. Resonemanget ligger dock farligt nära ett skuldbeläggande av de drabbade.

Men vad ska då göras? En övergripande åtgärd handlar om att återupprätta förtroendet för rättsstaten genom att säkerställa att alla ofredanden så långt som möjligt utreds. Gärningspersonerna måste gripas och lagföras och de som drabbats måste få hjälp och stöd. Detta oavsett offrens och gärningspersonernas kön, etnicitet, sociala status och sexuella läggning.

I övrigt är det viktigt att säkerställa att skolan är en brottsfri zon med nolltolerans för våld, hot och ofredanden. Erfarenheterna är emellertid oftast det motsatta, det vill säga att både elever och lärare riskerar att bli "immuna" och uppfatta det som naturligt att vissa får vara "gärningsmän" medan andra utses till "offer". Tidigt kan dessa roller komma att internaliseras hos eleverna vilket präglar uppfattningen om förhållandet

”gärningsman/offer”; att detta är ett naturligt tillstånd som för alltid är givet och som inte går att göra så mycket åt.

Om unga kvinnor och flickor som utsätts för sexuellt ofredande upplever att de får skolans och samhällets stöd så ökar förutsättningarna för att de anmäler brott till polisen, medverkar i brottsutredningar och ställer upp som vittnen etc. Om de drabbade däremot upplever att ingen bryr sig ökar risken att de tappar förtroendet för skolan och samhället i allmänhet och för rättsväsendet i synnerhet, vilket även påverkar benägenheten att polisanmäla denna typ av brott samt andra brott som sker i eller utanför skolan.

Låt Köln, Malmö, Kalmar, Stockholm och andra städer bli den väckarklocka som polisen, kommunerna och andra aktörer behöver för att ta det brottsförebyggande och brottsutredande arbetet på allvar. Och vad kan vara bättre än att börja uppvaknandet med att införa nolltolerans mot sexuellt ofredande vid olika publika evenemang, inklusive i kollektivtrafiken.

Våld och hot vardag i skolan

Magnus Lindgren och Jan Landström

Efter flera knivdåd höjs nu röster för att säkerheten i skolorna måste förbättras. Men är lösningen verkligen kameror, larmbågar och låsta dörrar eller finns det andra sätt att förebygga denna typ av händelser? Originalartikeln publicerades på SvD Debatt den 12/2 2016.

I veckan knivskars en 15-årig pojke i Edsbergsskolan i Sollentuna. Bara några veckor tidigare dödas en 15-åring av en jämnårig skolkamrat i Göingeskolan i Skånska Broby. Även om det är ytterst ovanligt med denna typ av grovt våld är skolan den plats i samhället där ungdomar både råkar ut för och begår mest brott.

En analys av den typ av brott som drabbar barn och ungdomar i skolan visar att gärningspersonerna i första hand utgörs av andra elever. Motsvarande gäller flera av de uppmärksammade skolskjutningar som inträffat i USA, Tyskland och Finland, där gärningspersonen har varit en tidigare eller nuvarande elev som blivit eller uppfattat sig blivit kränkt i skolan. Att låsa skolorna skulle således i stor utsträckning bara innebära att brottsligheten stängs inne.

Problemet är snarare att vi skapat skolmiljöer som innehåller ett antal så kallade kriminogena faktorer som bidrar till uppkomsten av brott. Det handlar om:

- Friktion – många människor vistas inom ett begränsat utrymme.
- Konkurrens – det råder ett konkurrensförhållande mellan individerna inom detta utrymme.
- Åldershomogenitet – de flesta våldsbrott av denna karaktär begås mot jämnåriga individer.

- Brist på vertikal social kontroll (vuxna som ser ungdomarna) – skolan inrymmer förhållandevis många utrymmen där det råder avsaknad av vuxenkontroll.

Det enda som saknas för att skolan ska vara en ultimat våldsmiljö är riklig förekomst av alkohol eller andra droger.

Vad kan då göras för att minska risken för att denna typ av händelser inträffar på nytt? Vanliga och populära lösningar handlar om att införa olika mer eller mindre verkningslösa "mobbningsförebyggande program" samt att utveckla samverkan mellan polis och skola. Dessa åtgärder är säkert viktiga, men kan inte ensamma stå för svaren. Även om det inte finns några patentrösningar pekar forskning och beprövade erfarenheter på betydelsen av att dels förbättra den fysiska miljön i skolan, dels säkerställa att de som drabbas av brott får upprättelse.

I dag är skolan den plats i samhället där barn och ungdomar vistas större delen av sin vakna tid, men där det finns minst antal vuxna som har möjlighet att kontrollera dem. Skolan har därmed vuxit fram till att bli en frizon från det övriga samhällets normer och värderingar, vilket är en bidragande orsak till att det inträffar många brott i skolan.

Under de senaste decennierna har skolan dessutom fått ett ökat ansvar för att kontrollera och fostra elever. Samtidigt har både skoldagarna och skolplikten blivit längre. Trots detta har inte skolmiljön utvecklats i någon större utsträckning; skolbyggnaderna ser i stort sett ut som de alltid gjort.

Mycket våld och kränkningar i skolmiljön kan därför förebyggas genom att skollokaler byggs om så att säkerheten förbättras. Exempel på sådana åtgärder är öppna ytor med god översikt så att det blir lättare för elever och personal att se varandra. Andra åtgärder handlar om att förlägga skolor i andra miljöer, till exempel köpcentra, för att på så sätt få till en mix av människor och funktioner. Även om dessa åtgärder inte kan ersätta behovet av ett ökat säkerhetsmedvetande i svenska skolor så bidrar de till en ökad social kontroll, vilket är en mycket stark brottsförebyggande faktor.

Inte sällan blir både elever och lärare ”immuna” och uppfattar det som naturligt att vissa får vara ”gärningsmän” och andra utses till ”offer”. Tidigt kan dessa roller komma att internaliseras hos eleverna vilket präglar uppfattningen om förhållandet ”gärningsman/offer”; att detta är ett naturligt tillstånd som för alltid är givet och som inte går att göra så mycket åt.

Av någon konstig anledning benämns många av de brott som inträffar i skolans värld som "mobbing". Men det handlar ofta om övergrepp, inte konflikter mellan jämnstarka och bör därför kallas vid sitt rätta namn; olaga hot, misshandel, ofredande, sexuella övergrepp, övergrepp i rättssak etc. Redan från förskolan måste det därför tydliggöras att skolan är en brottsfri zon med nolltolerans för våld, hot och trakasserier. Det måste också säkerställas att brottsdrabbade barn och ungdomar alltid får hjälp, stöd och skydd.

Om de som drabbas av brott verkligen upplever att de får skolans och samhällets stöd ökar förutsättningarna för att de anmäler brott till polisen, medverkar i brottsutredningar och ställer upp som vittnen etc. Om de drabbade däremot upplever att de inte får sina rättigheter tillgodosedda ökar risken för att de tappar förtroendet för skolan och samhället i allmänhet och för rättsväsendet i synnerhet. I värsta fall kan detta medverka till att de söker sig nya vägar för att få upprättelse, vägar som ligger utanför myndigheters insyn och kontroll. Vi måste därför på alla sätt motverka att dagens brottsdrabbade blir morgondagens attentatsmän!

Polisens kris ökar behov av nytänkande

Magnus Lindgren

Polisen pressas nu av tuffa utmaningar i form av kriminella gäng, ökat terrorhot, stora migrationsströmmar och, inte minst, en organisation i kris. Nu behövs nya idéer för att minska brottsligheten och öka tryggheten. Originalartikeln publicerades på SvD Debatt den 4/8 2016.

För drygt fyra år sedan presenterade Polisorganisationskommittén sitt förslag till en ny och centraliserad polisorganisation. Den oberoende tankesmedjan Stiftelsen Tryggare Sverige var en av få samhällsaktörer som var kritiska till förslaget. Sedan beslutet väl togs har vi varit lojala, trots att vi tidigt såg en utveckling som gick i fel riktning. Det gäller bland annat beträffande det faktum att enskilda poliser fått långtgående möjligheter att själva ”skriva av” brottsmisstankar, något som tidigare främst varit förbehållet åklagare, samt att många kvantitativa resultatkrav tagits bort, med konsekvensen att produktiviteten minskat.

Mot bakgrund av nya utmaningar i form av kriminella gängbildningar, ökat terrorhot, stora migrationsströmmar och, inte minst, en polisorganisation i kris med de minst erfarna polischeferna och den yngsta poliskåren någonsin kan vi inte längre tyst se på. Nu krävs nya idéer, nya lösningar och nya samverkansformer för att minska brottsligheten och öka tryggheten.

Under de senaste åren har samhällsdebatten om frågor som rör brott och trygghet blivit allt mer polariserad. Dysterkvistarna hävdar att det blir värre dag för dag, medan naivisterna menar att brottsligheten aldrig

tidigare varit så låg och att tryggheten ökar i hela Sverige. Vem ska man egentligen tro på? Det enkla svaret är att sanningen ligger någonstans mitt emellan dessa starkt ideologiserade ståndpunkter.

Även om tryggheten ökar i vissa av Sveriges 290 kommuner så visar en analys av brottslighetens utveckling på en grövre och mer organiserad brottslighet som fått allt starkare fäste på många platser. Det är därför inte förvånande att brott som narkotikahandel, utpressning och människohandel ökar. Detsamma gäller övergrepp i rättsak, olaga hot och bedrägerier.

Till detta kommer en allvarlig situation i flera förortsområden där kriminella gäng har fyllt det maktvakuum som uppstått då polisen inte varit tillräckligt lokalt närvarande och då kommunerna själva saknat förmågan att bedriva ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete, vilket krävs för att hantera situationen.

Det finns också en tendens till att politiker, tjänstemän, fastighetsbolag, polisen med flera aktörer inte vågar ta tag i de verkliga problemen som finns i vissa av våra förortsområden med öppen droghandel, kriminella gäng, påtaglig otrygghet, bilbränder, upplopp och en miljö där kvinnor kontrolleras i det offentliga rummet.

Polisen vill inte provocera, utan backar. Ordningsvakterna, som i värsta fall har rekryterats lokalt, vill vara kompisar. Fältassistenterna vill vara kompisar. Ingen vill ringa föräldrar. Ingen vill anmäla. Ingen vågar utmana. I stället blir det lätt symbolåtgärder i form av kampanjer, fritidsgårdar och därmed ett signalvärde där det framstår som att ”ingen bryr sig”.

Ett stort problem är också att det till följd av den polariserade och ideologiserade debatten frodas en rad myter, missuppfattningar och vanföreställningar när det gäller brott och otrygghet. Många tror exempelvis att brottsligheten bara flyttar om man gör insatser på en brottsbelastad plats. Därför tycker man att det inte är någon idé att göra något eftersom de kriminella bara byter plats för sin verksamhet. Det innebär att myterna i många fall blir till ett hinder som medför att det som kan göras för att minska brottsligheten och öka tryggheten inte blir gjort.

Sammantaget innebär detta att Sverige står inför stora utmaningar under de kommande åren där det krävs nya idéer, nya lösningar och nya samverkansformer för att komma till rätta med problemen.

För att bryta denna negativa utveckling finns åtminstone fyra grundläggande förutsättningar som måste uppfyllas.

- Säkerställ att det finns en lokal polis. En absolut förutsättning för att minska brottsligheten och öka tryggheten är att det finns en närvarande polis. Enligt våra beräkningar krävs en kvalificerad och lokalt förankrad polissamordnare per 5 000 kommuninvånare för att polisen ska ha förmåga att fullgöra sitt brottsförebyggande uppdrag. Den satsningen kräver alltså sammanlagt cirka 2 000 polistjänster av landets i dag cirka 20 000. För en kommun av Sollentunas storlek om cirka 70 000 invånare krävs alltså 14 poliser med uppgift att känna och att vara kända av invånarna.
- Lagstifta om kommunernas ansvar att förebygga brott. All brottslighet är lokal och sker alltid i en eller flera kommuner. Det är därför viktigt att kommunerna får ett lagstadgat ansvar att förebygga brott. Ett sådant tvingande krav är helt nödvändigt för att kunna professionalisera det brottsförebyggande arbetet och säkerställa att kommunerna har den förmåga som krävs inom detta viktiga område.
- Fokusera på de tillfälligheter som gärningspersoner utnyttjar för att begå brott. Under många år har det brottsförebyggande arbetet varit alltför fokuserat till gärningspersonerna och inte tillräckligt uppmärksammat betydelsen av de tillfälligheter som gärningspersoner utnyttjar för att begå brott. Vi har därför bara arbetat med halva problemet. Brotts är ett resultat av interaktionen mellan motiverade förövare och de tillfälligheter som finns för att begå brott. Det brottsförebyggande arbetet måste därför i större utsträckning vara fokuserat till så kallad situationell brottsprevention. Det handlar om att med hjälp av åtgärder i situationen öka risken att åka fast, reducera vinsten och göra det svårare att utföra brotten. Det kan handla om att öka den formella och informella sociala kontrollen, till exempel genom fler poliser i utsatta områden och åtgärder i den fysiska miljön. Andra exempel är olika tekniska lösningar för att göra

stöldbegärliga objekt mindre tillgängliga och attraktiva, till exempel genom lås, larm, kameror och DNA-märkning.

- Involvera näringslivet i det brottsförebyggande arbetet. För stor vikt har också lagts på rättsväsendets roll i det brottsförebyggande arbetet när det ofta är helt andra aktörer som till exempel bostadsföretag som har större förutsättningar att minska brottsligheten i samhället. Det finns en uppfattning, inte minst inom polisen, att man är den enda myndigheten som ska förebygga brott. De senaste årens diskussioner om samverkan polis och kommun har varit ett steg i rätt riktning, men räcker inte. För att överhuvudtaget nå framgång krävs nu att samverkan utvecklas ytterligare till att också omfatta näringsliv och civilsamhälle. Det gäller särskilt arbetet med att ta fram nya tekniska lösningar för att minska brottsligheten, allt för att avlasta polisen.

Avslutningsvis är det vår absoluta övertygelse att det med hjälp av nya idéer, nya lösningar och nya samverkansformer går att minska brottsligheten och öka tryggheten.

Stärk demokratin – tillåt en kommunal polis

Magnus Lindgren och Olle Wästberg

Ur ett internationellt perspektiv är Sverige något av en udda fågel genom att vi saknar en lokal polisverksamhet. Trots intentionerna i polisreformen blir det allt färre poliser ute i kommunerna. Kommunala poliser skulle kunna bidra till att upprätta förtroendet för samhällsinstitutionerna. Originalartikeln publicerades på DN Debatt den 19/8 2016.

Den svenska demokratin bygger i hög grad på förtroendet för institutionerna och vissheten att demokratiska beslut styr, utan hot och korruption. De senaste årens brottsutveckling underminerar därför det demokratiska systemets fundamenta. Otillåten påverkan och korruption, ofta i samband med myndighetsutövning eller riktat mot målsäganden och vittnen, breder ut sig. Vi ser även en ökad våldsanvändning och en allvarlig situation i vissa utsatta geografiska områden.

Detsamma gäller bedrägerier riktade mot välfärdssystemen. Assistansbedrägerierna har blivit ett argument för dem som vill försvaga en av de viktigaste frihetsreformerna, LSS. De som drabbas är i hög grad de mest utsatta människorna i vårt samhälle. Till denna dystra bild ska också läggas de enorma utmaningar som ligger i att försöka förebygga våldsbekämpande extremism.

Samtidigt är den interna kritiken inom polisen betydande och allt fler väljer att lämna polisyrket – just i ett läge där alla är överens om att polisverksamheten behöver stärkas.

Sverige är inte ensamt. USA har också bilbränder, segregerade områden, gängvalde och systematisk kriminalitet. På sistone har också kritiken mot polisen för brutalitet och rasism ökat. I efterdyningarna till polis-skjutningar har flera enskilda poliser som hämnd avrättats på öppen gata. Protester och upplopp i amerikanska städer, som Milwaukee i Wisconsin, Ferguson i Missouri och Baltimore i Maryland – liksom den landsomfattande rörelsen Black Lives Matter – visar detta.

Utvecklingen har byggt upp ett farligt misstroende mellan delar av allmänheten och polisen. För att motverka detta tillsatte president Barack Obama i december 2014 en kommission "*Task Force on 21st Century Policing*" med uppdrag att undersöka strategier för att minska brottsligheten och samtidigt öka allmänhetens förtroende för polisen.

Rapporten presenterades i mars förra året och innehöll en rad förslag för att stärka förtroendet mellan allmänhet och polis. Det gäller till exempel beträffande betydelsen av legitimitet, tillsyn, utbildning, arbetsmiljö och användandet av ny teknologi.

Den viktigaste åtgärden som lyfts fram i rapporten är betydelsen av att polisen har lokal förankring i de områden som de har ansvaret för att skydda. Polisen måste finnas i området under längre tid och bygga upp personkännedom och kunskap om de lokala problemen.

New Yorks polisarbete har varit exceptionellt framgångsrikt. Sedan politiken lades om i början av 1990-talet har brottsligheten totalt sett minskat med nästan 80 procent. Att detta inte beror på sociala eller demografiska förändringar visas av hur brottsligheten slår rekord i en annan storstad, Chicago. Antalet mord i New York har gått ner från 2 262 år 1990 till 352 förra året. Antalet våldtäkter har halverats.

Det finns oroande tecken också i New York, men den övergripande framgången är något vi måste lära oss av i Sverige. Genom att koncentrera polisarbetet på att förhindra brott har man fått rätt fokus. En förutsättning har varit många poliser – New York City har, med sina 8,5 miljoner invånare, något mer än dubbelt så många poliser som i Sverige och de ekonomiska villkoren är av ett slag som en svensk polis bara kan drömma om.

Allra viktigast är att polisen är lokalt förankrad. Den som bor i New York kan prenumerera på ett månatligt e-brev som både berättar om till exempel avstängningar av trafik, och om brottsutvecklingen i de kvarter man bor. Denna lokala statistik skapar dels ett tryck på politikerna att reagera om brottsligheten ökar, dels ständiga kontakter mellan medborgare och polis.

Erfarenheterna från president Obamas kommission kopplat till svenska förhållanden visar att svensk polis var i princip ett kommunalt ansvar fram till mitten av 1960-talet då all polisverksamhet blev statlig. Under de senaste 50 åren har polisen allt mer fjärrat sig från de människor som den är satt att skydda. Trots allmänhetens stöd har alla försök att få till lokalt verksamma poliser misslyckats på grund av att lokalt polisarbete har låg status i det statliga poliskollektivet.

Tidigare fanns åtminstone folkvalda polisstyrelser i varje län med det yttersta ansvaret för hur länets polismyndigheter skulle ledas. Dessa polisstyrelser försvann i förra årets polisreform, som innebar att chefskapet över all svensk polis centraliserades till rikspolischefen, en enskild tjänsteman med placering på Kungsholmen i Stockholm.

Ur ett internationellt perspektiv är Sverige något av en udda fågel genom avsaknaden av lokal polisverksamhet. Detta trots att den samlade polisforskningen ger stöd för så kallad "neighborhood policing", som också är utgångspunkten för det utvecklingsarbete som internationella organisationer som FN, EU, OSSE med flera använder när de försöker reformera olika länders polisorganisationer.

En intention med den senaste polisreformen var att försöka råda bot på bristen av lokalt verksamma poliser. Men trots att snart två år gått så visar inte minst den intensiva debatten kring polisen att det tvärtom verkar bli allt färre poliser ute i kommunerna. I Norrlandslän kan det vara omöjligt att få en polis till en brottsplats samma dag.

Ljuset i tunneln är att allt fler kommunalråd verkar vakna upp och vara beredda att ta debatten om den heliga kon, det vill säga en kommunal polis. De ser att kommunerna får svårare att klara sin säkerhet. De förstår också att när staten inte förser dem med poliser måste de vara beredda att själva betala för poliser, vilket i dag är förbjudet.

För att både minska brottsligheten och öka allmänhetens förtroende för polisen och samtidigt möta den tilltagande frustrationen inom polisen bör regering och riksdag göra en kommunal polis möjlig i de kommuner som så önskar. Det kräver att Anders Ygeman tillsätter en snabbutredning. En sådan måste också vara att klara ut gränsfrågorna mot ordningsvakter och de bevaknings- och säkerhetsbolag som arbetar i kommunerna och mot enskilda initiativ och civilsamhället som arbetar med ordningshållning i kommunerna. Självklart ska frågor som rör bemanning, utbildning, ledarskap, organisation och gränsytan mot den statliga polisen också klaras ut och likaså mot kommunernas övriga verksamhet.

En kommunal polisorganisation skulle kunna locka tillbaka många av de poliser som nu lämnat yrket på grund av oklara arbetsuppgifter och långa beslutsvägar.

Att tillåta en kommunal polis skulle stärka det kommunala självstyret och kunna bidra till att upprätta förtroendet för de demokratiska institutionerna.

Är fler poliser verkligen rätt lösning?

Magnus Lindgren

Regeringen presenterar nu en budgetsatsning på 2 000 fler poliser till 2020. Bakgrunden är polisens dåliga resultat och nya utmaningar i form av ökat terrorhot, bilbränder och stenkastning mot blåljuspersonal. Frågan är emellertid om fler poliser är rätt medicin för att komma till rätta med problemen. Originalartikeln publicerades på SvD Debatt den 12/9 2016.

Under de senaste veckorna har diskussionerna gått heta i media om vad polisens dåliga resultat egentligen beror på och vad som krävs för att vända situationen. Beror det på många onödiga anmälningar som rör förhållanden som inte är brott eller på flyktingströmmen? Är lösningen att brottsoffer och vittnen måste hjälpa till mer? Krävs 2 000 nya poliser? Handlar det om helt andra saker?

Att svensk polis var (och är) i stort behov av förändring torde vara tydligt för alla med tanke på de senaste årens larmrapporter om stora brister i polisens brottsförebyggande arbete (Brå 2014:17, Brå 2013:21; RiR 2010:23; RPS 2013:14). Lika illa beställt förefaller det vara beträffande utredningsverksamheten där flera aktörer konstaterar att det tar för lång tid att utreda brott och att för få brott klaras upp (Brå 2013:20; RiR 2011:27). Dessutom konstateras att satsningen på fler poliser inte har givit förväntade effekter (Brå 2013:12). Till det kommer brister i ledning och styrning från riksdagen och regeringen när det gäller utformning av mål, krav på uppföljning och tillsyn (Statskontoret 2011:20).

För att komma till rätta med ovanstående problem beslutade en enig riksdag i december 2012 att de 21 fristående länsmyndigheterna, Rikspolisstyrelsen och Statens kriminaltekniska laboratorium skulle slås ihop till en nationell polismyndighet.

Mycket talar emellertid för att beslutet att centralisera polisen var ett beställningsverk där diagnosen var anpassad utifrån en förbestämd medicin; ökad centralisering, när patienten i själva verket led av en helt annan sjukdom.

Vi från den oberoende tankesmedjan Stiftelsen Tryggare Sverige var en av få remissinstanser som var kritiska till Polisorganisationskommittén förslag om att centralisera polisen. Sedan beslutet väl fattades har vi varit och är lojala. Vissa polisiära uppgifter måste hanteras centralt medan andra kan hanteras centralt. Lika självklart är det dock att ytterligare andra uppgifter måste hanteras lokalt. Det gäller till exempel det brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetet.

Nu är polisens verksamhet med rätta föremål för nya diskussioner och åsikterna om varför det ser ut som det gör och om vad som krävs för att vända situationen går heta. Tyvärr saknas fortfarande en ordentlig analys av orsakerna bakom polisens problem. Det hindrar emellertid inte olika aktörer att komma med mer eller mindre spekulativa lösningar.

Olika tänkbara förklaringar till polisens försämrade resultat som förts fram har visat sig endast i begränsad utsträckning förklara situationen. Samtidigt finns andra förklaringar som är svårare att både avfärda och bekräfta utifrån empiri. Det handlar till exempel om:

Förändrad brottsstruktur

Till viss del kan polisens dåliga resultat sannolikt bero på en förändrad brottsstruktur där en del av den traditionella mängdbrottsligheten i form av t.ex. tillgrepp av fordon och våld i offentlig miljö har minskat till förmån för en grövre och mer organiserad brottslighet. Dessutom har den tekniska utvecklingen möjliggjort nya typer av brott och tillvägagångssätt som har försvårat (inte förhindrat) polisens möjligheter att nå framgång.

Brist på lokal förankring

Vi vet också att en grund för framgångsrikt polisarbete är att det finns en lokal förankring där polisen känner och är kända av invånarna. Även om syftet med den nya organisationen sägs vara att komma närmare invånarna så är det näst intill en omöjlig ekvation att åstadkomma en lokalt förankrad polis samtidigt som verksamheten centraliseras. Dessutom innebär en omorganisation i sig alltid produktivitsbortfall då de anställdas fokus flyttas inåt i samma stund som en omorganisation kommer på tal. Detta fortsätter erfarenhetsmässigt över själva omorganisationen och ett antal år därefter.

Avsaknad av kvantitativa mål och tydliga kravställare

En annan förklaring till de senaste årens utveckling kan också vara avsaknaden av kvantitativa mål och tydliga kravställare, vilket blivit särskilt påtagligt i samband med omorganisationen. För samtidigt som polisen genomgått den största omorganisationen sedan förstatligandet 1965 har det politiska inflytandet i form av lokala polisstyrelser helt tagits bort. Dessutom har regeringen avskaffat i princip samtliga kvantitativa mål eftersom "professionernas kunnande och yrkesetik" ska bli mer vägledande och då "det ska tillskapas styrmodeller som ger större frihet för medarbetarna i offentlig sektor".

Tidigare utgjorde också de juristutbildade polischeferna kravställare internt i organisationen. Detta togs dock bort i samband med den så kallade glastaksreformen med konsekvensen att Sverige aldrig tidigare haft så oerfarna polischefer, som numera dessutom kommer från de egna leden.

Summan av kardemumman är att det fortfarande saknas ordentliga analyser av vad polisens dåliga resultat egentligen beror på. Det hindrar dock varken regeringen eller oppositionen från att försöka övertrumfa varandra, bland annat i antalet nya poliser som ska tillföras Polismyndigheten. Detta trots att rikspolischefen Dan Eliasson själv i Polisens årsredovisning för år 2015 tvingas erkänna att det finns kvalitetsbrister i myndighetens tidsredovisning med konsekvensen att "det är svårt att på ett rättvisande sätt fastställa hur myndighetens resurser har använts."

Om rikspolischefen inte vet hur de befintliga resurserna har använts, hur kan han (och andra) då vara så säkra på att det behövs fler poliser – och

att det är just 2 000 stycken? Kanske krävs 10 000 fler poliser. Kanske handlar det om att behålla de som redan finns eller också handlar åtgärderna för att vända polisens dåliga resultat snarare om bättre ledning och styrning, inklusive tydliga kvantitativa mål.

Vi vill därför mana till besinning när de politiska partierna åter försöker trumfa över varandra i antal nya poliser. Kanske behövs fler poliser, kanske inte. Avgörande för detta är vilken förmåga som finns respektive vilken förmåga som krävs för att lösa ställda uppgifter.

Skjut inte pianisten när det är kompositörens fel – om krisen inom polisen

Magnus Lindgren

Vad är lösningen på krisen inom polisen? Att sparka rikspolischefen? Nej, självklart inte. De problem som svensk polis upplever varken börjar eller slutar med Dan Eliasson eller andra polischefer. Originalartikeln publicerades på SvD Debatt den 29/11 2016.

Under de senaste veckorna har det näst intill blivit en tävling att i medierna kritisera poliser i allmänhet och polischefer i synnerhet. Bakgrunden är polisens vikande resultat när det gäller såväl andelen upplärade brott som antalet genomförda DNA-prover, nykterhetskontroller och utfärdade ordningsböter osv.

Men man skjuter på pianisten istället för på kompositören. Det är nämligen vare sig enskilda poliser eller höga polischefer som är orsaken till den situation som råder inom svensk polis. Kritiken ska istället riktas mot våra folkvalda politiker som fattat ett antal mindre kloka beslut som kommit att påverka polisens förutsättningar att utföra sitt uppdrag.

Det gäller till exempel beträffande besluten att centralisera hela polisens verksamhet till Stockholm, att lägga all makt i en persons händer (rpc Dan Eliasson), att ta bort det lokala politiska inflytandet i form av polisstyrelser, att ge enskilda poliser utökade möjligheter att själva skriva av brott (något som tidigare varit förbehållet åklagare) samt att ta bort i princip alla kvantitativa mål.

Att i detta läge rikta kritik mot enskilda poliser och polischefer är inte bara magstarkt, det är djupt orättvist.

Vad är då lösningen på krisen inom polisen? Att sparka rikspolischefen? Nej, självklart inte. De problem som svensk polis upplever varken börjar eller slutar med Dan Eliasson. Istället krävs nu en bred satsning för att ytterst skydda demokratin. I det omedelbara perspektivet handlar det om följande åtgärder:

- **Tillsätt fyra biträdande rikspolischefer.** Regeringen bör omedelbart inrätta fyra tidsbegränsade tjänster på två år som biträdande rikspolischef med huvudsakligt ansvar att hjälpa rikspolischefen att slutföra polisreformen. Dessa fyra rådgivare, samlade i en så kallad task force, ska ha ansvar och hållas ansvariga för varsin tjänstegren inom polisverksamheten; a) polisen i kommunerna, b) bekämpningen av den organiserade brottsligheten, c) brottsutredningsverksamheten respektive d) den allmänna övervakningen/ingripandeverksamheten. En viktig del i arbetet är att klara ut vilken förmåga som polisverksamheten måste ha inom respektive område.
- **Säkerställ att det finns en lokal polis per 5 000 invånare.** Rikspolischefen måste säkerställa att alla landets kommuner inom 6 månader ska tilldelas närpolis/områdespoliser till ett antal så att det i princip finns en sådan polis per 5 000 invånare. Denna satsning kräver sammanlagt cirka 2 000 av dagens befintliga poliser samt ytterligare 1 000 örönmärkt poliser för de särskilt utsatta områdena. Syftet är att bygga organisationen underifrån, men även för att klara av nya arbetsuppgifter som tillkommit på lokal nivå enligt den nationella planen mot våldsbejakande extremism och nya påfrestningar som den nya migrationen ställer. Inte minst viktigt är att den lokala polisnärvaron också ska hålla uppe samhällsservicen och statens närvaro i hela landet, dvs. även på landsbygden.
- **Inrätta en parlamentarisk polisberedning.** Regeringen bör omedelbart föreslå inrättandet av en parlamentarisk polisberedning som från den politiska horisonten följer det pågående genomförandearbetet på daglig basis. Viktiga frågeställningar att bevaka är om polisen utvecklas åt rätt håll och om har man den förmåga som krävs för att polisen ska kunna fullgöra sina arbets-

uppgifter och att Sverige som nation ärligt ska kunna stoltsera med att vara en verklig förebild för andra länder i EU när det gäller ”rule of law”.

Vid sidan av ovanstående åtgärder krävs även andra, mer långsiktiga, insatser för att säkerställa att polisen har den förmåga som krävs för att möta dagens och morgondagens brottslighet. Det handlar bland annat om att inrätta en fristående brottsutredningsmyndighet, att säkerställa att polisbudgeten innehåller ett materialanslag, att inrätta en modern polis-chefsutbildning samt att tillåta en kommunal polis i de kommuner som så önskar (se rapporten ”En polismyndighet i tiden – ett tiopunkts-program för framtidens polis”, TS 2016:3).

De åtgärder som föreslås ovan kommer att kräva ett kraftfullt ledarskap från regeringen, från rikspolischefen, från kommunerna och från våra folkvalda. Problemet är emellertid att både politiken och media tenderar att undvika komplexitet. De frågor vi diskuterar är komplexa och måste tas på allvar, annars blir det bara retorik och fina ord som inte förändrar något.

Det duger inte längre med vackra visioner, handlingsplaner och kampanjpolitik. Nu krävs mod, vilja och politiker som tar ansvar för att uppnå verklig förändring.

Hur många fler kvinnor kommer att mördas?

Magnus Lindgren

Situationen för drabbade av brott i nära relationer har inte varit så allvarlig på 30 år. Hur kan det komma sig att mäns våld mot kvinnor tillåts fortsätta? Originalartikeln publicerades på SvD Debatt den 12/6 2017.

Ett år har gått sedan 41-åriga Lotta misshandlades till döds av en grovt kriminell man som hon tidigare haft en kort relation med. Sedan dess har ytterligare ett tiotal kvinnor dödats i Sverige av en bekant gärningsman. Hur kan det komma sig att mäns våld mot kvinnor tillåts fortsätta?

Handlar det om enstaka individuella misstag eller är det snarare ett inbyggt systemfel? Är det den bristfälliga kunskapen som är gränssättande eller rör det sig om otillräckliga resurser? Kanske är det en fråga om bristande ledning och styrning eller om en kultur som präglar arbetsplatsens professionalism?

Även om Lottas fall visar på den mest extrema formen av våld är hennes situation på intet sätt unik. Tvärtom visar en genomgång från Stiftelsen Tryggare Sverige på flera likheter med andra fall av dödligt våld mot kvinnor i nära relationer. Det handlar om situationer där:

- Personer i den drabbades omgivning känt till att det förekommer våld och hot.
- Olika myndigheter sedan tidigare har pågående utredningar kring offret, gärningspersonen, familjen etc.
- Riskfaktorerna för upprepad utsatthet förekommer i stor utsträckning (tidigare våld och hot mot partner, svartsjuka,

kontroll- och äganderättsbehov, annan kriminalitet, oförmåga att acceptera en separation, missbruk etc).

- Offret uppvisar flera så kallade sårbarhetsfaktorer (ambivalent inställning till säkerhetsarbetet, rädsla för konsekvenser, dåligt fysiskt skydd etc).

Det går med andra ord inte längre att gömma sig bakom bortförklaringar i stil med att ”det är lätt att vara efterklok” eller ”hade vi då vetat det som vi vet nu...” och så vidare.

De senaste decenniernas satsningar på frågor som rör brott i nära relationer har, hur märkligt det än låter i detta sammanhang, givit oss goda förutsättningar att utreda brotten och säkerställa att de som utsätts får adekvat hjälp, stöd och skydd. Exempel på detta är justerad eller ny lagstiftning i form av till exempel kvinnofridskränkning, kontaktförbud och olaga förföljelse. Kunskapen har även den förbättrats tack vare ny forskning och återkommande utbildningssatsningar, bland annat när det gäller upprepade utsatthet för brott. Dessutom finns sedan över tio år anpassade verktyg inom polisen och socialtjänsten för genomförandet av strukturerade hot- och riskbedömningar för att säkerställa att den drabbade inte ska utsättas för upprepade brott.

Ur ett kriminalpolitiskt perspektiv är det få områden som tilldragit sig samma intresse som brott i nära relationer. Dessutom råder partipolitisk konsensus kring frågans betydelse. En rad statliga utredningar har också pekat på att det handlar om en folkhälsofråga som kräver en nationell strategi och särskilda insatser, fördelade över flera myndigheter.

Trots goda förutsättningar att bedriva ett effektivt och professionellt arbete har situationen för brottsdrabbade i Sverige emellertid inte varit så allvarlig på 30 år. Bakgrunden är följande:

- Det är ytterst få anmälningar om brott i nära relationer som klaras upp och det är stora geografiska skillnader vad gäller andelen personupplärande brott.
- Trots att polisen under senare år har tagit fram rutiner och riktlinjer för brottsoffer- och personsäkerhetsarbetet, inklusive arbetet med strukturerade hot- och riskbedömningar, tillämpas dessa rutiner mycket olika i landet.

- Det är stora skillnader mellan landets 32 allmänna åklagarkammare när det gäller andelen beviljade kontaktförbud.
- Trots att socialtjänsten har fått ett förtydligat ansvar att tillhandahålla hjälp och stöd åt brottsdrabbade varierar stödet kraftigt mellan Sveriges 290 kommuner.
- Landets brottsofferjourer får allt färre ärenden från polisen, vilket innebär att den ideella sektorn, trots ökade statsanslag, inte kan ge hjälp och stöd.

Sammantaget innebär detta att de senaste 30 årens utvecklingsarbete inte nödvändigtvis leder till att förhållandena för brottsdrabbade förbättras. Det kan tvärtom leda till ytterligare frustration hos de drabbade, då det i konkreta situationer visar sig finnas ett glapp mellan vad samhället säger sig vilja göra och vad man faktiskt gör. Dessutom kan det medföra att tilliten till samhället försvagas, eftersom de drabbade upplever att de inte får hjälp och det stöd.

Så vad handlar problemet egentligen om och hur kommer det sig att det uppstår ett glapp mellan den politiska viljan, den enskilde tjänstemannens många gånger goda intentioner och det verkliga utfallet?

Enligt vår mening är det framför allt två orsaker till att det har varit svårt att gå från ord till handling:

För det första finns ett ointresse av att dra erfarenheter av inträffade fall för att på så sätt lära av begångna misstag. Till skillnad från när flygplan störtar, båtar sjunker och tåg spårar ur genomförs nämligen inga haveriutredningar vid dödligt våld i nära relationer. Oavsett vem som ansvarar för denna typ av haveriutredningar krävs att polis, åklagare och socialtjänst utsätts för en oberoende granskning i samband med ärenden som rör dödligt våld i nära relationer. Hur ska dessa aktörer annars kunna lära av misstag och utveckla arbetet?

För det andra har ingen brytt sig om att klara ut vilken förmåga som polis, åklagare och socialtjänst måste ha för att kunna utföra sina respektive uppdrag. Med förmåga i detta sammanhang avses exempelvis resurser, utbildning, kompetens, organisation, chefskap etc.

Detta synsätt utmanar de traditionella förklaringarna till varför situationen ser ut som den gör. För hur kan någon påstå att det saknas resurser eller att det behövs mer utbildning och bättre samverkan om det inte först klaras ut hur det interna arbetet ska bedrivas, vilka grundläggande kunskaper som krävs etc, för att lösa uppgifterna?

Med detta sagt är det inte konstigt att de direktiv, riktlinjer, handlingsplaner, dokument etc. som styr polisens, åklagarnas och socialtjänstens arbete med dessa viktiga frågor missar själva målet.

Så länge det inte klaras ut vilken förmåga som krävs när det gäller arbetet med brott i nära relationer, och så länge myndigheterna inte drar erfarenheter av inträffade fall för att på så sätt lära av begångna misstag, kommer denna folkhälsofråga förbli en politisk spelpjäs utan verklig slagkraft.

Brottsligheten flyttar inte – det är en myt

Magnus Lindgren och Greta Åkerlind

En vanlig missuppfattning är att brottsligheten är svår att påverka och bara flyttar då brottsförebyggande åtgärder genomförs i ett visst område. Forskning visar emellertid att brottsligheten ofta minskar vid sådana åtgärder – ibland även i angränsande områden där inga insatser genomförts. Originalartikeln publicerades på SvD Debatt den 18/1 2018.

De senaste årens utveckling i Sverige har medfört att brottsligheten och otryggheten har blivit ett allt större samhällsproblem. Det framgår till exempel av Brottsförebyggande rådets nationella trygghetsundersökning som presenterades i dagarna. Resultaten visar på en ökning av både otryggheten och brott mot enskild person i form av misshandel, hot, sexualbrott, personrån, bedrägeri och trakasserier.

Samtidigt förekommer en rad missuppfattningar, vanföreställningar och myter när det gäller frågor som handlar brott och otrygghet. En vanlig missuppfattning är att brottsligheten är svår att påverka och per definition flyttar till ett annat område då brottsförebyggande åtgärder genomförs på brottsbelastade platser, så kallade hot spots. Forskning visar emellertid det motsatta, nämligen att ett brottsförebyggande arbete med fokus på situationen och platsens betydelse, så kallad situationell brottsprevention, ofta minskar brottsligheten både i det område som är föremål för åtgärder, men inte sällan också i angränsande områden där inga insatser genomförts.

Det gäller framför allt den typ av brott och ordningsstörningar som påverkar människors livskvalitet i vardagen. Ett konkret exempel är stöldskyddsmärkning med hjälp av DNA av 5 000 hem i London där bostadsinbrotten minskade med nästan 50 procent samtidigt som både tryggheten och förtroendet för polisen ökade markant. Ett annat exempel är installation av larm i bostadsområden i Philadelphia som inte bara minskade risken att utsättas för inbrott i de hus där larmen installerats, utan även angränsande hus utan larm. Motsvarande brottsminskningar utan att brottsligheten har flyttat har kunnat konstateras vid till exempel personrån, cykelstölder, bilstölder, vapenrelaterade brott och våld i offentlig miljö.

Att förekomsten av så kallade överflyttningseffekter är liten vid dessa typer av brott förklaras framför allt av de tillfälligheter som gärningspersoner utnyttjar för att begå brott. Brotten är många gånger oplanerade och tillfället gör tjuven. Den situationella brottspreventionens grundidé är därför enkel i teorin; tar vi bort tillfälligheterna att begå brott minskar den typ av brott och ordningsstörningar som drabbar människor i vardagen – något som också setts fungera i praktiken.

Vad gäller den mer organiserade brottsligheten i form av till exempel drogtillverkning och smuggling fungerar inte situationell brottsprevention i samma utsträckning. Här uppstår oftare överflyttningseffekter av olika slag.

Förklaringen är att denna typ av gärningspersoner är mer resursstarka och långsiktiga. De har därför både vilja och förmåga att undvika olika hinder för den brottsliga verksamheten. Det innebär i sin tur att riktade och platsspecifika brottsförebyggande insatser inte medför någon större skillnad, då en stängd kanal snabbt byts ut mot en annan. Det handlar alltså om personer som både är villiga och har verktyg för att hitta nya lösningar för att kunna fortsätta sin inkomstbringande verksamhet.

De impulsiva och tillfällighetsorienterade gärningspersonerna som står för en stor del av den typ av brott och ordningsstörningar som påverkar människors livskvalitet i vardagen saknar oftast de nätverk och det rörelsekapital som den organiserade gärningspersonen har. De är till skillnad mot gärningspersoner som är involverade i organiserad brottslighet resurssvaga och kortsiktiga och viker ofta för hinder.

Det är viktigt att poängtera att skillnaden i målbilder kommer sig av att den organiserade brottsligheten baseras på principen om ”tillgång- och efterfrågan”, medan många av de brott och ordningsstörningar som drabbar människor i vardagen uppkommer när situationen ger tillfälle. Annorlunda uttryckt ägnar sig organiserad brottslighet framför allt åt att tillgodose marknaden med ”skattefria” och förbjudna varor och tjänster. Många brott som direkt drabbar enskilda personer och påverkar deras trygghet är av helt annat slag. Detta faktum förklarar varför riktade insatser genom situationell brottsprevention fungerar mer effektivt vid brott som är beroende av tid och plats kontra brott som är beroende av tillgång och efterfrågan.

Sammanfattningsvis visar forskning att riktade insatser i syfte att minska den typ av brott och ordningsstörningar som påverkar människors livskvalitet i vardagen, rätt utformade och genomförda, bidrar till en minskad brottslighet och därmed höjd livskvalitet. Det gäller både i de områden där insatserna genomförs och i angränsade områden.

Tio åtgärder för att minska brottsligheten

Magnus Lindgren

I dag tillträder Anders Thornberg som ny rikspolischef. Han har att hantera en påtaglig brottslighet och otrygghet, inte minst i de 23 särskilt utsatta områdena som finns runt om i Sverige. För att lösa situationen föreslås fler poliser och strängare lagstiftning, men den allvarliga situationen kräver omedelbara åtgärder. Originalartikeln publicerades på SvD Debatt den 14/2 2018.

Under de senaste åren har det svenska samhället genomgått stora förändringar som inneburit att kriminalitet, säkerhet och trygghet har kommit att bli några av de viktigaste politiska frågorna. Bakgrunden är nya utmaningar i form av en grövre och mer organiserad brottslighet, omfattande gängkriminalitet, våldsbejakande extremism och en påtaglig otrygghet i vissa bostadsområden.

Det finns även en rad komplikationer i form av färre personuppklarade brott, minskat förtroende för rättsväsendet samt det faktum att många kommuner saknar den förmåga som krävs för att själva bidra till att vända utvecklingen.

För att minska brottsligheten och öka tryggheten vill nu politiker, samhällsdebattörer och allmänheten se hårdare tag, fler poliser och strängare lagstiftning. Men frågan är om det verkligen är rätt väg att gå?

Vad gäller fler poliser visar erfarenheterna att det tar minst fem år att rekrytera, utbilda och få ut effekt av en nyutbildad polis. Inte heller de straffskärpningar som nu föreslås kommer att få omedelbara effekter

eftersom lagstiftningsprocessen är ett trubbigt vapen som tar tid. Att därefter i praktiken få landets domare att börja tillämpa straffskärpingarna kommer inte heller gå över en natt.

Tanken svindlar vad vi som nation kan komma att tappa under den tiden. Det går alltså inte att slå sig till ro med att det på sikt kommer fler poliser eller ny lagstiftning.

Den allvarliga situationen i landet kräver omedelbara åtgärder. Vi presenterar därför idag tio konkreta åtgärder som den nya rikspolischefen Anders Thornberg och regeringen omedelbart bör genomföra.

1. De 23 områden som Polisen klassificerat som särskilt utsatta måste under våren 2018 bemannas med ytterligare minst 3 000 poliser. För att frigöra dessa poliser måste resten av polisverksamheten effektiviseras på ett sätt som aldrig tidigare behövts; att genomföra denna historiska effektivisering blir den nya rikspolischefens första och viktigaste utmaning.
2. Andra viktiga aktörer i kampen mot den organiserade brottsligheten är de myndigheter som tillsammans sedan 2009 utgör den myndighetsgemensamma satsningen mot grov organiserad brottslighet. Det handlar om Arbetsförmedlingen, Ekobrottsmyndigheten, Försäkringskassan, Kriminalvården, Kronofogdemyndigheten, Kustbevakningen, Migrationsverket, Skatteverket, Säkerhetspolisen, Polismyndigheten, Tullverket och Åklagarmyndigheten. Vi föreslår nu att regeringen beslutar att samtliga ovanstående myndigheter ska ha personal ute i de särskilt utsatta områdena för att på plats underställas och komplettera den lokala polisen. Myndigheterna ska med sina respektive kompetenser dygnet runt hjälpa polisen att inledningsvis bekämpa brott och därefter huvudsakligen hjälpa kommunerna att förebygga brott. Varje myndighet ska i princip vara representerad av minst två experter som samgrupperas i en särskild aktionsgrupp. Samgrupperingen ska vara väl synlig för invånarna och kan, om andra lokaler inte finns tillgängliga, ske i form av moderna byggbaracker. En sådan etablering handlar alltså om verklig utlokalisering av statliga myndighetsföreträdare till de platser där de bäst behövs i brottsbekämpningen samtidigt som staten visar

flagg – att man kommit tillbaka och att man är beredd att ta ansvar.

3. Varje aktionsgrupp ska underställas den lokala polisen med huvuduppgift att hjälpa polisen att återupprätta lag och ordning i respektive område. Polisens strategier ska vägledas av den senaste polisforskningen. Dessutom ska varje aktionsgrupp hjälpa kommunen att på allvar komma igång med det lokala brottsförebyggande arbetet. I detta arbete ligger också att stödja kommunen i arbetet med att utveckla det nya civila försvaret i de delar detta främjar huvuduppgiften.
4. Regeringen bör utse en biträdande rikspolischef som centralt med egna stabsresurser ska leda och utveckla all aktionsgruppsverksamhet av detta slag i landet. Övriga myndigheter bestämmer själva hur den centrala ledningen ska ske.
5. Alla myndigheter som ingår i arbetet mot den organiserade brottsligheten ska ha minst en sambandsperson placerad hos den centrala chef hos polismyndigheten som ska leda denna verksamhet (se ovanstående punkt). Dessa sambandspersoner ska ha erfarenhet av att arbeta på strategisk nivå men även ha förmåga att förstå det praktiska arbetet ute på aktionsgrupp-nivå. Polismyndigheten ska samtidigt inrätta sambandspersoner i de myndigheter som behövs för att genomföra hela aktionsgrupparbetet.
6. Varje aktionsgrupp ska ledas av en lokal polismästare med två ställföreträdare (en åklagare och en kommunal chefstjänsteman). Dessa tre ska leda och samordna verksamheten men utan att kunna ta befäl över de andra samverkande myndigheterna som står under sitt eget befäl och lyder under sina egna administrativa regleringar. Ställföreträdaren med kommunal bakgrund ska ansvara för att samtliga kommunala resurser som kan användas i kampen mot brottsligheten om möjligt kraftsamlas för att understödja det arbete som bedrivs av aktionsgruppen.
7. Varje aktionsgrupp ska tilldelas ekonomiska medel så att det täcker all verksamhet som behöver bedrivas (vissa löne-medel, övertidsersättningar, reseersättningar, konsultmedel, medel för att hyra in ordningsvakter och väktare, medel för att sätta upp kameror, larm, olika säkerhetsarrangemang, fordon, telekom etc.). Statliga medel måste också finnas när kommunerna saknar egna medel för brottsförebyggande åtgärder i den fysiska miljön.

Men även när det behövs social prevention av klassiskt slag (t.ex. att anordna ungdomsturneringar, sysselsättningar under skolornas lovperioder, vissa feriejobb etc.) måste det finnas tillräckligt med statliga medel. Vår bedömning är att varje aktionsgrupp årligen behöver ekonomiska medel av en omfattning mellan 50-100 miljoner, som ett förslagsanslag.

8. Regeringen bör så snart som möjligt ta fram de lagförslag som behövs för att underlätta aktionsgruppsarbetet. Särskilt måste möjligheterna att ändra sekretesslagstiftningen utredas så att särskilda regler kan tas fram för att få samarbetet mellan de olika myndigheterna att verkligen fungera optimalt under arbetet i aktionsgrupperna och mellan aktionsgrupperna och respektive myndigheter.
9. Varje aktionsgrupp ska vara etablerad senast den 1 juni 2018 och ha en planeringshorisont om minst 10 år, med option på ytterligare 10 år om detta bedöms nödvändigt.
10. Regeringen bör snarast inrätta en särskild ”polisberedning” på sätt som vi tidigare föreslagit. Vi menar att det är hög tid, i likhet med vad som sedan länge gällt för det militära försvaret, inrätta en sådan politisk beredning. Detta för att de politiska partierna ska få möjlighet att mer långsiktigt kunna diskutera de viktiga frågor som rör landets inre säkerhet och där polisverksamheten erfarenhetsmässigt varit den svåraste att styra. Den viktigaste uppgiften skulle bli att noga följa hur rättsstaten lyckas ta tillbaka de utsatta områdena som ett led i att värna den inre säkerheten och uppbyggnaden av det nya civila försvaret.

Avslutningsvis, om regeringen menar allvar med den senaste tidens skarpa uttalanden om kampen mot brottsligheten, så kommer den nytillträdde rikspolischefen att få en flygande start. Varken pengar, förändrade organisations- och samarbetsformer borde bli något problem för honom att hantera om han väljer att driva en offensiv polisverksamhet på sätt som vi föreslår. Nu är det upp till bevis för alla ansvariga!

Naiviteten – ett hot mot demokratin

Magnus Lindgren

Den politiska debatten om brottslighet och otrygghet handlar nästan uteslutande om fler poliser, ny lagstiftning, hårdare tag och behov av militären i utsatta områden. Många av de förslag som diskuteras går dock på tvärs med internationell forskning. Politikerna behöver ta hjälp av de mest erfarna experterna inom brottsbekämpningen för att få bukt med situationen. Originalartikeln publicerades på Dagens Samhälle den 23/4 2018.

Under den senaste tiden har en rad politiker konstaterat att de varit naiva när det gäller synen på brottsligheten och otryggheten i Sverige. Det gäller inte minst beträffande situationen med ett 60-tal utsatta områden med påtaglig brottslighet, stor otrygghet och parallella samhällsstrukturer.

Problemet är dock att partierna inte verkar ha lärt sig särskilt mycket och att naiviteten tycks kvarstå. Det framgår inte minst av den politiska debatten som i princip uteslutande handlar om fler poliser, ny lagstiftning, hårdare tag, behov av militären i utsatta områden etc.

Eftersom det saknas en ordentlig analys av orsakerna bakom polisens problem vet vi inte ens om fler poliser är lösningen. Och hur ska vi snabbt få fram fler poliser när det tar minst fem år att rekrytera, utbilda och få ut effekt av en nyutbildad polis? Inte heller de straffskärpningar som nu föreslås kommer att få omedelbara effekter eftersom lagstiftningsprocessen är ett trubbigt vapen som tar tid. Att därefter i praktiken

få landets domare att börja tillämpa straffskärpningarna kommer inte heller gå över en natt.

Ovanstående förslag går dessutom på tvärs med internationell forskning och erfarenhet där istället andra faktorer lyfts fram som viktiga i kampen mot brottsligheten. Det handlar främst om:

- **Betydelsen av** en lokalt förankrad polis och arbetet med att bygga tillit och legitimitet. Ett viktigt begrepp i detta sammanhang är processuell rättvisa (Procedural Justice) som handlar om att polisen alltid måste vara rättvis, delaktig, transparent, opartisk och ha en öppenhet i processen.
- **Insikten om** att vi inte kan "arrestera" oss ur den aktuella situationen; brottsligheten är alldeles för omfattande. Fokus måste istället vara på att förebygga och förhindra att brott överhuvudtaget uppstår genom både sociala insatser och så kallad situationell brottsprevention.
- **Förståelsen för** att brottsbekämpningen bara till en begränsad del bedrivs av polisen. Den verksamhet som slår vakt om rättssamhället kallas för "law enforcement". Självklart är polisen ofta den viktigaste myndigheten i detta sammanhang, men det finns även andra aktörer som är viktiga för att upprätthålla lagarna, t.ex. kommunerna.
- **Behovet av** ett evidensbaserat arbetssätt, med betoning av kontextuella aspekter, d.v.s. att arbetssätten anpassas efter den aktuella situationen (bara för att en modell fungerat i Amsterdam behöver den per automatik inte fungera i Malmö). En viktig del i detta sammanhang är vikten av "praktiker", dvs. personer som förstår både forskningen och de praktiska förutsättningarna.
- **Vetskapen om** att vi aldrig får tala om poliser i termer av "krigare" eller i termer som "vi" och "dem" (och självklart heller aldrig skicka in militär i utsatta områden).

Vad kan då göras för att vända det utsatta läge som vi hamnat i? På en övergripande nivå bör regeringen snarast tillsätta en parlamentarisk "Förnyelsekommission för rättsstaten" för att klara ut hur landets samlade brottsbekämpande verksamhet ska vara beskaffad för att kunna

möta dagens och morgondagens brottslighet. Viktiga frågor att besvara, med ett kritiskt tänkande som grund, är hur uppgifts- och ansvarsfördelningen ska vara mellan staten och kommunerna och vad andra aktörer, främst näringslivet, kan göra.

Vidare måste den moderna evidensbaserade polisforskningen på allvar ges möjlighet att påverka utvecklingen, till skillnad mot vad som var fallet i den nyss genomförda polisreformen.

Andra viktiga frågor handlar om demografin, möjligheterna att få tag på kompetent personal, integrationen, den organiserade brottsligheten, internationaliseringen, terrorismen, skyddet av demokratin etc.

Ytterst handlar dessa rättsstatsfrågor om skyddet av demokratin och vårt demokratiska styrelseskick. Det finns därför all anledning att inte enbart överlåta utvecklingen till enskilda myndigheter och myndighetschefer. Situationen är så allvarlig att frågorna måste hanteras av våra parlamentariker i samarbete med de mest erfarna experterna.

Ring inte på hos din granne för att stoppa våld i hemmet

Magnus Lindgren m.fl.

Trots forskning som visar att ingripanden vid våld i nära relationer är farliga, uppmanar kommuner och fastighetsägare grannar att ringa på dörren vid misstanke om brott. Hur ska grannar kunna agera på ett säkert sätt när poliser kan ha svårt att hantera de hotfulla situationer som lätt uppstår? Till skillnad från allmänheten har polisen trots allt både erfarenhet, träning och skydd. Att uppmana grannar att ringa på hos sin granne är därför inte bara fel, utan även farligt. Originalartikeln publicerades på DN Debatt den 10/11 2018.

Ett jämställt samhälle utan våld kan tyckas som en självklarhet. Rapporterna om våld, näthat, sexuella ofredanden samt offentliga rum där kvinnor kontrolleras av män har emellertid aldrig tidigare varit så många som nu.

Under uppropet #MeToo vittnade tusentals kvinnor i sociala medier om sina erfarenheter och upprördheten har med rätta varit stor. Även om sexuella ofredande inte är något nytt kan diskussionerna bidra till ökad uppmärksamhet och medvetenhet om problemen.

Risken är dock påtaglig att debatten som vanligt endast leder till vällovliga symbolhandlingar i form av nya armband och fler påkostade affischkampanjer etc. Alltså åtgärder som inte förändrar något i praktiken och därmed inte heller hotar någon.

Som en reaktion mot etablissemangets oförmåga att komma till rätta med våld mot kvinnor har det runt om i världen startats olika initiativ. I New York City och många andra amerikanska städer arbetar folkrörelsen Hollaback för att uppmärksamma kvinnors utsatthet på stadens gator. Kvinnor som utsätts för sexuella ofredanden uppmanas att ta foton av gärningspersonen och ladda upp på nätet, medan vittnen uppmanas att ingripa för att stoppa trakasserierna. Även om vissa av de strategier som förespråkas (t.ex. "Bystander Intervention") har visat sig ha viss brottsförebyggande effekt har rekommendationerna lett till ett ökat antal konfrontationer. Det har också bidragit till näthat och en större hotbild för både grundarna av Hollaback och för personer som delar med sig av sina erfarenheter.

Sedan 2014 finns ett liknande initiativ i Sverige kallat Huskurage, där grannar uppmanas att agera vid misstanke om våld i nära relation genom att ringa på dörren och fråga hur det står till för att därigenom förebygga eller förhindra den typen av våld. Bakom Huskurage finns en rad kommuner och fastighetsägare som sprider budskapet.

Initiativet innehåller inslag som kan bidra till att öka medvetenheten om våld i nära relationer och skapa bättre förutsättningar för drabbade att få hjälp och stöd. Ett bra exempel är att fastighetsägare sätter upp information i trapphus med telefonnummer till kvinno- och brottsofferjourer.

Vi ställer oss däremot mycket avvisande till uppmaningen att grannar ska ringa på dörren vid misstanke om våld i nära relation. Både forskning och kvinnojourernas långa erfarenhet visar nämligen att denna typ av ingripanden är fel och i vissa fall farliga.

På grund av de risker som är förknippade med ingripanden vid våld i nära relation visar forskning att poliser är i behov av särskild kunskap, extra träning samt måste göra hot- och riskbedömningar för att kunna agera professionellt. Hur ska grannar kunna agera på ett säkert sätt när poliser kan ha svårt att hantera de hotfulla situationer som lätt uppstår? Risker är påtagliga att fler kommer till skada när grannar följer kommunens och fastighetsägarens råd. En person som inte vet hur situationen ska hanteras riskerar dessutom att skapa en ännu farligare situation för den utsatta.

Visst är det viktigt med civilkurage, men precis som vid olycksplatser är det primära att säkra att man själv är skyddad, för annars går det inte att hjälpa någon annan. Sedan ska polisen kontaktas för att få professionella till platsen. Först därefter handlar det om att hjälpa till efter förmåga. Enligt våra erfarenheter är den stora utmaningen i dagsläget dessutom att grannar överhuvudtaget inte ringer till polisen vid misstanke om våld i nära relationer.

Kommuner och fastighetsägare bör därför uppmana grannar att omedelbart ringa till polisen eftersom polisen har adekvat utbildning och vet hur denna typ av situationer ska hanteras. Det är också viktigt att utbilda grannar kring hur de ska agera i dessa situationer, både för sin egen och andras säkerhet. En sådan utbildning bör omfatta hur grannar ska kunna ge relevant information som hjälper polisen i arbetet med att förebygga och klara upp brott, t.ex. anteckna det man hör och ser med tidpunkter för observationerna samt i övrigt ge polisen viktig information, t.ex. om det finns barn i bostaden och om det finns kännedom om tidigare hot och våld. En lösning där grannar uppmanas att ta en del av polisens ansvar är inte vägen framåt vad gäller dessa komplexa och svårlösta samhällsproblem.

En utvärdering av ett pilotprojekt med införandet av Huskurage i Nacka polisområde i Stockholm visar dessutom att frågan om hur ”civilkurage” bäst mobiliseras är en betydligt mer komplex fråga än vad definitionen av att ha infört Huskurage ger sken av.

Helt klart är att Sverige står inför nya utmaningar där polisen inte längre ensamma kan lösa problemen med brott och otrygghet i samhället. Behovet av nya idéer och lösningar är därför stort. I detta sammanhang kan kommuner, näringslivet och, inte minst, ideella organisationer bidra med betydelsefulla insatser. Dessa insatser måste emellertid bygga på aktuell forskning och beprövade erfarenheter, annars är risken stor att arbetet blir kontraproduktivt och istället leder till fler problem och ökade konflikter.

Färre brott om kommuner och företag kan samarbeta

Magnus Lindgren

Kommunerna står inför större utmaningar än någonsin när det gäller frågor om brott och otrygghet. Samtidigt har befintliga arbets sätt visat sig ha begränsad framgång. För att komma till rätta med den typ av brott och ordningsstörningar som påverkar människors livskvalitet i vardagen lanserar vi nu, tillsammans med KTH, flera branschorganisationer och en rad fastighetsägare, ett Nationellt Kunskapscentrum för Platssamverkan i syfte att skapa attraktiva, säkra och trygga offentliga miljöer. Originalartikeln publicerades på DN Debatt den 19/12 2018.

Under många år har det i Sverige funnits vitt skilda uppfattningar om brottslighetens omfattning och utveckling. Vissa har hävdad att det blir värre för varje dag, medan andra med samma emfas menat att brottsligheten aldrig tidigare varit så låg och att tryggheten ökar.

Sedan en tid finns det dock en större samsyn kring situationens allvar och de utmaningar vi står inför. Det handlar bland annat om kriminella gäng i utsatta områden, dödsskjutningar, attacker mot blåljuspersonal, bil- och skolbränder samt avsaknad av poliser i lokalsamhället.

Andra sidan av detta är dock att polisen – under förevändningen att de måste prioritera – regelmässigt väljer bort att hantera den typ av brott och ordningsstörningar som framför allt påverkar människors livskvalitet i vardagen. Det handlar om allt från bostadsinbrott och stölder till ungdomsgång som stör ordningen i offentlig miljö, buskörning med mopeder, skadegörelse, nedskräpning etc. Detta måste åtgärdas. Och det måste åtgärdas nu.

Samtidigt pågår en normalisering där många förefaller tro att det inte går att göra någonting åt brottsligheten, vilket är fel. Många tycks också ha uppfattningen att den svenska situationen är representativ för hur det ser ut i övriga Europa. Detta förhållande har blivit ännu tydligare under den gångna valrörelsen. Även om många andra länder också har stora utmaningar står Sverige inte för det normala inom detta område. Tvärtom skiljer sig den svenska situationen från förhållanden i många andra europeiska länder.

I Nederländerna finns inga områden dit polisen eller räddningstjänsten inte kan åka utan förstärkning eller där posten inte kan delas ut på grund av brott och otrygghet. I Tyskland är det betydligt färre dödsskjutningar bland unga män än i Sverige. I Italien finns inte samma problem med bilar som brinner i förortsområden. I Danmark, Norge och Finland brinner betydligt färre skolor än i Sverige. I Storbritannien finns en lokalt förankrad och närvarande polis på ett helt annat sätt än i Sverige.

Vad kan då göras för att vända det utsatta läge som vi hamnat i? Handlar det om fler poliser, ny lagstiftning och hårdare tag?

Det finns självklart behov av en rad olika åtgärder, men fler poliser och ny lagstiftning kommer inte lösa situationen här och nu. Erfarenhetsmässigt tar det minst fem år att rekrytera, utbilda och få ut effekt av en nyutbildad polis. Inte heller de straffskärpningar som nu föreslås kommer att få omedelbara effekter eftersom lagstiftningsprocessen är ett trubbigt vapen som tar tid. Att därefter i praktiken få landets domare att börja tillämpa straffskärpningarna kommer inte heller gå över en natt.

Internationellt talar allt fler forskare och praktiker om att vi inte enbart kan "arrestera" oss ur situationen eftersom brottsligheten är alldeles för omfattande. Fokus måste istället vara på att förebygga och förhindra att brott överhuvudtaget uppstår. Parallellt med att staten säkerställer att polisen får den förmåga som krävs i form av en ändamålsenlig organisation, tillräckliga resurser, relevant utbildning etc., måste också kommunerna ta det lokala brottsförebyggande arbetet på mycket större allvar.

En viktig del i ett sådant lokalt brottsförebyggande arbete kan vara att stimulera så kallad Offentlig-Privat Platssamverkan, något som visat sig

framgångsrikt utomlands i form av exempelvis Business Improvement Districts (BID), Transport Improvement Districts (TID), Neighborhood Improvement Districts (NID).

Det handlar om att kommuner, fastighetsägare, butiksägare, säkerhetsföretag och andra aktörer går samman i en fristående, icke-vinstdrivande organisation och tar gemensamt ansvar i ett lokalt avgränsat område i form av ett torg, ett bostadskvarter, en handelsplats etc. Genom att ta ansvar för renhållning, säkerhet, planteringar, evenemang, design, belysning, förtäring etc. skapas en attraktiv, säker och trygg miljö.

För att komma till rätta med den typ av brott och ordningsstörningar som påverkar människors livskvalitet i vardagen lanserar vi nu, tillsammans med KTH, flera branschorganisationer och en rad fastighetsägare, ett Nationellt Kunskapscentrum för Platssamverkan i syfte att skapa attraktiva, säkra och trygga offentliga miljöer.

Kunskapscentrets uppgift är att samla den evidensbaserade forskning och erfarenhetsbaserade kunskap som finns, nationellt och internationellt, om dessa typer av långsiktiga samverkansarbeten. Kunskapscentret ska vidare anpassa dessa kunskaper och metoder till svenska förhållanden och ge stöd och råd till lokala aktörer som vill starta och driva platssamverkan.

Internationella erfarenheter visar att denna typ av samarbeten bland annat ger samsyn kring platsens behov, tydlig inriktning för arbetet, stärkt finansiering och ökade resurser samt effektivt genomförande med hjälp av korta beslutsvägar.

Det positiva i sammanhanget är också att de mest utsatta i samhället har mycket att vinna på platssamverkan för att utveckla tidigare problemområden till platser där människor vill bo och vistas och där företag vill etablera sig.

Genom platssamverkan och mobilisering av outnyttjade brottsförebyggande resurser i våra kommuner i form av fastighetsägare, säkerhetsföretag, handlare och andra aktörer kommer samhället få nya verktyg i arbetet med att minska brottsligheten och öka tryggheten.

Kontaktförbuden måste tas på större allvar

Peter Strandell

Hela 70 procent av alla ansökningar om kontaktförbud får avslag och det är stora skillnader mellan landets 32 åklagarkammare när det gäller andelen meddelade kontaktförbud. Det visar en granskning från Stiftelsen Tryggare Sverige. Originalartikeln publicerades på SvD Debatt den 2/2 2019.

Den 1 oktober 2011 ersattes lagen om besöksförbud med en ny lag, lagen om kontaktförbud. Lagen gör det möjligt att förbjuda en person att besöka eller på annat sätt ta kontakt med eller följa efter en annan person. Ett viktigt syfte med lagen är att förebygga situationer som kan utvecklas i farlig riktning.

En granskning av aktuell statistik från Åklagarmyndigheten visar att det år 2018 inkom drygt 11 000 ansökningar om kontaktförbud. De flesta av dessa fall gäller kvinnor som utsatts för allvarliga hot, misshandel och andra övergrepp från en närstående man. Ungefär 1 000 av dessa ansökningar skrevs av till följd av att ansökan återkallats eller att ärendet var felregistrerat. Av de kvarvarande cirka 10 000 ansökningarna meddelades ett kontaktförbud endast i en tredjedel av fallen. Det innebär alltså att hela 70 procent av ansökningarna om kontaktförbud får avslag.

En jämförelse mellan de 32 allmänna åklagarkammarna visar samtidigt på stora skillnader när det gäller andelen meddelade kontaktförbud. Vid åklagarkammaren i Kristianstad beviljas exempelvis 48 procent av ansökningarna om kontaktförbud. Motsvarande siffra för åklagarkammaren i Eskilstuna är 18 procent. Det innebär att det är nästan tre gånger

så stor sannolikhet att en brottsdrabbad får skydd i form av ett kontaktförbud i Kristianstad jämfört med Eskilstuna.

Samtidigt som endast ett fåtal kontaktförbud meddelades 2018, anmäl-des cirka 5 200 överträdelser (siffran avser inkomna brottsmisstankar av-seende överträdelse av kontaktförbud). Detta blir det ultimativa neder-laget för både den drabbade och samhället. Trots utfärdad kontaktförbud så visar det sig i praktiken ändå betydelselöst för den utsatte. Veder-börande drabbas på nytt och tappar i värsta fall allt förtroende för hur rättssamhället fungerar. Brottslingen å sin sida får sällan några påföljder eftersom rättsväsendet hittills i princip inte reagerat när det sker över-trädelser av kontaktförbud. Budskapet blir därmed att brott lönar sig och att samhället inte förmår att skydda medborgare mot nya övergrepp trots att man genom ett särskilt beslut bestämt sig för att göra just detta.

Denna problematik är också till stor del identisk med vad som gäller beträffande hot och trakasserier mot vittnen. Vittnet gör sin samhälleliga plikt men drabbas därefter i vissa fall av problem, i värsta fall av hot, trakasserier och våld.

En avgörande faktor både vad gäller utfärdande av kontaktförbud och hanteringen av vittnesskyddsverksamheten handlar om att polisen måste genomföra strukturerade riskanalyser där skyddsbehovet och förutsätt-ningarna klaras ut. Dessa analyser måste sedan utgöra en del av åklag-arens beslutsunderlag. Det räcker alltså inte längre enbart med den så kallade magkänslan när det gäller frågor som ytterst handlar om liv och död; forskningsbaserade instrument måste användas i betydligt större utsträckning och på ett mer strukturerat sätt än i dagsläget.

Resultaten från granskningen tyder dock på att detta system inte funger-ar. Inte heller tycks de lokala överenskommelserna mellan åklagare och polis med fokus på hur dessa ärenden ska hanteras, som infördes under 2017, ha avhjälpt problemen.

Även om ett kontaktförbud inte är ett heltäckande skydd för den drab-bade har ett kontaktförbud ett viktigt signalvärde till den drabbade om att samhället tar hot, olaga förföljelse etc. på allvar. Samtidigt är det en tydlig markering till gärningspersonen att samhället ser allvarligt på de beteenden som ligger till grund för kontaktförbudet.

Vad ska då göras för att komma till rätta med problemen? Ofta handlar förslagen till lösningar om krav på ny eller förändrad lagstiftning. Vi menar dock att de problem som vi beskrivit snarare handlar om kulturfrågor samt bristande samordning och olika rutiner mellan åklagarmyndigheten och polisen etc.

Om vi vill att människor som utsatts för brott ska anmäla dessa till polisen och medverka vid en eventuell rättegång är det dags att ta lagen om kontaktförbud på allvar. Det innebär för det första att alla ansökningar om kontaktförbud hanteras enhetligt och professionellt. För det andra att polis och åklagare säkerställer att den som nekats kontaktförbud istället erbjuds andra hjälp-, stöd- och skyddsinsatser. För det tredje att det blir tydliga och omedelbara påföljder för den som överträder ett kontaktförbud.

Vi kan inte fortsätta på den inslagna vägen!

Situationen med brott och otrygghet är självförvållad

Magnus Lindgren

Allt fler ställer sig frågan hur vi har kunnat hamna i en situation med gängkriminalitet, skjutningar, bilbränder och påtaglig otrygghet i många kommuner. Handlar det om slumpen, otur eller tillfälligheter? Svaret är att situationen är självförvållad, där vi till följd av ett antal beslut och händelser eller "tipping points" själva har sett till att vi hamnat i detta allvarliga läge. Originalartikeln publicerades på DN Debatt den 2/9 2019.

Under det senaste decenniet har samhällets möjligheter att skapa och upprätthålla säkra och trygga miljöer för medborgare och näringsliv utmanats dramatiskt. En förändrad demografi, växande utanförskapsområden, ökad segregation, dåligt underhållna offentliga miljöer och minskad tillit till grundläggande samhällsfunktioner är några utmaningar.

Situationen i flera förortsområden är mycket allvarlig med social oro, upplopp, parallella samhällsstrukturer och kriminella gäng.

Läget kompliceras ytterligare av att både polisens brottsutredningsverksamhet och brottsförebyggande arbete uppvisar brister, vilket resulterar i att det tar för lång tid att utreda brott och att för få brott klaras upp.

Sammanfattningsvis riskerar de senaste årens utveckling att underminera tilltron till det demokratiska systemet och bidra till en mycket besvärlig situation i många kommuner framöver.

En relevant fråga är hur vi har hamnat i denna situation. Handlar det om slumpen, otur eller tillfälligheter? Svaret är att situationen är självförvållad, där vi till följd av ett antal beslut och händelser, eller ”tipping points”, under de senaste 50 åren själva har sett till att vi hamnat i detta allvarliga läge.

Den fysiska utformningen av bostadsområden och problem med anonymitet, bristande social kontroll, brottslighet och otrygghet.

Till följd av en påtaglig bostadsbrist på 1960-talet byggdes på kort tid många nya bostadsområden efter tidens tankar och ideologier. Istället för en mix av funktioner, småskalighet och naturliga mötesplatser byggdes ABC-städer med uppdelade och utspridda arbets-, bostads- och centrumområden. Dessutom skapade trafiksepareringen isolerade stadsenkla, ödsliga gång- och cykelvägar, samt många återvändsgator och små gränder. Detta har bidragit till att förutsättningarna för brott och otrygghet delvis har byggts in i många bostadsområden.

Polisens förstatligande och avsaknad av en lokalt förankrad och närvarande polis.

År 1965 förstatligades den tidigare kommunala polisen med konsekvensen att polisens möjligheter att följa och förstå vad som händer i lokalsamhället har minskat. Eftersom kommunerna inte får bedriva en egen polisverksamhet har de succesivt blivit alltmer sårbara när brottsligheten har brett ut sig. Problemen förvärras ytterligare av att kommunerna i dagsläget inte har något lagstadgat krav att förebygga brott. Detta gör att kommuninvånarna lätt känner sig utlämnade och tappat tilltron till både stat och kommun.

Ett delat ansvar för brottsutredningsverksamheten och effektivitetsförluster.

Ända sedan förstatligandet, då landsfiskalens arbetsuppgifter som polischef, åklagare och kronofogde delades upp i tre olika myndigheter, har det funnits problem med frågor som rör ansvarsfördelning och samverkan. Exempelvis har åklagaren ett helhetsansvar för förundersökningen men saknar befogenheter att disponera över utredningsresurserna, som ligger hos polisen. Åklagaren har inte heller något personalansvar för de poliser som genomför förundersökningsåtgärderna. Trots detta har åklagaren ett ansvar för att de resurser som polisen ställer till förfogande används på ett riktigt sätt.

En ny typ av gängbrottslighet och en tystnadskultur. I slutet av 1980-talet fick den moderna gängbrottsligheten med så kallade motorcykelgäng fäste i Skåne utan att myndigheterna kunde tränga tillbaka dem. I dess spår följde en ny sorts ”tystnadskultur” där brottsdrabbade och vittnen inte alltid vågar berätta om sina upplevelser. Dessa problem har blivit än mer påtagliga med dagens gängbrottslighet och diskussioner om behov av t.ex. kronvittnen, anonyma vittnen m.m.

Närpolisreformens misslyckande och en fjärrpolis. En annan bidragande orsak till den situation och de utmaningar som finns idag kan spåras tillbaka till början av 1990-talet och närpolisreformens misslyckande. Trots ambitionerna om en mer lokalt närvarande polis och ett tydligare fokus på att förebygga och förhindra brott kom satsningen att misslyckas, med konsekvensen att polisen ytterligare fjärrmat sig från kommunerna.

En misslyckad narkotikapolitik och ett överflöd av narkotika. Till detta kommer en misslyckad narkotikapolitik med konsekvenser i form ett omfattande narkotikamissbruk, ett stort antal öppna drogsener, organiserad brottslighet samt höga dödstal i narkotikarelaterade sjukdomar och enormt mänskligt lidande. Ändå har ingen debatt förts på allvar om hur vi ska komma till rätta med problematiken, utan mantrat är fortfarande ”ett narkotikafritt Sverige”.

Polisreformerings misslyckande och ett maktvakuum som fyllts av kriminella gäng. Polisens roll i samhället bygger på tanken om en lokalt förankrad polis som genom personkännedom och kunskap om den lokala problembilden kan förebygga och förhindra de problem som uppstår. Genom polisreformen år 2015, då de 21 fristående länsmyndigheterna slogs ihop till en nationell polismyndighet, har polisen fjärrmat sig ytterligare från medborgarna. I dess spår har det uppstått ett maktvakuum som fyllts av kriminella gäng.

Migrationskrisen och stora utmaningar för kommunerna. Samtidigt som polisen genomförde den största omorganisationen sedan förstatligandet tog Sveriges kommuner på kort tid emot närmare 163 000 asylsökande. Det medförde stora praktiska och ekonomiska utmaningar när frågor som rörde boende, skolgång och arbete skulle hanteras vid sidan av alla andra arbetsuppgifter. Samtidigt som frågor som rör utanförskap,

brott och ordningsstörningar i det offentliga rummet ställer nya krav på ett samordnat, långsiktigt och professionellt arbete, har många kommuner tvingats prioritera bland sina arbetsuppgifter. Detta har bland annat fått negativa effekter på det brottsförebyggande och brottsofferstödjande arbetet.

Sammantaget är det alltså ingen slump, otur eller tillfällighet som gjort att brottsligheten och otryggheten är ett av vår tids största samhällsproblem. Det positiva i sammanhanget är att det fortfarande går att göra någonting åt situationen, även om det självklart hade varit bättre att göra rätt från början.

Regeringen kan inte önsketänka bort gängen

Magnus Lindgren

Nyligen presenterade regeringen ett åtgärdsprogram med 34 punkter för att stävja gängkriminaliteten i Sverige. Förslagen innehåller bland annat skärpta straff för gängbrottslighet, nya påföljder för ungdomar och utökade möjligheter till hemliga tvångsmedel. Den allvarliga situationen kräver emellertid andra och omedelbara åtgärder. Originalartikeln publicerades på Dagens Samhälle Debatt den 24/10 2019.

Mot bakgrund av brottsligheten och otryggheten i Sverige publicerade regeringen nyligen ett åtgärdsprogram med 34 punkter. Programmet innehåller bland annat förslag på skärpta straff för gängbrottslighet, nya påföljder för ungdomar och utökade möjligheter till hemliga tvångsmedel.

Tyvärr har programmet mer karaktären av inriktningsbeslut och politiskt önsketänkande. Dessutom riskerar grundläggande rättssäkerhetsfrågor att sättas ur spel. Fler av förslagen kommer heller inte att förbättra den akuta situationen eftersom de inte har någon effekt på kort sikt; det tar tid att få lagstiftningen på plats och ännu längre tid att därefter i praktiken få landets domare att börja tillämpa straffskärpningarna. Åtgärdsprogrammet missar därför målet.

Det står helt klart att det inte finns någon ”quick fix” för att komma till rätta med situationen. Däremot finns det en ”quick start” för att vända den negativa utvecklingen. Det handlar om att omedelbart säkerställa att det finns en operativ polis- och åklagarorganisation på plats i de särskilt

utsatta områdena för att, med hjälp av både relationsbyggande och gränssättande arbete, kunna ta tillbaka dessa områden från de kriminella.

Några av de åtgärder som måste genomföras omedelbart handlar om följande:

Stärk den polisiära närvaron i de särskilt utsatta områdena. En grundförutsättning för att komma åt den gängkriminaliteten är att bemanna de 22 områden som Polisen klassificerat som särskilt utsatta med ytterligare minst 3 000 poliser. För att frigöra dessa poliser måste resten av polisverksamheten effektiviseras på ett sätt som aldrig tidigare behövts.

Inrätta lokala myndighetsgemensamma aktionsgrupper i de särskilt utsatta områdena. Polisen kan inte ensamma komma åt gängkriminaliteten därför bör myndighetsgemensamma aktionsgrupper till sättas med personal från Skatteverket, Försäkringskassan med flera myndigheter i de särskilt utsatta områdena. Myndigheterna ska med sina respektive kompetenser dygnet runt hjälpa polisen att inledningsvis bekämpa brott och därefter huvudsakligen hjälpa kommunerna att förebygga brott.

Underställ de lokala myndighetsgemensamma aktionsgrupperna polisen. Varje aktionsgrupp ska ledas av en lokal polismästare med två ställföreträdare (en åklagare och en kommunal chefstjänsteman). Dessa ska leda och samordna verksamheten men utan att kunna ta befäl över de andra samverkande myndigheterna. Ställföreträdaren med kommunal bakgrund ska ansvara för att samtliga kommunala resurser som kan användas i kampen mot brottsligheten om möjligt kraftsamlas för att understödja det arbete som bedrivs av aktionsgruppen.

Säkerställ att polisen arbetar både gränssättande och relationsbyggande. Polisens strategier i kampen mot gängkriminaliteten ska vägledas av den senaste polisforskningen som bland annat betonar betydelsen av arbetet med att bygga tillit och legitimitet. Ett viktigt begrepp i detta sammanhang är processuell rättvisa (Procedural Justice) som handlar om att polisen alltid måste vara rättvis, delaktig, transparent, opartisk och ha en öppenhet i processen. Samtidigt får det gränssättande arbetet aldrig åsidosättas.

Tillsätt fyra biträdande rikspolischefer. För att snabbt få verkan i målet och kunna hålla polisen ansvarig bör regeringen omedelbart inrätta fyra tidsbegränsade tjänster på två år som biträdande rikspolischef med

huvudsakligt ansvar att hjälpa rikspolischefen att slutföra polisreformen. Dessa fyra rådgivare ska ha ansvar för varsin tjänstegren inom polisverksamheten; a) polisen i kommunerna, b) bekämpningen av den organiserade brottsligheten, c) brottsutredningsverksamheten respektive d) den allmänna övervakningen/ingripandeverksamheten.

Avsätt 2 miljarder per år för att öka säkerheten och tryggheten i de särskilt utsatta områdena. Varje aktionsgrupp ska tilldelas ekonomiska medel så att det täcker all verksamhet som behöver bedrivas. Vår bedömning är att varje aktionsgrupp årligen behöver ekonomiska medel av en omfattning mellan 50-100 miljoner, som ett förslagsanslag. Detta ska jämföras med Regeringens satsning på elcyklar, vilket enligt beräkningar uppgår till sammanlagt 1 miljard kronor.

Inför en genomförandekommitté för att leda rekryteringen av de nya polismedarbetarna. Säkerställ att Justitiedepartementet eller en särskild myndighet eller kommitté får uppgift att mycket noggrant följa eller till och med leda rekryteringen av de utlovade 10 000 nya medarbetarna. Detta för att vi verkligen ska få ut effekt av denna enorma satsning (sammanlagt 400-500 miljarder över 40 år).

Avslutningsvis, om regeringen menar allvar med den senaste tidens skarpa uttalanden om kampen mot brottsligheten, så kommer varken pengar, förändrade organisations- och samarbetsformer bli något problem.

Brottsvåg i New York läxa för Sverige

Magnus Lindgren

Efter att brottsligheten minskat i 30 år har trenden vänt. Brottsligheten är tillbaka på New Yorks gator. Det gäller både livs kvalitetsbrott i form av skadegörelse och nedskräpning, men också grövre brott som mord, våldtäkter och misshandel. Orsaken är bland annat nya politiska vindar som påverkar polisens förutsättningar att utföra sitt arbete. Originalartikeln publicerades på SvD Debatt den 26/10 2019.

Spaltmeter har skrivits om New York och det framgångsrika arbetet mot brott och otrygghet. Sedan 1990 har de anmälda brotten minskat med 82 procent och New York räknas idag som en av USA:s säkraste städer. Staden har färre mord per invånare än år 1961, men nedgången har skett på bred front och inkluderar till exempel våldtäkter, misshandel, rån och bilbrott.

Framgångsfaktorerna handlar bland annat om förändrade polisära arbetsmetoder med användandet av ny teknik för att följa brottsligheten i realtid och tydliga krav på mellanchefer. Andra framgångsfaktorer handlar om platssamverkan där fastighetsägare, näringsidkare m.fl. gått samman i så kallade Business Improvement Districts för att skapa en säker, trygg och attraktiv miljö. Den främsta framgångsfaktorn har dock varit att det funnits politiker och polischefer med visioner, mod och vilja att skapa förändring.

Men allt är inte guld och höga skyskrapor. Brottsligheten är tillbaka på stadens gator. Det gäller bland annat den typ av brott och ordningsstör-

ningar som påverkar människors livskvalitet i vardagen i form av skadegörelse, nedskräpning och narkotikabrott. På samma sätt är offentlig urinering och plankning i kollektivtrafiken åter ett vanligt inslag i gatubilden.

Men även den grövre brottsligheten ökar. Färsk statistik från stadens polis (NYPD) visar att antalet anmälningar ökat under de två senaste åren när det gäller mord (plus 14 procent), våldtäkter (plus 30 procent), misshandel (plus 6 procent) och skjutningar (plus 3 procent).

Många menar att utvecklingen beror på nya politiska vindar som bidragit till att enskilda poliser, i rädsla för att få kritik från allmänhet, politiker och chefer, undviker att agera i vissa situationer, så kallad "underpolicing". Alltså en liknande situation som rådde under senare hälften av 1980-talet då det i New York inträffade flera korruptionsskandaler kopplat till narkotikabrottslighet som gjorde att poliser valde att inte ingripa i rädsla för att bli anklagade för att vara korrupta.

Bakgrunden är de senaste årens upplopp och protester som skakat New York med flera amerikanska städer till följd av polisbrutalitet och rasism. Några av de mest högröstade i debatten är den omdebatterade proteströrelsen Black Lives Matter som bildades 2014 till följd av ett antal uppmärksammade fall där unga svarta män skjutits till döds av poliser.

Kritiken rör polisens arbetssätt, med utgångspunkt från tankarna om "Broken Windows", som sägs stigmatisera unga, fattiga personer tillhörande olika minoritetsgrupper genom att de tidigt hamnar i brottsregistret och får problem att få jobb, studielån, boende etc., vilket kritikerna menar kan försämra möjligheterna att bli goda samhällsmedborgare.

Den så kallade Broken Windows-teorin formulerades för mer än 30 år sedan av de amerikanska forskarna *George Kelling* och *James Wilson*. Tankarna bakom teorin är att otrygghet i samhället ofta är kopplat till brott och ordningsstörningar. Utifrån detta synsätt måste ett sönderslaget fönster, klotter, tjuvåkning i tunnelbanan, nedskräpning, problem med offentlig urinering etc. åtgärdas så snart som möjligt eftersom det annars sänder signaler till omgivningen att ingen bryr sig om platsen.

I ett område eller på en plats där invånarna upplever att ingen bryr sig minskar den sociala kontrollen vilket skapar förutsättningar för ökad brottslighet. Detta gäller alla områden, oavsett socioekonomisk status. Konsekvensen blir i sin tur att invånarna undviker varandra och drar sig för att vistas i det offentliga rummet. Området kommer successivt att förfalla och uppfattas som allt mer övergivet. Ett sådant "övergivet" tillstånd kommer i sig att generera mer otrygghet och fler brott. Något som i förlängningen leder till en stad som präglas av kriminalitet.

Under många år har Broken Windows-teorin styrt polisens arbete i New York. Nu blåser nya vindar. Ansvarig är borgmästaren Bill de Blasio som lyckats reta upp en stor del av poliskåren då han (delvis befogat) anklagat polisen för att använda arbetsmetoder som negativt särbehandlar minoriteter.

Bill de Blasio har också, tillsammans med nya, unga och progressiva åklagare, gått i bräsch för att avkriminalisera "tjuvåkning" i tunnelbanan och cykling på trottoarer samt urinering och alkoholförtäring på offentliga platser. I praktiken innebär detta att polisen inte längre har möjlighet att stoppa och kontrollera identiteten på personer som gjort sig skyldiga till dessa brott, vilket försvårar ett effektivt polisarbete.

Steg har också tagits mot att legalisera eget bruk av marijuana. Istället för att gripa personer som röker marijuana utfärdar nu polisen "summons", vilket närmast kan liknas med ordningsböter vid en trafikförseelse med skillnaden att personen måste infinna sig i domstolen.

Polischefen James O'Neill, som lyder under borgmästaren, har därför istället lyft fram betydelsen av "Neighborhood Policing" (närlöslighet) för att bygga förtroende mellan polisen och allmänheten.

Även om det inte är något motsatsförhållande mellan "Neighborhood Policing" och "Broken Windows Policing" (tvärtom måste polisens verksamhet vara som en lejonass; både mjuk och vass) så är budskapet tydligt från polisledningen på One Police Plaza; nu handlar det om att bygga relationer snarare än att gripa ungdomar för "småbrott".

Vad är då relevansen ur ett svenskt perspektiv? En erfarenhet är att vi varken har "Broken Windows Policing" med tydliga och snabba insatser

mot brott och ordningsstörningar som påverkar människors livskvalitet i vardagen eller "Neighborhood Policing" med en lokalt förankrad polis där de enskilda poliserna är kända av och känner invånarna. Lite elakt skulle den svenska polisens verksamhet i dagsläget snarast kunna beskrivas som "Broken Neighborhood Policing", utan en lokal anknytning och utan tydliga och snabba ingripanden mot livskvalitetsbrotten.

En annan erfarenhet är att även den svenska debatten blivit allt mer polariserad, ideologiserad och politiserad (jämför Revadebatten, klotterdebatten, tiggeridebatten och, inte minst, debatten kring sexuella ofredanden och nu senast om ordningen på våra fotbollsarenor), där troende och tyckande istället för evidensbaserad forskning och polisiära erfarenheter tenderar att sätta agendan. Detta har gjort att många poliser även i Sverige uppfattar sig ha fått allt svårare att utföra sitt arbete.

Slutligen visar erfarenheterna från New York att brottslighetens storlek inte beror på slumpen, otur eller tillfälligheter. Ytterst är det olika politiska beslut som påverkar omfattningen. Brottsligheten måste därför tas på mycket större allvar i vårt land än vad som hittills varit fallet. Frågorna får inte börja diskuteras först när automatvapeneld och explosioner sprider skräck i våra förorter.

Lär av brittisk offensiv mot bedrägerier

Magnus Lindgren och PA Prabert

Bedrägeribrott och ID-kapningar fortsätter att öka lavinartat. Mot bakgrund av att denna typ av brott inte sällan finansierar grov brottslighet, som exempelvis drog- och vapenhandel, är det oacceptabelt att utvecklingen får fortgå ostört. Lösningen ligger i samarbete mellan polis, myndigheter och näringsliv. Något vi vet fungerar väl i vår omvärld, men i Sverige tycks beröringsskräcken fortfarande vara för stor. Originalartikeln publicerades på SvD Debatt den 28/12 2019.

När Klarna, som en inte helt obetydlig spelare inom området betallösningar, går ut med att de ser en fördubbling av antalet bedrägerier i år jämfört med 2017, är det ett tecken på att något har gått överstyr. Statistik från Brå visar också tydligt att bedrägeribrotten ökar och vi vet att mörkertalet på det här området är enormt då anmälningsbenägenheten är mycket låg.

Att bedrägerier och ID-kapningar är ett problem är inget nytt. De har ökat stadigt under det senaste decenniet och även Europol har lyft det som ett prioriterat område att försöka komma till rätta med. Problemen inom området är många och bortser man från de uppenbara kostnaderna för alla inblandade parter som handlare, banker, kortutgivare och inte minst de drabbade är bedrägeribrotten även en stor finansiär av andra illegala verksamheter. Droger, vapen och andra typer av grövre brott finansieras ofta i grunden av just bedrägerier.

Ändå nedprioriteras den här typen av brott ständigt. Ytligt sett är det förståeligt. Att i ett minst sagt utsatt medialt läge argumentera för att det

är bättre resursutnyttjande att sätta dit ligor som köper saker på nätet än att stoppa gängskjutningar i storstäderna är förstås inte helt enkelt. Oavsett det faktum att det eventuellt skulle ha större effekt i klassisk ”Capone-anda” – det vill säga att hitta alternativa sätt att komma åt den grova brottsligheten.

Att de enskilda bedrägerierna ofta har låga ekonomiska värden, vilket också gör dem svåra att prioritera, är ytterligare en faktor. Dessutom är det inte alltid enkelt att utreda den här typen av brott, särskilt inte då internationella ligor ligger bakom och beställningar, varor och tjänster passerar många landsgränser innan det går att komma åt källan.

Svårigheter, hinder och utmaningar får dock inte omvandlas till ursäkter för att inte göra något alls, vilket har varit verkligheten i Sverige i många år nu. Antalet anmälningar är skyhöga, mörkertalet än större och de utredande resurserna minst sagt begränsade. Men när allt fler stora aktörer på marknaden nu börjar få upp ögonen för problemet hoppas vi att det är dags för ett paradigmskifte där vi kan börja jobba på lösningar istället för att fokusera på problem.

Och vi behöver inte titta långt bortom Sveriges gränser för att få inspiration. I England har man över 17 års erfarenhet av att driva specialenheter mot just bedrägerier, med mycket lyckat resultat. DCPU (Dedicated Card and Payment Crime Unit) bildades redan 2001 och är en nationell polisenhet som startade som en reaktion mot en kraftig ökning av kortbedrägerier i slutet av 90-talet. Vid sidan av DCPU finns dessutom Insurance Fraud Enforcement Department och Intellectual Property Crime Unit som bildades 2012 respektive 2013 för att ytterligare fokusera på bedrägeribrott ur ett bredare perspektiv.

Efter många möten och diskussion med DCPU vet vi att det finns mycket vi kan ta med oss hit hem. En viktig pusselbit är deras Action Fraud, ett nationellt rapporteringscenter som lett till en enorm databas med information om bedrägeribrotten. Hur, var, när och inte minst information om de som utsatts gör att man har en mycket god kunskapsgrund inom området, såväl ur ett historiskt perspektiv som en möjlighet att snabbt se var utvecklingen är på väg. Det finns därmed en kunskapsbank att agera utifrån.

Men – vad vi framför allt kan lära av DCPU är finansierings- och arbetsmodellen. Hela organisationen är ett samarbete mellan polis, banker, kreditkortsföretag och en rad andra intressenter. Enheten finansieras helt av de privata intressena som även bidrar med expertis inom sina respektive områden.

Det finns många i Sverige som drabbas hårt av bedrägeribrotten. Det handlar inte bara om de drabbade privatpersonerna, banker och kreditkortsföretag, utan även om allt från enskilda handlare till försäkringsbolag som allt oftare får stå för slutnotan i de här frågorna i dag. Många av dessa intressenter vill och kan bidra med pengar och kunskap. De kommer dessutom vara mer drivande och lösningsorienterade, då de har ett direkt ekonomiskt intresse i att minska antalet bedrägerier.

Ska det här ska bli verklighet måste dock Sverige vakna upp ur dvalan och inse att det krävs förändring på riktigt. Inte bara i hur vi arbetar, utan också i vem vi arbetar med. Det finns en tydlig beröringsskräck mellan näringsliv och polisiära myndigheter som vi måste komma till rätta med. Vi får inte låta en gammalmodig syn om hur det alltid sett ut komma i vägen för att hitta moderna, snabbfotade och framför allt effektiva lösningar på det här problemet.

Tiden för utredningar och möten mellan näringsliv och myndigheter har passerat. Nu krävs det ett formaliserat samarbete. Vi måste gemensamt inse att vi aldrig kommer att kunna utreda oss ur situationen. Mängden bedrägerier är helt enkelt för stor. Istället behöver vi gemensamt förebygga, förhindra och hitta lösningar. Och det behöver ske brett, i alla delar av samhället och näringslivet. Även här kan vi hitta mycket lärdomar och inspiration från arbetet i England.

Samarbetet får heller inte stanna vid bank- och kortsektorn. Handlare, försäkringsbolag och andra intressenter måste få chansen att bidra. Exempelvis konsumentorganisationer, då det ofta är privatpersoner som i slutändan lider allra mest av bedrägeribrotten.

Ju fler som engagerar sig, desto större möjligheter har vi att stoppa det som i dag är Sveriges absolut vanligaste brott. Vi måste inse att nya tider kräver nya lösningar. Näringslivet måste erbjudas möjlighet att vara med och minska brottsligheten och öka tryggheten i samhället i stort, då det

är uppenbart att resurserna inte räcker för polisen att göra det på egen hand. På bedrägerisidan finns alla möjligheter att gå i bräsch för den nödvändiga utvecklingen.

Låt näringslivet finansiera polisen

Magnus Lindgren

Antalet bedrägerier i Sverige ökar kraftigt. Kraftfulla åtgärder i Storbritannien visar att brotten går att komma åt. Ett samarbete där näringslivet står för hela finansieringen har lagt grunden. Det är därför dags även i Sverige att låta näringslivet finansiera polisen. Originalartikeln publicerades på DI Debatt den 26/1 2020.

Under de senaste åren har antalet bedrägerier ökat kraftigt. Orsaken är en snabb teknisk utveckling i kombination med att den organiserade brottslighet vuxit sig allt starkare. Till detta kommer att polisen saknat förmåga att förebygga och utreda dessa brott, bland annat på grund av bristande kunskap samt utmaningar med samordning mellan polisområdena.

Historiskt sett har det också varit svårt att få uppmärksamhet för bedrägeribrotten eftersom det i poliskulturen alltid funnits brottstyper som setts som viktigare; mord, våldtäkter, misshandel, bostadsinbrott, rån etc. Bedrägerier är emellertid inte sällan ingången till annan betydligt mer allvarlig brottslighet, till exempel organiserad brottslighet, pengatvätt, terrorism etc.

Det är inte enbart i Sverige som bedrägerierna ökar. Motsvarande utveckling kan ses i Storbritannien där det varje år inkommer cirka 300 000 anmälningar om bedrägerier. Samtidigt uppskattas att cirka 60 procent av denna typ av brott aldrig anmäls. Mörkertalet är således mycket stort.

Som en reaktion bildades redan år 2002 en nationell polisenhet med uppdrag att ansvara för arbetet mot bankbedrägerier i hela landet. Enheten är ett samarbete mellan Financial Fraud Action UK (en sammanslutning av banker, kreditkortsföretag m.fl. aktörer), City of London Police och Metropolitan Police tillsammans med Home Office (Inrikesdepartementet). Enheten sponsras fullt ut av kort- och banksektorn och består av både poliser och av personal från banksektorn.

En viktig del av de gångna årens arbete har varit bildandet av ett nationellt rapporteringscenter för bedrägeri- och cyberbrott. Genom detta center och den databas som har byggts upp erhålls kunskap/data om olika typer av bedrägerier; vilken typ som är vanligast (nätbedrägerier), vilken som genererar mest pengar (lurar personer att göra investeringar), vilka som är de typiska offren (vilket varierar beror på vilken typ av bedrägerier det handlar om), information om de typiska gärningspersonerna, tillvägagångssätt, nya brottstyper etc.

För att förebygga och utreda denna typ av brott finns numera tre specialenheter som arbetar mot bedrägerier:

- **Dedicated Card and Payment Crime Unit** (2002), med ansvar för arbetet mot kreditkortsbedrägerier, hackers etc. <https://www.financialfraudaction.org.uk/about-ffa/the-dedicated-card-and-payment-crime-unit/>
- **Insurance Fraud Enforcement Department** (2012), med ansvar för arbetet mot försäkringsbedrägerier (<https://www.cityoflondon.police.uk/advice-and-support/fraud-and-economic-crime/ifed/Pages/About-IFED.aspx>)
- **Intellectual Property Crime Unit** (2013), med ansvar för att förebygga och undersöka allvarlig och organiserad brottslighet för immateriella rättigheter <https://www.cityoflondon.police.uk/advice-and-support/fraud-and-economic-crime/pipcu/Pages/About-PIPCU.aspx>

Dessa enheter finansieras helt av medel från kort- och banksektorn i storleksordningen 3 miljoner pund/år (Dedicated Card and Payment Crime Unit), 4 miljoner pund/år (Insurance Fraud Enforcement

Department) och 2 miljon pund/år (Intellectual Property Crime Unit). Tillsammans har de cirka 140 anställda.

Sammantaget finns det ett antal viktiga erfarenheter att dra från de gångna årens arbete mot bedrägerier i Storbritannien:

- Acceptera aldrig bortförklaringar om att det ”bara” handlar om bedrägerier. Det ligger ofta mycket allvarigare och organiserad brottslighet bakom denna typ av brott. Dessutom är det brott som påverkar människors livskvalitet i vardagen.
- Skaffa information om brotten, tillvägagångssätten, gärningspersonerna, offren etc. eftersom detta är en förutsättning för att kunna förebygga och utreda dessa brott på ett professionellt sätt.
- Klara ut vilken förmåga polis och åklagare måste ha i termer av resurser, utbildning, kompetens, organisation, system och processer, lagstiftning etc. för att kunna utreda dessa brott på ett godtagbart sätt.
- Involvera näringslivet i det förebyggande och utredande arbetet.
- Hålla ihop arbetet; det går inte att lägga ut denna typ av utredningar på en rad olika polisområden eller aktörer. Precis som vid andra typer av brott krävs specialkompetens och erfarenhet.
- Samla experter på de olika beståndsdelarna av brotten för att identifiera varför brotten kan ske; varför fungerar det? hur kan brotten förebyggas?
- Säkerställ att de som drabbas får hjälp, stöd och skydd. Det gäller särskilt för sårbara brottsoffer som exempelvis äldre och funktionsvarierade.

Avslutningsvis visar de senaste årens arbete i Storbritannien att det går att både förebygga och utreda bedrägerier på ett mer professionellt sätt. En förutsättning för framgång är dock ett nära samarbete mellan näringslivet och polisen.

Kommunala ordningsvakter signalpolitik för miljoner

Magnus Lindgren

Allt fler kommuner ansöker om att få använda ordningsvakter i det offentliga rummet. Ofta saknas dock en ordentlig kartläggning av problemen vilket gör att ordningsvakternas roll och syfte många gånger blir oklar. Det är också ovanligt att effekterna av insatserna utvärderas. Det framgår av en kartläggning av kommunernas brottsförebyggande arbete. Originalartikeln publicerades på DN Debatt den 4/7 2020.

Just nu pågår en infekterad debatt om kommunernas användande av ordningsvakter för att upprätthålla ordningen i det offentliga rummet. Bakgrunden är att många kommuner har stora utmaningar när det gäller brott och otrygghet. Förklaringen är en förändrad demografi, växande utanförskapsområden och omfattande ordningsproblem. Situationen kompliceras ytterligare av att det på många håll fortfarande saknas en närvarande och lokalt förankrad polis samtidigt som kommunerna själva saknar ett lagstadgat ansvar att förebygga brott.

Tillsammans med att polisens resurser i allt större utsträckning flyttas från det offentliga rummet har detta inneburit att den typ av brott och ordningsstörningar som påverkar människors trygghet i vardagen inte alltid prioriteras. Det gäller exempelvis livskvalitetsbrott i form av ungdomsgång som stör ordningen i offentlig miljö, buskörning i bostadsområden, skadegörelse, nedskräpning etc.

För att upprätthålla ordningen och öka tryggheten och hantera det maktvakuum som uppstått har därför allt fler kommuner börjat upphandla

ordningsvakter som ”patrullerar” i det offentliga rummet. Bara under det senaste året upphandlade kommunerna denna typ av ordningsvakter till ett värde om cirka 120 miljoner kronor, vilket motsvarar cirka 120 polis-tjänster.

Initiativet förefaller i förstone naturligt och bra eftersom ordningsvakter, rätt använda, kan vara ett bra komplement till polisen i arbetet med att upprätthålla ordningen. Men det finns skäl att ifrågasätta om lösningen på kommunernas situation och utmaningar per definition är just ordningsvakter. Den för tillfället populära ”medicinen” sätts nämligen ofta in utan att någon tagit diagnosen på patienten, alltså utan att problem-bilden i kommunen först har kartlagts.

Det är därför fullt möjligt att lösningarna på kommunernas problem kan vara något helt annat än just ordningsvakter. Kanske krävs istället fler väktare eller en ny typ av service- och trivselvärdar eller helt enkelt fler socialarbetare. I vissa fall kanske lösningarna snarare handlar om att förändra platsen med ny belysning, bra skalskydd, fler kameror och öppna siktlinjer. Utan en ordentlig analys vet ingen vad som är rätt.

En del kommuner har dessutom valt att ha ordningsvakter som rör sig över stora områden. Även ett sådant arbetssätt kan tyckas naturligt då ordningsvakterna blir synliga för fler och har möjlighet att ingripa över ett större område. En förutsättning för ett framgångsrikt arbete handlar dock om att bygga tillit och legitimitet, vilket i sin tur bygger på en lokal förankring där ordningsvakterna känner och är kända av invånarna.

En analys av hur ordningsvakterna används visar också att de sällan finns på de platser där behoven är som störst, det vill säga i de 22 av polisen utpekade särskilt utsatta områdena. Orsaken är att de kriminella grupperingarna hotar bort ordningsvakterna. Det är helt enkelt för farligt för ordningsvakterna att arbeta i dessa områden, med skyddsstopp som följd.

Ordningsvakter var tänkt som en tillfällig lösning och som ett komplement till polisen där ordningsvakterna står under en polismans förman-skap. I praktiken har ordningsvakterna på många platser fått rollen som den kommunala polisen, dock ofta utan vare sig lokal förankring eller ledning och styrning av polisen. Det har alltså skett en maktförskjutning

där polisens våldsmonopol i allt större utsträckning överläts åt privata vinstdrivande företag.

Till detta kommer att ordningsvakter endast har två veckors utbildning, vilket ska jämföras med 130 veckors högskoleutbildning för de poliser som har huvudansvaret att upprätthålla ordningen i det offentliga rummet. På bara tio arbetsdagar ska alltså personer, som i vissa fall helt saknar förkunskaper, lära sig ett yrke där de har långtgående befogenheter att frihetsberöva människor och bruka våld om så krävs. Ett yrke där de också ställs inför svåra situationer med våldsamma, psykiskt sjuka och påverkade personer.

Det ska också noteras att flera kommuner har börjat använda ordningsvakter i en mer serviceinriktad funktion, vilket för dem längre ifrån det som är ordningsvaktens huvuduppgift nämligen att medverka till att upprätthålla den allmänna ordningen när det finns ett särskilt behov.

Sammanfattningsvis har ordningsvakter blivit en "quick fix" för att försöka komma till rätta med de problem som finns i kommunerna. I bästa fall är det ett tecken på desperation eller okunskap, i värsta fall handlar det om signalpolitik där politiker av varierande kulörer vill visa handlingskraft.

Det är hög tid för kommunerna att professionalisera sitt brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete. I detta ligger att först kartlägga hur situationen och utmaningarna egentligen ser ut innan åtgärder i form av fler ordningsvakter eller helt andra lösningar sätts in.

Polisen hanterar många bedrägeriärenden felaktigt

Magnus Lindgren

Av 702 direktavskrivna bedrägerieanmälningar var 701 felaktigt hanterade. Det visar en kvalitetsgranskning genomförd av Polismyndighetens egen internrevision. Efter snart fyra år tyder inget på att dessa brister ännu är åtgärdade. För att stärka brottsutsattas rättigheter lanserar vi därför en kostnadsfri tjänst där personer som utsatts för bedrägeri och fått sin anmälan direktavskriven eller nedlagd kan få en kvalitetsgranskning, en så kallad "second opinion". Originalartikeln publicerades på DN Debatt den 15/2 2021.

Under de senaste åren har bedrägerier kommit att bli ett av Sveriges vanligaste brott. År 2020 polisanmälades omkring 217 000 bedrägeribrott, vilket är en ökning med cirka 90 procent sedan 2011. Det verkliga antalet bedrägerier är emellertid mångdubbelt fler då anmälningsbenägenheten är låg vid denna typ av brott.

Flertalet anmälningar (ca 60%) skriver polisen av i samma stund som de anmäls. I resterande fall inleds en förundersökning, men ett nedläggningsbeslut fattas ofta i nära anslutning till anmälan. De personupplärade brotten har minskat med 10 procentenheter under det senaste decenniet och uppgår idag till endast cirka sex procent. Av dessa leder vissa till åtal och endast en del till fällande dom.

I praktiken innebär detta att den som drabbas av bedrägerier har en försvinnande liten möjlighet att få sitt brott uppklarat. Det är alltså i princip straffritt för gärningspersoner att begå denna typ av brott.

Handläggningen av bedrägerier är inte enbart ett hot mot den enskildes rättssäkerhet utan riskerar även att påverka villkoren för företagande och ekonomisk verksamhet. Enligt ”the Economic Freedom of the World Index”, som mäter graden av marknadsekonomi i drygt 160 länder, tappar Sverige placeringar. Orsaken är bland annat att företagare i allt mindre utsträckning upplever att de kan lita på att polisen upprätthåller lag och ordning.

Till saken hör att bedrägerier i form av identitetsintrång och kort-, faktura- och investeringsbedrägerier inte sällan är ingången till annan betydligt mer allvarlig brottslighet som till exempel organiserad människohandel, penningtvätt och terrorfinansiering.

En internrevision från Polismyndigheten av 702 direktavskrivna bedrägeriärenden visar att 701 var felaktigt hanterade. I rapporten beskrivs tre mycket väsentliga brister avseende hanteringen av anmälda och nedlagda bedrägeribrott. Det handlar kortfattat om brister i rättssäkerheten, brister i hanteringen av det stora inflödet av bedrägeriärenden samt brister i Polismyndighetens interna kontroll och kvalitets-säkring av direktavskrivna bedrägeriärenden. I skrivande stund, efter snart fyra år, tyder inget på att dessa brister ännu åtgärdats.

En försvårande omständighet är att Polismyndigheten inte gör någon egen uppföljning avseende dessa direktavskrivningar eller nedläggningsbeslut. Med andra ord är det ingen som vet om de nedläggningsbeslut som fattas är korrekta eftersom det inte sker någon som helst kvalitets-säkring.

Svårigheter, hinder och utmaningar får emellertid inte omvandlas till ursäkter för att inte göra något alls, vilket har varit verkligheten för denna typ av brott i Sverige under många år. Antalet anmälningar är skyhöga, mörkertalet än större, personuppleringen är låg och de utredande resurserna minst sagt begränsade; polisens förmåga brister alltså på många sätt.

För att stärka brottsdrabbades rättigheter lanserar vi i anslutning till Nationella Brottsofferveckan 2021 en kostnadsfri tjänst där privatpersoner som utsatts för bedrägeri och fått sin anmälan direktavskriven eller nedlagd kan få en kvalitetsgranskning, en så kallad ”second opinion”.

Tjänsten möjliggörs genom ett samarbete med näringslivet, bland annat mySafety Försäkringar, och syftar till att granskas om beslutet att lägga ned eller direktavskriva ärendet är korrekt i förhållande till reglerna i Rättegångsbalken. I och med detta kan den nya bedömningen användas som underlag för att begära en så kallad överprövning.

En vinst med en sådan lösning är att brottsdrabbade får en förbättrad rättssäkerhet i sitt enskilda ärende. En annan vinst är att Polismyndigheten får en kvalitativ återkoppling avseende regeltillämpningen vid nedläggningsbeslut, något som idag inte följs upp av varken myndigheten själv eller Brottsförebyggande rådet.

Sammanfattningsvis visar de gångna årens erfarenheter att bedrägeribrottsligheten är så omfattande att vi aldrig kommer att kunna "arrestera" oss ur situationen. Fokus måste istället vara på att, tillsammans med näringslivet, förebygga och förhindra att denna typ av brott överhuvudtaget uppstår. Samtidigt kräver rättsstatsprincipen att de brott som kommer till Polismyndighetens kännedom utreds på ett godtagbart sätt, vilket inte är fallet idag.

Brottsoffer en glömd grupp i samhället

Magnus Lindgren

Trots de senaste årens ökade uppmärksamhet på brott och otrygghet är brottsoffren åter den glömda gruppen i samhället. För att säkerställa att de som drabbas av brott får hjälp, stöd och skydd bör ansvaret för frågorna flyttas från socialtjänsten och polisen till den statliga Brottsoffermyndigheten. Originalartikeln publicerades på SvD Debatt den 19/3 2021.

Spaltmeter har skrivits om brottsligheten och otrygghetens utveckling. Rubrikerna handlar om allt från skjutningar, sprängningar och bilbränder till gänguppgörelser och kriminella klaner. Listan kan göras lång. Samtidigt är brottsoffren åter den bortglömda gruppen i samhället. Det framgår av den nyligen genomförda Nationella Brottsofferveckan 2021 där några av Sveriges ledande experter medverkade.

En analys av vad som framkom visar på ett mycket stort avstånd, närmast avgrund, mellan hur olika myndighetsföreträdare och riksdagspolitikerna framställer situationen i förhållande till hur de drabbade själva och deras brukarorganisationer beskriver läget och utmaningarna. Alltså beträffande hur rättsstatsfrågorna tillämpas i praktiken i form av socialtjänstens stöd till brottsoffer, polisens utredningsverksamhet och polisreformens faktiska implementering etc.

Utifrån ett brottsofferperspektiv framträder en avsaknad av hjälp, stöd och skydd där många utsatta känner en vanmakt och upplever att samhället övergivit dem och att samhällskontraktet är brutet. Sådana tankar följs inte sällan av en mening om att ”detta är farligt för på sikt

kommer folk att ta lagen i egna händer”. I denna del finns det därför fog för att påstå att den rädsla, den osäkerhet och den otrygghet som många ger uttryck för är exempel på sådana faktorer som på sikt ytterst hotar det demokratiska systemet.

För att sammanfatta huvuddragen i kritiken:

- Polisen kommer inte när allmänheten eller företag behöver dem.
- Polisen och åklagarna tar inte hand om eller utreder alla de brott som anmäls.
- Polisen och socialtjänsten ger inte de som drabbas av brott det skydd respektive den hjälp och det stöd som de många gånger har behov av och rätt till.

Vad krävs då för att komma vidare? Enligt den nuvarande ”brottsofferlagstiftningen”, som är 20 år gammal, har kommunerna genom sin socialtjänst det yttersta ansvaret för att de som drabbas av brott får hjälp och stöd. Ansvarsfördelningen är märklig, inte minst mot bakgrund av att kommunerna i dagsläget inte har någon som helst påverkan på hur brottsligheten ska bekämpas eftersom detta ligger på staten i form av polis och åklagare. Bristande brottsbekämpning drabbar alltså kommunerna i form av utsatta brottsoffer.

Trots ett tydligt ansvar är det få kommuner som på allvar jobbat med brottsofferfrågorna under den gångna tjugoårsperioden. Det har inte sällan gått att ta på det motstånd mot denna arbetsuppgift som många kommuner visat upp. Orsaken är ytterst socialarbetarkulturen där socialarbetare av tradition arbetat mycket med gärningspersonerna och deras familjer. Det blir därför ett motstånd eller en kulturkrock att samtidigt behöva jobba med offren.

På samma sätt har polisen haft svårt att leva upp till sitt ansvar att tillhandahålla relevant information och skydd åt brottsoffer. Även här är orsaken i första hand att brottsofferfrågorna inte passar in i polisrollen och i poliskulturen, som främst handlar om att jaga kriminella.

Efter snart 20 år kan vi konstatera att det inte går att fortsätta på den inslagna vägen. Istället för att försöka få myndigheter med helt andra inriktningar och intressen att ta ansvar för brottsofferfrågor är det därför

dags att ta fram en modern brottsofferlagstiftning som dels beaktar den nya och grövre brottsligheten och tystnadskulturen, dels tar fram en mer ändamålsenlig organisation av det offentliga åtagandet på detta område.

Ett sätt att komma vidare kan vara att ge den statliga Brottsoffermyndigheten ett utökat ansvar på lokal nivå i kommunerna. Detta nya lokala ansvar innebär bland annat att vara kravställare så att andra myndigheter, främst polismyndigheten och socialtjänsten, fullgör sina delar av ansvaret för brottsoffer på rätt sätt. Brottsoffermyndigheten ska finnas med så tidigt som möjligt för att med egna specialister ute i kommunerna, i nära kontakt med de som utsatts för brott, agera stöd och ”lots” genom den fortsatta processen. Flertalet av de ”administrativa” åtgärder som den enskilde själv idag måste hantera för att få sina rättigheter tillgodosedda i kontakten med gärningspersoner, myndigheter och försäkringsbolag m.fl. ska alltså övertas av Brottsoffermyndigheten, så snart som möjligt efter brottet ägt rum.

Arbetet på lokal/kommunal nivå kan ske genom att Brottsoffermyndigheten placerar sina experter i de servicekontor som staten i utökad utsträckning nu bygger upp i allt flera kommuner. Om vissa kommuner är alltför små så kan volymfrågorna lösas genom att Brottsoffermyndigheten på kommunnivå arbetar på motsvarande sätt som räddningstjänsten, alltså fördjupad samverkan mellan flera kommuner.

Det är dags att åter sätta de som drabbas av brott i fokus. Därför behöver en brottsofferutredning av det slag vi nu föreslår vara klar senast 1 maj 2022 så att den blir föremål för diskussion under slutet av valrörelsen. Allt för att säkerställa att de som drabbas av brott får hjälp, stöd och skydd.

Lag används fel – det kostar kvinnoliv

Magnus Lindgren

Under de senaste veckorna har flera kvinnor dödats av en bekant gärningsman. Trots en av världens mest progressiva lagstiftningar, stor kunskap och utvecklade verktyg så tillåts denna typ av brott att fortsätta. Handlar det om enskilda individuella misstag eller är det snarare ett inbyggt systemfel? Är orsaken otillräckliga resurser eller beror det på bristande ledning och styrning? Originalartikeln publicerades på SvD Debatt den 22/4 2021.

Sedan början av 1990-talet har jag, i teori och praktik, arbetat med frågor som handlar om brott i nära relationer. Som polis har jag befunnit mig i lägenheter klockan tre på natten där kvinnor och barn blivit misshandlade. I min roll som ansvarig för brottsofferfrågor vid Rikspolisstyrelsen har jag varit med att införa nya evidensbaserade metoder och arbetssätt. Som chef inom polisen har jag byggt upp Sveriges första brottsofferenhet med ansvar för att tillämpa dessa metoder och arbetssätt. Som ordförande för Riksorganisationen för Anhöriga till Våldsdödade har jag sett samhällets misslyckande och mött de efterlevandes sorg och ilska. Som brottsofferforskare har jag kartlagt konsekvenserna av brotten och försökt förstå varför det är så svårt att få gehör för nya arbetssätt inom polisen och andra myndigheter.

Sammantaget visar dessa erfarenheter att det i teorin finns goda förutsättningar att förebygga och förhindra brott i nära relationer genom de åtgärder och reformer som genomförts. Exempel på detta är justerad eller ny lagstiftning i form av t.ex. kvinnofredskränkning, kontaktförbud och olaga förföljelse. Sedan över tio år finns också anpassade verktyg

inom polisen och socialtjänsten för att genomföra strukturerade hot- och riskbedömningar som ska säkerställa att den drabbade inte utsätts för upprepade brott.

Även kunskapen har förbättrats tack vare ny forskning som bland annat visar att dödligt våld mot kvinnor i nära relationer sällan kommer som en blixtnedslag från klar himmel. Ofta finns det personer i omgivning som känt till att det förekommer våld och hot. Inte sällan har också olika myndigheter sedan tidigare pågående utredningar kring offret, gärningsmannen och familjen. Dessutom är risk- och sårbarhetsfaktorerna för upprepade utsatthet oftast tydliga, för att inte säga uppenbara.

Det innebär att många av de kvinnor som dödas hade kunnat räddas med ett annorlunda och mer professionellt arbetssätt från myndigheternas sida. Trots goda förutsättningar att bedriva ett effektivt och professionellt arbete med frågor som handlar om brott i nära relationer kan vi konstatera följande:

- Det är ytterst få anmälningar om brott i nära relationer som klaras upp och det är stora geografiska skillnader vad gäller andelen personuppläsnings brott
- Trots att polisen under senare år har tagit fram rutiner och riktlinjer för brottsoffer- och personsäkerhetsarbetet, inklusive arbetet med strukturerade riskanalyser, tillämpas dessa rutiner mycket olika i landet
- Det är stora skillnader mellan landets 32 allmänna åklagarkammare när det gäller andelen beviljade kontaktförbud och möjligheten till elektronisk övervakning tillämpas i liten utsträckning
- Trots att socialtjänsten har fått ett förtydligat ansvar att tillhandahålla hjälp och stöd åt personer som utsatts för brott i nära relationer varierar stödet mellan Sveriges 290 kommuner
- Landets brottsofferjourer får allt färre ärenden från polisen, vilket innebär att den ideella sektorn, trots ökade statsanslag, inte kan ge hjälp och stöd

Dessa resultat visar att de senaste 30 årens utvecklingsarbete inte nödvändigtvis leder till att förhållandena för de brottsdrabbade förbättrats. Det kan tvärtom leda till ytterligare frustration hos de drabbade, då det i konkreta situationer visar sig finnas ett glapp mellan vad samhället säger

sig vilja göra och vad man faktiskt gör. Dessutom kan det medföra att tilliten till samhället försvagas, eftersom de drabbade upplever att de inte får den hjälp som de har hört talas om och har rätt till.

Hur kan det komma sig att mäns våld mot kvinnor tillåts fortsätta? Handlar det om enstaka individuella misstag eller är det snarare ett inbyggt systemfel? Är det den bristfälliga kunskapen som är gränssättande eller rör det sig om otillräckliga resurser? Kanske är det en fråga om bristande ledning och styrning eller om en kultur som präglar arbetsplatsens professionalism?

Den främsta orsaken till att det har varit svårt att gå från ord till handling är att ingen egentligen kan svara på frågan om vilken förmåga som polis, åklagare och socialtjänst måste ha för att kunna utföra sina respektive uppdrag. Med förmåga i detta sammanhang avses exempelvis resurser, kunskap, kompetens, kultur, lagstiftning, ledarskap etc.

Detta synsätt utmanar de traditionella förklaringarna till varför situationen ser ut som den gör. För hur kan någon påstå att det saknas resurser eller att det behövs mer utbildning och bättre samverkan om det inte först klaras ut vilka resurser som krävs, vilken utbildning personalen måste ha samt hur det interna arbetet ska bedrivas etc.? Och hur kan politiker och självutnämnda experter tro att ny lagstiftning och strängare straff är lösningen när inte den befintliga lagstiftningen tillämpas?

Det kan säkerligen finnas behov av ökade resurser, ny lagstiftning, mer utbildning och samverkan. En viktig förklaring till gapet mellan den politiska viljan, den enskilde tjänstemannens många gånger goda intentioner och det verkliga utfallet, är också att vi har att göra med gamla kulturstyrda organisationer med svag ledning och styrning och bristfällig uppföljning som inte förmår att omsätta den befintliga lagstiftningen och metoderna i praktisk handling.

Med detta sagt är det inte konstigt att de direktiv, riktlinjer, handlingsplaner, dokument etc. som styr polisens, åklagarnas och socialtjänstens arbete med dessa frågor ofta missar målet. Så länge det inte klaras ut vilken förmåga som krävs när det gäller det viktiga arbetet med brott i nära relationer kommer denna folkhälsofråga förbli en politisk spelpjäs utan verklig slagkraft.

Enorma insatser krävs mot tystnadskulturen

Magnus Lindgren

Tystnadskulturen har fått fäste i Sverige där det blivit allt större svårigheter att få människor att anmäla de brott de utsatts för eller bevittnat. Andra länders åtgärder kan visa vägen för att motverka den tystnadskultur som gängbrottsligheten skapat. En viktig fråga är att stärka brottsoffers rättigheter och se till att alla utsatta får hjälp, stöd och skydd; allt för att motverka att medborgarna tappar förtroendet för samhället i allmänhet och för rättsväsendet i synnerhet. Originalartikeln publicerades på SvD Debatt den 29/5 2021.

Under de senaste åren har rättsväsendet fått allt större svårigheter att få människor att anmäla de brott de utsatts för eller bevittnat. Orsakerna handlar om allt från en ökad rädsla för repressalier till en centraliserad polis som befinner sig långt bort från kommunerna där brotten sker och synen på brottsoffer som perifera aktörer i processen, i avsaknad av någon högre status.

Antalet polisanmälda övergrepp i rättssak ökat med cirka 20 procent och andelen personer som i Brottsförebyggande rådets trygghetsundersökning uppger att de utsatts för hot har ökat med 3,5 procentenheter sedan 2014. Det är allvarligt, inte enbart för den enskilde som utsätts utan också för hela rättssystemet.

Den tystnadskultur som vi ser i Sverige idag, där brottsoffer och vittnen sällan vågar berätta om sina upplevelser, accelererade i slutet av 1980-talet då den moderna gängbrottsligheten i form av de så kallade motor-

cykelgängen etablerade sig i Skåne. På senare år har mc-gängen fått konkurrens av kriminella lokala nätverk som hålls samman av etnisk- eller klan tillhörighet eller baseras på att gärningspersonerna har växt upp i samma socialt utsatta bostadsområden. En stor del av denna brottslighet kan kopplas till situationen i de cirka 60 områden, med drygt 500 000 invånare, som polisen kategoriserar som utsatta.

Drivande bakom både mc-kriminaliteten och de lokala kriminella nätverken är narkotikan, som ökat kraftigt i Sverige. I många städer säljs narkotikan i princip helt fritt på så kallade öppna drogscener och rekordmånga svenskar avlider av narkotika där antal dödsfall är näst flest per capita i EU. I förra veckan uttalade polismyndigheten att den faktiska mängden narkotika som förs in i landet kan uppgå till tio gånger mer än tidigare bedömningar, vilket är en närmast sensationell uppgift om den stämmer.

Tillsammans beräknas mc-gängen och de kriminella nätverken omfatta cirka 10 000 individer. Antalet kan alltså tyckas hanterbart, men en enkel räkneövning visar på motsatsen. Om de kriminella har tio affärskontakter var i sin telefonbok uppgår den kriminella sfären till 100 000 personer. Har de 50 kontakter, vilket är mer sannolikt även om det förstås finns överlappningar, talar vi om en halv miljon människor som i värsta fall delar, eller i vart fall accepterar, de kriminellas antisociala livsstil, värderingar och inställning till samhällets regler och lagar genom att umgås och göra affärer med dem.

Den gråzonsekonomi som uppstår i dess spår, där pizzan kostar 60 kronor, där frisören tar 75 kronor för en klippning, där billiga smuggelcigaretter flödar och där korruptionen, välfärdsbrotten och hoten mot politikerna är ett tydligt inslag, påverka hela lokalsamhället genom den tystnadskultur som följer i dess spår.

Vad kan då göras för att vända situationen? Erfarenheter finns att hämta från andra länder. I USA hamnade man i dessa diskussioner redan på 1970-talet då många vittnen och brottsoffer inte ville medverka i brottsutredningen. Anledningen var en rädsla för repressalier, men också den ytterligare påfrestning som de drabbade fick utstå i rättsprocessen. De fick vare sig något stöd eller någon information om vad som skulle hända. De tvingades tillbringa åtskilliga timmar i trista väntrum, ofta till-

sammans med gärningspersonen. Några av de viktigaste åtgärderna för att bryta utvecklingen var att försöka öka delaktigheten i rättsprocessen genom förbättrad information, bättre stöd och separata väntrum. Andra åtgärder handlade om en utbyggd vittnesskyddsverksamhet, inklusive skyddade identiteter.

Positiva exempel på hur tystnadskulturen kan brytas finns även att hämta från Nederländerna där man arbetat aktivt med frågorna sedan början av 1980-talet. En framgångsfaktor har varit att förebygga den etniska och socioekonomiska boendesegregation som tidigare fanns i många städer, eftersom det riskerar att bidra till en plattform för organiserad brottslighet, med tillhörande tystnadskultur. Till detta kommer arbetet med att säkerställa att det finns en lokalt närvarande polis. I Nederländerna finns en välutbyggd och strukturerad organisation med cirka 3 400 utpekade så kallade Crime Prevention Officers (kommunpolis). Dessa kommunpolis arbetar i nära dialog med cirka 2 500 kommunala ordningsvakter med huvuduppgift att öka säkerheten och förbättra livskvaliteten för boenden, besökare och näringsidkare genom att arbeta med störningar, olägenheter och försämringar i den offentliga miljön och i kollektivtrafiken.

Ur ett svenskt perspektiv har debatten främst handlat om höjda straff för övergrepp i rättssak, användandet av anonyma vittnen samt ett kronvitnesssystem där kriminella får straffflinring om de medverkar till utredning av andras brott. Detta är bara några exempel på nya ”verktyg” som politiken lanserar i en takt som aldrig tidigare skådats och där integritetsdiskussionerna lyser med sin frånvaro.

För att komma till rätta med tystnadskulturen ser vi tre åtgärder som omgående måste genomföras.

- Stärk polisens förmåga att ta tillbaka de 60 utsatta områdena genom att placera ut ytterligare 3 000 poliser i dessa områden. På så sätt säkerställs att det finns en lokalt förankrad polis som känner och blir kända av invånarna. Detta är i själva verket en grundförutsättning för att kunna skapa legitimitet och tillit.
- Stärk kommunernas förmåga att förebygga brott. Till följd av polisens förstärkning 1965 tappade kommunerna allt intresse för säkerhetsfrågorna eftersom detta blev en statlig angelägen-

het. I samband med polisens centralisering 2015 blev det ännu tydligare för kommunerna att de själva måste ta ett större ansvar för säkerheten. Genom den utredning som nu föreslår att kommunerna ska få ett lagstadgat ansvar att förebygga brott och genom den ordningsvaktsutredning som just färdigställts finns nu helt nya förutsättningar att på allvar ta tag i säkerhetsfrågorna i kommunerna.

- Stärk brottsoffers rättigheter och se till att alla utsatta får hjälp, stöd och skydd; allt för att motverka att medborgarna tappar förtroendet för samhället i allmänhet och för rättsväsendet i synnerhet. Här måste staten genom sin Brottsoffermyndighet ta ett mycket större ansvar redan på kommunnivå för hela brottsofferhanteringen eftersom kommunerna så tydligt under de senaste 20 åren visat att de inte klarar av att leva upp till sina skyldigheter. I detta ligger också ett utbyggt vittnesskydd samt snabba och effektiva rättsprocesser.

Avslutningsvis är det vår övertygelse att det går att bryta den negativa utvecklingen, men det kommer att kräva enorma ansträngningar av hela samhället under många år.

Polisen måste göras om i grunden

Magnus Lindgren

Brottslighetens utveckling och polisens utmaningar gör att vi inte kan fortsätta som förut. Brottsbekämpningen måste göras om i grunden för att säkra rättsstaten och ytterst demokratin. Originalartikeln publicerades på SvD Debatt den 30/8 2021.

Det är i dag alldeles tydligt att rättsväsendet saknar tillräcklig förmåga att bekämpa brottsligheten. När det gäller polisen handlar problemen bland annat om bristande ledning och styrning, märklig indelning i polisregioner, långa utredningstider, låg brottsupplärning och otillräckligt stöd till brottsutsatta. Dessutom visar Riksrevisionen i en ny rapport att polisen, trots stora resursförstärkningar, fortfarande saknar en lokalt närvarande och förankrad polis som arbetar långsiktigt och fredat. Det vill säga just det som polisens centralisering år 2015 skulle råda bot på.

Vi kan inte ha polisfria kommuner, utländska stöldligor som far runt i landet, öppna drogscener, skjutningar på öppen gata och ett 60-tal utsatta områden där lag och ordning ännu inte återställts. Vi kan inte heller gå in i ytterligare en valrörelse och tro att lösningen på dessa problem bara handlar om fler poliser och längre straff. Den nuvarande organisationen är byggd för en annan tid och en annan brottslighet. Det går därför inte längre att lappa och laga eller endast tillföra ”nya verktyg”, nya paragrafer, nya 34-punktsprogram etcetera.

Brottsbekämpningen måste göras om i grunden där den viktigaste frågan rent operativt är att ta tillbaka de 60 utsatta områdena där svensk lag inte tillämpas. Andra avgörande frågor handlar om att alla brott som kommer

till myndigheternas kännedom måste utredas. Dessutom måste alla som drabbas av brott få hjälp, stöd och skydd. För att komma vidare behöver det, en gång för alla, klaras ut vilken förmåga i form av bland annat resurser, organisation, system, processer, ledarskap med mera som måste finnas i vårt land för att säkra rättsstaten och ytterst demokratin.

Som oberoende tankesmedja har vi på Stiftelsen Tryggare Sverige genom årens lopp upprepade gånger påpekat behovet av att övergå från principiella resonemang till konkreta åtgärder. Här presenterar vi fyra sådana konkreta förslag som handlar om hur svensk polis behöver organiseras för att kunna göra det vi just beskrivit.

- **Säkerställ att det finns en lokal polis.** En absolut förutsättning för ett framgångsrikt polisarbete är att det finns en lokal förankring där polisen känner och är kända av invånarna. Även om syftet med den senaste reformen var att komma närmare invånarna så är det en näst intill omöjlig ekvation att åstadkomma en lokalt förankrad polis samtidigt som verksamheten centraliseras. Det måste finnas en lokal polisenärvaro och samhällsservice i hela landet för att på så sätt bygga legitimitet och skapa tillit. Om dessa poliser ska vara statliga eller kommunala kan diskuteras framöver. På samma sätt behöver det föras en diskussion om hur privata bevaknings- och säkerhetsföretag på bästa sätt ska kunna användas för att komplettera säkerheten i kommunerna.
- **Inrätta en ny brottsutredningsmyndighet.** Vid sidan av att säkerställa en lokal polis för att kunna ta tillbaka de 60 utsatta områdena måste det undermåliga brottsutredningsresultatet förbättras. Ett sätt att åstadkomma detta skulle kunna vara att bryta ut i princip all brottsutredningsverksamhet från nuvarande Polismyndigheten med målet att bilda en helt ny och från polisen fristående myndighet bestående av poliser, men framför allt av civilanställd personal med olika specialkompetenser.

Denna typ av uppdelning med flera olika slag av polismyndigheter är vanligt i andra länder, inte minst för att öka effektiviteten och motverka korruption. Det finns sedan tidigare även flera svenska exempel på ”verksamhetsgrenar” som man tvingats bryta ut från den vanliga polisen. Säkerhetspolisen och

Ekobrottsmyndigheten är några exempel på sådana myndigheter. Ett annat exempel är Tullen som efterhand fått allt flera polisiära befogenheter, allt för att öka effektiviteten. En fristående brottsutredningsmyndighet blir också mindre känslig för ekonomiska nedskärningar där det annars har varit vanligt att använda civilanställda som budgetregulatorer i tider av nedskärningar, för att kunna hålla uppe antalet poliser.

- **Inrätta en ny myndighet i kampen mot den organiserade brottsligheten.** Sedan 2009 arbetar tolv svenska myndigheter gemensamt mot kriminella individer och nätverk. Förutom Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten och Ekobrottsmyndigheten handlar det bland annat om Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Tullverket. Cirka tolv års erfarenheter visar att detta har varit otillräckligt. En viktig fråga för framtiden är därför att stärka förmågan genom att bilda en ny brottsbekämpningsmyndighet som får ansvaret för den samlade kampen mot den organiserade brottsligheten. I den myndigheten ska den nuvarande Ekobrottsmyndigheten fasas in på lämpligt sätt.
- **Stärk det nordiska arbetet mot brottsligheten.** Att garantera medborgarna säkerhet och trygghet är en central uppgift för ett rättssamhälle. Sverige kan göra mycket för att öka säkerheten och tryggheten för sina medborgare. Men många av hoten mot människors frihet är till sin natur gränsöverskridande och behöver därför mötas med ökat internationellt samarbete. Det gäller inte minst den grova organiserade brottsligheten. En viktig fråga är därför möjligheten att inrätta en nordisk polismyndighet som komplement till Interpol och Europol där gemensamt operativt polisarbete över landsgränserna ska utgöra grunden för det framtida samarbetet, med särskild inriktning att bekämpa den gränsöverskridande och organiserade brottsligheten i norra Europa, inklusive Östersjöregionen.

De åtgärder som föreslås ovan kommer att kräva ett kraftfullt ledarskap från våra folkvalda. Problemet är emellertid att både politiken och medierna tenderar att undvika komplexitet. De frågor vi diskuterar är komplexa och måste tas på allvar, annars blir det bara retorik och fina ord som inte förändrar något. Det duger inte längre med vackra visioner, handlingsplaner och kampanjpolitik. Nu krävs mod, vilja och verkstad för att uppnå verklig förändring.

Nationella skolplanen för trygghet och studiero får IG

Magnus Lindgren

Många av rättssamhällets svåraste problem finns numera samlade i våra skolor. Skolan är därför, näst efter polisen, den viktigaste funktionen för att kunna ta tillbaka och återställa lag och ordning. En hotfull skolmiljö är också en usel inlärningsmiljö. Därför måste Skollagen snarast kompletteras med ett särskilt kapitel som beskriver hur säkerheten ska hanteras i skolan, inte minst i utsatta områden. Originalartikeln publicerades på GP Debatt den 20/11 2021.

Skolan är en av de vanligaste platser där barn och ungdomar drabbas av brott. Trots en skolplikt har kommunerna och huvudmännen aldrig klarat den viktiga uppgiften att skydda eleverna mot brott.

För att försöka komma till rätta med situationen presenterade regeringen nyligen en nationell plan för trygghet och studiero (SOU 2021:13). I planen beskrivs på ett ärligt sett hur illa ställt det är i våra skolor. De förslag som redovisas är emellertid helt otillräckliga för att tillskapa en nyordning på detta viktiga område. Betyget för planen kan därför inte bli högre än IG.

Problemen är främst två. Det första handlar om att i stället för att ta krafttag och göra skolan till den självklara brottsfria zon som den borde vara i en liberal demokrati kallas de gärningar som inträffar ofta för mobbning eller kränkningar. Med brottsbalkens beskrivning är det i själva verket många gånger fråga om brott.

Utanför skolan är det rättsväsendet som hanterar dessa brott. Det är strikt reglerat mellan polis och åklagare hur anklagelser eller anmälningar om brott ska hanteras. Dessa får inte bara negligeras eller skrivas av hur som helst, och om detta sker så finns det alltid möjlighet till överprövning.

Under skoltid är det i stället rektor som hanterar alla dessa processer och beslut. Detta är bekymmersamt eftersom rektorer normalt sett inte är utbildade för att hantera frågor av juridisk karaktär.

Det andra problemet är att begreppet "säkerhet" kommit att benämnas för "trygghet", allt för att det inte ska se så hårt och allvarligt ut. Skolagens portalparagraf konstaterar exempelvis att "(U)tbildningen ska utformas på sådant sätt att alla elever tillförsäkras en skolmiljö som präglas av trygghet och studiero". Men en utbildning kan rimligtvis inte "präglas av trygghet", det betyder ingenting i praktiken. Skolan ska vara säker, utan brott, för både elever och personal.

Det finns sannolikt inget ord eller begrepp som är så missledande, missuppfattat och luddigt som "trygghet". Det kan i princip betyda vad som helst som är "gott och bra" och har främst blivit ett politiskt ord som är lätt att lova men som inte förpliktar.

Varför ska just barn och ungdomars arbetsplats, skolan, vara mindre säker än föräldrarnas arbetsplatser? På dessa tvingas man sätta säkerheten och säkerhetsaspekterna i förgrunden på grund av den ökande grova brottsligheten. Detsamma måste gälla på våra skolor, varje dag året runt.

Elever, lärare och annan personal som vet att säkerheten är prioriterad kommer lättare att kunna koncentrera sig på själva undervisningen. Med högre säkerhet kommer också studieron att öka. Ett omvänt förhållande är inte möjligt; att alltså med olika tricks försöka öka elevers trygghet för att de ska få studiero i en farlig och osäker miljö.

Eftersom skolan, näst polisen, är den viktigaste funktionen som måste fungera för att kunna ta tillbaka och återställa lag och ordning så kan inte dessa säkerhetsfrågor hanteras så lättvindigt. Många av rättssamhällets svåraste problem och grövsta brott finns numera samlade i våra skolor.

Kriminaliteten finns alltså närvarande på sätt som vi inte sett tidigare. Tiden är därför över när skolan kan säga att ”noli me tangere”.

Sammanfattningsvis förefaller det råda oklarhet i många skolor och kommuner om Brottsbalken och specialrättsliga författningar är tillämpliga i skolan. Makten över huruvida gärningar som i Brottsbalken benämns ”brott” ska polisanmälas eller inte, har lagts i rektorernas händer. Detta förhållande har i praktiken gjort att svensk lag inte behöver tillämpas i våra skolor, om rektor inte vill. Genom att kalla de brott som sker i skolan för kränkningar eller mobbning riskerar också brotten att förminskas och normaliseras. Så kan vi inte ha det!

En hotfull skolmiljö är en usel inlärningsmiljö. Därför måste Skollagen snarast kompletteras med ett särskilt kapitel som beskriver hur säkerheten ska hanteras i skolan, inte minst i utsatta områden. Alltså, precis på samma sätt som på andra arbetsplatser måste det finnas säkerhetschefer och genomföras kontinuerliga hot- och riskbedömningar. Självklart måste det också finnas lokala/kommunala poliser med ansvar för ”sina” skolor.

Kommunerna bör få egna poliser

Magnus Lindgren

Ny lagstiftning, hårdare tag och fler verktyg. Så låter den politiska retoriken när lösningarna för ett tryggare samhälle diskuteras. Men de åtgärder som föreslås är inte tillräckliga. Så länge det saknas en lokalt förankrad polis är det omöjligt att upprätthålla lag och ordning. Tiden är därför mogen att, liksom i många andra liberala demokratier världen över, låta kommunerna få en egen polis för att klara säkerheten. Originalartikeln publicerades på SvD Debatt den 18/1 2022.

De senaste årens brottslighet och otrygghet har medfört stora problem för många kommuner. Orsaken är ytterst att brottsbekämpningen inte fungerar, bland annat eftersom det saknas lokalt närvarande poliser i såväl utsatta områden som på landsbygden. Situationen försvåras av att kommunerna inte heller själva kan påverka polisen närvaron, som sedan 1965 helt bestäms av staten.

För att upprätthålla ordningen och hantera det maktvakuum som uppstått efter centraliseringen av polisen 2015 har därför allt fler kommuner börjat upphandla ordningsvakter som ”patrullerar” i det offentliga rummet. I praktiken har ordningsvakterna på många platser fått rollen som ”den kommunala polisen”, dock utan vare sig tillräcklig utbildning, lokal förankring eller ledning från polisens sida.

Nyligen presenterades betänkandet ”En ny lag om ordningsvakter m.m.” (SOU 2021:38) för att försöka effektivisera ordningsvaktinstitutet. Förslagen kommer emellertid inte att lösa kommunernas problem med

brottslighet och otrygghet. Inte heller är förslaget om en lagstadgad skyldighet för kommuner att arbeta brottsförebyggande, som redovisas i betänkandet ”Kommuner mot brott” (SOU 2021:49), tillräckligt. Kommunerna måste istället själva få möjlighet att, liksom i många andra länder, ha en specifik kommunal polisverksamhet som ett komplement till den statliga polisen.

En sådan kommunal polis, som vi förespråkar, ska i första hand jobba med brottsförebyggande verksamhet för att den vägen säkra upp de verksamheter som kommunen själv bedriver eller har ansvar för. Det handlar om den urgamla uppgiften att upprätthålla lag och ordning på gator och torg. Den kommunala polisen ska också hjälpa till att säkerställa att det råder nolltolerans mot brott i skolor. Likaså i badhus, på bibliotek och på idrottsarenor och andra offentliga platser. Inte minst kollektivtrafiken är sårbar när resenärerna upplever att det inte känns säkert på busshållplatsen, stationen eller under resans gång.

Uppgiften för en kommunal polis blir alltså att hantera problem som är specifika på kommunnivå men som den statliga polisen aldrig varit särskilt intresserad av att jobba med. Något som bland annat beskrivits i rapporter från Riksrevisionen, Brottsförebyggande rådet och Statskontoret. Polismyndigheten har själv också så sent som i december 2021 redovisat att den egna utvecklingsverksamheten inte heller fungerat. Detta underbetyg slår särskilt hårt mot kommunerna som sedan polisreformen 2010-2015 invaggats i tron att de kommer få tillgång till en fungerande lokal polisverksamhet i form av så kallade områdespoliser.

Av dagens knappt 22 000 poliser arbetar emellertid endast ungefär 800 renodlat lokalt som områdespoliser med brottsförebyggande och trygghetsskapande uppgifter i utpekade geografiska ansvarsområden. Till detta antal ska läggas cirka 250 så kallade kommunpoliser med en rent semi-strategisk funktion med uppdrag att bedriva ”samverkan” med kommuner och övriga samhället. Fortfarande efter drygt sex år med den nya polisorganisationen finns det alltså endast minimalt med poliser på plats ute i kommunerna.

Det är hög tid att våga tänka i nya banor vad gäller polisens lokala förankring, vilket inte blir lätt eftersom det i princip rått tankeförbud inom detta område sedan förstatligandet 1965. Vanliga invändningar från

polishåll har varit ”aldrig mer tillbaka till kommunerna”. Likaså mantrat om att ”vi ska inte ha A- och B-poliser” eller ”med flera kårer så kommer viktiga uppgifter hamna mellan stolarna för man kommer inte att vilja informera eller tala med varandra om man inte är riktiga kolleger”.

Den tiden måste få vara över; kommunerna måste kunna lösa sina säkerhetsproblem med hjälp av en egen polis som i huvudsak jobbar med ”brottsförebyggande yttre verksamhet” på sätt som den tidigare ordningspolisen gjorde. De ska i princip inte vara brottsutredare utan den delen ska ligga kvar på staten med det undantaget att det måste finnas lokala ungdomsbrottsutredare; alla brott som barn och ungdomar begår måste utredas lokalt i samarbete med främst skolpersonal och första linjens socialarbetare. Vidare kan en del av trafikpolisverksamheten med fördel överföras till den kommunala polisen, till exempel vad gäller hastighetsövervakning, kontroll av A-traktorer, el-scootrar och mopeder som kör på trottoarer och gångvägar. Den specifika ingripandeverksamheten som blir både farligare, mer teknikberoende och som innehåller allt större krav på att jobba över stora ytor, bör däremot ligga kvar på staten.

En kommunal polisman/kvinna ska vara en fullfjädrad polis enligt Polislagen och ha samma beslutsbefogenheter m.m. som dagens statliga poliser har. Skillnaden är att jurisdiktionen ska begränsas till den egna kommunen. När kommunerna är små kan deras kommunala polisverksamhet fullgöras i ”förbund” eller motsvarande på samma sätt som Räddningstjänst får organiseras och bedrivas i dagsläget.

För att säkerställa den demokratiska kontrollen (jämför statsministerns krav på skolverksamheten) ska varje kommun ha en egen nämnd med ungefär samma ansvarsförhållanden som gällde för de tidigare Polistyrelsen som, på ett obegripligt sätt tillsammans med polischeferna, avvecklades i samband med den senast polisreformen. Här kan man bokstavligen tala om att politikerna själva såg till att den demokratiska kontrollen försvann. Hur en kommun sköter sitt ansvar att upprätthålla säkerheten kommer alltså att bli föremål för väljarnas dom i kommunalval var fjärde år.

Antalet kommunala poliser bestäms av varje kommun själv men staten ska finansiera ett lägsta antal enligt en särskild mall. Länsstyrelserna ska

ha tillsyn över den kommunala polisen och länsstyrelsernas nya brottsförebyggande mandat ska användas för att hjälpa till att utveckla den kommunala polisverksamheten, dock utan att äventyra det kommunala självstyret.

På nationell nivå ska verksamheten hållas ihop på lämpligt sätt; särskild inriktning ska vara på de rekryterings-, finansierings-, demokrati-, utbildnings- och metodutvecklingsfrågor som är specifika för kommunal polisverksamhet.

Det totala antalet kommunala poliser i landet måste bestämmas helt efter den förmåga som kommuner måste ha för att klara sin egen och befolkningens säkerhet; totalt i landet kanske det som en grov uppskattning behövs 15 000 till 30 000 kommunala poliser till en kostnad av cirka 15 till 30 miljarder/år (en summa som ska jämföras med vad brottsligheten kostar i dagsläget, det vill säga många 100-tals miljarder).

Rekryteringen ska så långt möjligt vara lokal med inriktning mot att försöka hitta mogna sökande med livserfarenhet och gärna tidigare yrkesutbildning, yrkeshögskola eller annan lämplig bakgrund, till exempel gedigen erfarenhet som ordningsvakt. Krav på högskoleutbildning är inte ett måste; inriktningen ska vara att hitta de mest lämpliga personerna som passar för att bli bra kommunala poliser, på sin hemort.

Den specifika kommunala polisutbildningen ska vara minst 6 månader, gratis för de studerande och finansierad av staten under de första tio åren. Därutöver tillkommer krav på vidareutbildning om minst en månad varje år under hela tjänstgöringen. Lön och andra förmåner ska vara minst i paritet med den statliga polisens. Kommunala polischefer i våra stora städer/kommuner ska ha utbildning som motsvarar de tidigare polischeferna, alltså huvudsakligen med juridisk utbildning som grund.

Beskrivningen av hur dessa kommunala poliser ska organiseras och arbeta stämmer väl med vad både politiker och allmänheten velat ha under lång tid, men som aldrig "levererats" av den statliga polisen. Beskrivningen, mutatis mutandis, är också ett försök att visa på inriktningen för att ha en möjlighet att återställa lag och ordning i våra kommuner.

Ett sätt att komma vidare i närtid är att regeringen ger den tidigare utredaren av Kommunernas brottsförebyggande ansvar, Ann-Sofie Hermansson, ett fortsatt mandat att inom ett halvår komma tillbaka med en ny utredning (senast till sommaren 2022, alltså i tid före valet) för att beskriva hur en sådan kommunal polis skulle kunna organiseras. Själva genomförandet kan sedan med fördel genomföras i sekvenser under en tioårsperiod med full finansiering från staten.

Påskkravallerna hade kunnat förhindrats

Magnus Lindgren

Under våren 2022 gav polisen den danske politikern Rasmus Paludan tillstånd att demonstrera och bränna koranen i utsatta områden runt om i Sverige. I samband med detta blev många, av förklarliga skäl, mycket upprörda. Vissa gick även till våldssamt angrepp mot polisen och det var rena turen att ingen döddades eller skadades allvarligt. Originalartikeln publicerades på DN Debatt den 27/4 2022.

Påskhelgens kravaller visar tydligt att både det svenska samhället och svensk polis står inför stora utmaningar, något som vi på den oberoende tankesmedjan Stiftelsen Tryggare Sverige har försökt att beskriva under de senaste 15 åren.

För att komma till rätta med situationen menar både politiker och Polismyndigheten att det behövs fler poliser och nya verktyg. Här ska noteras att Polisen sedan 2015 fått hela 60 % mer i anslag och fler poliser och civilanställda än någonsin har anställts, men resultaten har i princip uteblivit. Att alltid prata om resursbrist i en myndighet med cirka 34 000 anställda, varav cirka 21 000 poliser duger inte, och verktygslådan är redan så full av verktyg att den knappt går att stänga.

Enligt våra samlade erfarenheter handlar problemen snarare om bristande ledning och styrning samt om bristande lokal polisiär närvaro. Detta har bidragit till att inte något av de cirka 60 områden som Polisen kategoriserat som utsatta eller särskilt utsatta har kunnat tagits tillbaka från de kriminella. Många av områdena kännetecknas av en låg socio-

ekonomisk status och öppen narkotikahandel, där kriminella har stor inverkan på lokalsamhället genom påtryckningar som hot och utpressning och utåtagerande missnöje mot samhället.

Det är inte bara i Sverige som polisen står inför stora utmaningar. Under de senaste åren har flera amerikanska städer, bland annat Milwaukee i Wisconsin, Ferguson i Missouri och Baltimore i Maryland, skakats av upplopp till följd av anklagelser om polisbrutalitet och rasism.

Mot bakgrund av händelser som dessa byggs det upp ett misstroende mellan delar av allmänheten och polisen, som kan bli mycket farlig. För att motverka en sådan utveckling tillsatte president Barack Obama i december 2014 en kommission med uppdrag att undersöka strategier för att minska brottsligheten och samtidigt öka allmänhetens förtroende för polisen.

Rapporten presenterades i mars 2015 och innehåller en rad förslag där ett av de viktigaste handlar om betydelsen av att polisen har lokal förankring för att kunna bygga upp en personkännedom och kunskap om den lokala problembilden.

Hur ser det då ut med den lokala förankringen i Sverige? År 2015 sju sattes en ny centraliserad polisorganisation med ambitionen att komma närmare medborgarna. Enligt polisens årsredovisning för 2021 uppgår antalet poliser i dagsläget till 21 300. Av dessa arbetar ungefär 800 renodlat lokalt som områdespoliser med brottsförebyggande och trygghetsskapande uppgifter i utpekade geografiska ansvarsområden. Till detta antal ska läggas cirka 250 så kallade kommunpoliser med en administrativ roll att bedriva ”samverkan” med kommuner och övriga samhället.

Efter drygt sex år med den nya polisorganisationen finns det alltså fortfarande endast minimalt med poliser på plats ute i kommunerna med konsekvensen att det saknas en lokalt närvarande och förankrad polis som arbetar långsiktigt och fredat med kontaktskapande, brottsförebyggande och trygghetsskapande verksamhet. Detta gäller även de 61 områden (med något undantag) som sedan 2014 av polisen är klassade som utsatta. Denna situation har med all sannolikhet bidragit till upploppen i Linköping, Norrköping, Örebro, Landskrona m.fl. platser.

Hade då upploppen kunnat förhindras? Vad gäller det utfärdade tillståndet för allmän sammankomst hade detta på goda grunder kunnat nekas då man, enligt 2 kap, §25 Ordningslagen, kunde befara ordningsstörningar kopplat till de grova provokationerna från den danske politikern Rasmus Paludan. Att tro att man kan utfärda en sådant tillstånd i ett utsatt område, där polisen har svårt eller nästan omöjligt att fullfölja sina uppdrag på grund av en hög koncentration av kriminella och parallella samhällsstrukturer, kan inte ses som annat än naivt.

Om man ändå kommit fram till att utfärda ett tillstånd skulle platsen och tiden kunna ha justerats. Självklart måste en polismyndighet tänka efter noga innan man ger tillstånd för en provokatör som avser att bränna koranen i ett utsatt område med ett stort inslag av muslimer, samtidigt som det förstås är viktigt att stå upp för den grundlagsskyddade yttrandefriheten och demokratin.

Utfärdandet av ett tillstånd för denna typ av sammankomst måste ha föregåtts av en noggrann underrättelseanalys. Här kan konstateras att det brustit i underrättelsekedjan där analytikerna antingen har gjort en bedömning att det finns en överhängande risk för ordningsstörningar av det slag vi sett, men där dessa varningar negligerats, eller också har analytikerna helt enkelt inte förstått riskerna. Är det i själva verket så att den svenska polisiära underrättelseverksamheten är undermålig eller är det den centraliserade tillståndshanteringen som inte håller måttet?

Det ska också noteras att Polisen (åtminstone inledningsvis) inte heller förefaller ha använt sig av de verktyg som togs fram efter Göteborgskravallerna, dvs den särskilda polistaktik (SPT) med specialutrustade fordon, utbildad personal och särskild taktik för att hantera denna typ av händelser. Orsaken är ytterst bristande ledning och styrning, vilket blir än mer märkligt mot bakgrund att vi numera endast har en ”operativ chef” i landet, nämligen Rikspolischefen som kan peka med hela handen.

Vidare verkar den polisiära numerären på flera platser ha varit kraftigt i underkant vilket givit våldsverkarna möjlighet att begå grova brott. Även detta hänger rimligtvis samman med brister i ledningen och styrningen av insatserna och brister i underrättelseverksamheten. Sammantaget har detta försatt de poliser som var på plats i en mycket riskfylld och farlig arbetsmiljö.

Avslutningsvis har polisen enligt uppgift tvingats avlossa sammanlagt ett 50-tal skarpa skott i samband med kravallerna, med resultat att tre personer skottskadats genom verkanseld. Som jämförelse kan nämnas att det ur ett europeiskt perspektiv är ovanligt att polisen skjuter verkanseld i samband med demonstrationer, även sådana som är mycket våldsamma. Tyvärr kan dessa skjutningar komma att försvåra för polisen i framtiden när man gör insatser i utsatta områden. Detta gör det än viktigare att omgående få till en lokalt närvarande och förankrad polis som kan bygga tillit och legitimitet i vardagen.

Nu krävs en oberoende kommission för att utreda vad som hände och vad som krävs för att förhindra att liknande upplopp i framtiden.

Viktigt att polisen sopar framför egen dörr

Magnus Lindgren

Sverige står för stora utmaningar med brott och otrygghet. För att hantera situationen har rikspolischefen Anders Thornberg vädjat om hjälp och uppmanat till samling mot brottsligheten. En absolut förutsättning för att andra aktörer ska kunna bidra är emellertid att polisen först fullgör sin del av det som sammantaget måste göras för att minska brottsligheten och öka tryggheten i samhället. Originalartikeln publicerades på DN Debatt den 4/8 2022.

Rikspolischefen Anders Thornberg har under de senaste åren i intervjuer och brev till ansvariga politiker vädjat om hjälp och uppmanat till samling mot brottsligheten. Bakgrunden är en mycket allvarlig situation med gängskjutningar, kriminella klaner, farliga säkerhetsbrister och en påtaglig otrygghet i många bostadsområden, något som ställt både polisen och resten av samhället inför stora utmaningar.

Thornberg använder sig av en kommunikationsstrategi som säkert är både professionell och kostsam, men som missar det grundläggande att först sopa framför den egna dörren. Övriga myndigheter, kommuner, regioner, fastighetsägare, näringsidkare och civilsamhället kan göra mycket i kampen mot kriminaliteten. En absolut förutsättning för att andra aktörer ska kunna bidra är emellertid att polisen först fullgör sin del av det som sammantaget måste göras för att minska brottsligheten och öka tryggheten i samhället.

Viktiga delar av polisens arbete kan illustreras genom tre ”U”; utvecklingsverksamheten, upptäcktsrisken och uppklaringsprocenten. Det handlar, i tur och ordning, om att det måste finnas en fungerande utvecklingsverksamhet som tar fram och implementerar nya arbetssätt och metoder. Det krävs också en lokalt närvarande polis och ett utvecklat brottsförebyggande och brottsbeivrande arbete för att skapa förutsättningar för en hög upptäcktsrisk. Till det kommer en fungerande utredningsverksamhet för att nå en hög brottsupplärning.

Hur ser då polisens förmåga ut inom dessa områden? En rad rapporter och granskningar visar att det tyvärr finns en hel del som måste förbättras som ett led i polisens förmågetillväxt. Det gäller såväl utvecklingsverksamheten som upptäcktsrisken och uppklaringsprocenten.

År 2015 sjuöattes en ny centraliserad polisorganisation med ambitionen att komma närmare medborgarna. I samband med detta utlokalisades polisens utvecklingsverksamhet till sju regionala utvecklingscentra med uppgift att ta fram metoder och arbetssätt. En ny rapport från polisens *internrevision* pekar på fyra mycket väsentliga brister vad gäller den interna styrningen och kontrollen av polismyndighetens utvecklingsarbete. Kritiken rör bland annat bristande samordning, en icke-ändamålsenlig organisationsstruktur, en ologisk fördelning av sakområden samt otydliga roller. Resultaten av internrevisionens granskning är i sig inte förvånande då all riktig polisverksamhet säger att just utvecklingsverksamheten måste hållas ihop med järnhand, vilket vi nu fått kvitto på.

När det gäller upptäcktsrisken uppgår enligt polisens årsredovisning för 2021 antalet poliser i dagsläget till 21 300. Av dessa arbetar ungefär 800 renodlat lokalt som områdespoliser med brottsförebyggande och trygghetsskapande uppgifter i utpekade geografiska ansvarsområden. Till detta antal ska läggas cirka 250 så kallade kommunpoliser med en administrativ roll att bedriva ”samverkan” med kommuner och övriga samhället. I en rapport från *Riksrevisionen* som publicerades 2020 konstateras att det drygt sex år efter den nya polisorganisationen fortfarande endast finns minimalt med poliser på plats ute i kommunerna. Konsekvensen är att det saknas en lokalt närvarande och förankrad polis som arbetar långsiktigt och fredat med brottsförebyggande och trygghetsskapande verksamhet. Detta gäller även de 61 områden (med något undantag) som sedan 2014 av polisen är klassade som utsatta. Till detta

kommer vad som närmast kan beskrivas som särskilt utlämnade områden ur ett lands- och glesbygdsperspektiv med i princip helt polisfria kommuner.

Beträffande upplklaringsprocenten är den för de flesta brottstyper låg eller skrämmande låg, med konsekvensen att en majoritet av gärningspersonerna aldrig åker fast. En rapport från *internrevisionen* som publicerades 2020 konstaterar att polisens utredningsverksamhet uppvisat bristande förändringsbenägenhet och förändringsförmåga. Man pekar på åtta mycket väsentliga brister och fyra väsentliga brister. En annan rapport från polisens *internrevision* visar att av 702 direktavskrivna bedrägerieanmälningar var 701 felaktigt hanterade. I rapporten beskrivs tre mycket väsentliga brister. I skrivande stund, efter snart fem år, tyder inget på att dessa brister ännu har åtgärdats. På senare tid har även enskilda poliser öppet vågat uttrycka frustration över den låga upplkläringen. När alltför få brott klaras upp blir det en hopplös uppgift ute på fältet.

Sammantaget innebär ovanstående att det blir svårt, för att inte säga omöjligt, för andra aktörer att ta sitt ansvar när polisen saknar förmåga att göra sin del av arbetet. Det innebär också att de samlade politiska initiativen i form av ny lagstiftning, strängare straff och nya metoder står sig slätt.

Verktyg i form av lagändringar, ny teknik etc. som just nu dagligen sköljer över Polismyndigheten från alla politiska partier från vänster till höger, faller på hälleberget om inte polisen bedriver en utvecklingsverksamhet som hjälper till att implementera dessa förbättringar i det dagliga operativa polisarbetet. Bättre verktyg handlar ytterst om att polisen måste upptäcka fler brottslingar än vad man gör i dagsläget. Därutöver måste polisens och åklagarnas brottsutredningsverksamhet vara så pass bra att de brottslingar som åker fast också ytterst kan fällas i domstol efter en professionell förundersökning. Brottsupplkläringen måste vara så hög att den avskräcker presumtiva brottslingar från att begå brott eftersom priset blir för högt i form av inläsning och kanske utvisning.

För att bryta den negativa utvecklingen och stärka polisens samlade förmåga krävs bland annat följande åtgärder:

- Centralisera utvecklingsverksamheten till Stockholm och bedriv verksamheten i nära dialog med SÄPO, Försvarshögskolan, FOI, KTH etc. i syfte att professionalisera metodutvecklingen som sedan Rikspolischefen har det fulla ansvaret för att genomföra i det operativa polisarbetet; allt för att öka upptäcktsrisken och förbättra upplklaringsprocenten.
- Flytta brottsutredningsverksamheten till en egen myndighet med civila och polisiära experter som får fokusera på just brottsutredning.
- Decentralisera det brottsförebyggande arbetet och låt kommunerna själva få möjlighet att, liksom i många andra länder, ha en specifik kommunal polisverksamhet som ett komplement till den statliga polisen.

Mot bakgrund av en grövre och mer organiserad brottslighet samt svårigheterna att rekrytera till polisyrket och avsaknaden av resultatutveckling trots en kraftigt ökad budgettilldelningen finns ingen annan framkomlig väg än att göra om polisen och brottsbekämpningen i grunden.

Några avslutande reflektioner och krav

Erfarenheter från de gångna 15 åren visar, sammanfattningsvis, att det råder en mycket allvarlig situation i landet med en grov och organiserad brottslighet där vi står inför den största kriminalpolitiska utmaningen någonsin.

Brottsligheten påverkar inte bara de direkt utsatta och deras nära och kära. Hela samhället berörs genom den rädsla och otrygghet som brottsligheten sprider. Den styr allt från var människor väljer att bosätta sig, var företag etablerar sin verksamhet och hur olika investeringsbeslut fattas till hur personer lever sina liv och rör sig i vardagen.

I många avseenden handlar det om ett samhälle som inte fungerar, med myndigheter som inte gör vad de ska utan som har tappat kontrollen över den inre säkerheten.

Utvecklingen är farlig för demokratin. När myndigheter inte kan uppvisa handlingskraft och omsätta politiska beslut i praktiska resultat riskerar det demokratiska styrsystemet att ifrågasätts, och när tilliten minskar så försvinner legitimiteten. Icke fungerande myndigheter ökar dessutom riskerna för korruption, vilket inte minst för polisen är allvarligt då myndigheten på kort tid ska rekrytera många nya medarbetare.

Vart vi än tittar så ser vi ett mönster; frågor som gäller brottsligheten och den inre säkerheten (jämför försvaret och den yttre säkerheten) har aldrig fått den uppmärksamhet som den förtjänar av de politiker, av olika partitillhörighet, som styrt vårt land sedan efterkrigstiden.

I stället för att vidta nödvändiga mått och steg för att bekämpa brottsligheten har insatserna inte sällan kommit att handla om symbolåtgärder i form av nya projekt, lite mer samverkan, affischkampanjer, vuxenfritids och armband mot sexuella ofredanden etc.

Till det kommer oändliga sifferexerciser om antalet poliser, men i princip inga diskussioner om gapet mellan vad polisens verksamheten ska göra och vad den faktiskt åstadkommer. Förra justitieministern Thomas Bodström beskriver i sina memoarer verkligheten på följande sätt:

”Eftersom det inte finns några vetenskapliga undersökningar som stödjer tesen att högre straff minskar brottsligheten på längre sikt, känns det bra att vi stått emot. Däremot är jag självkritisk till att jag ägnade så mycket tid till att räkna poliser, där min efterträdare Ask tog över stafett-pinnen och genast fortsatte att räkna. I tio år i rad har vi fått flera poliser i Sverige, både under socialdemokratiska och borgerliga regeringar, varför intresset för en debatt i just den frågan borde vara begränsad. Men oj vad vi har räknat poliser! I TV och radio, riksdagen, paneldebatter och intervjuer har vi räknat och räknat. Vridit och vänt på statistiken, räknat decennier tillbaka i vissa fall, några månader vid andra tillfällen. Jag skäms faktiskt att jag drogs in i detta, utan var en av de mest aktiva i att driva sifferexercisen. Vi var i och för sig många. När Peter Althin kom in i riksdagen frågade han mig förundrat varför vi räknade poliser hela tiden. Men det dröjde inte länge förrän han också stod och rabblade siffror från talarstolen. Ingen människa kunde riktigt hänga med när vi kom med våra miljoner hit och miljarder dit, sjuhundra poliser det ena året, niohundra det andra – kulramspolitiken visste inga gränser. Jag provade på skoj ibland att säga att vi skulle ha 70 000 poliser i Sverige i stället för vårt mål på 20 000 – ingen märkte någon skillnad.” (se ”Inifrån; Makten, myglet och politiken”, Norstedts 2011, s. 185–186).

Vanligt är också en retorik med krav på nya verktyg, ny lagstiftning och strängare straff. ”Verktygslådan” är dock redan så full av verktyg att den knappt går att stänga och även lagstiftningen finns redan i allt väsentligt på plats. Problemet är snarast att verktygen inte används och att möjligheterna inom den befintliga lagstiftningen inte utnyttjas fullt ut. Dessutom upptäcks alldeles för få gärningspersoner och ännu färre lagförs vilket innebär att det ofta inte ens finns förutsättningar att döma ut strängare straff.

Detta ”bröd och skådespel” kan också illustreras med den senaste polisreformen 2010-2015 där samtliga politiska partier och berörda tjänstemän, unisont och på fullt allvar, trodde att polisen skulle kunna komma närmare medborgarna genom att centralisera verksamheten till Polhems-

gatan 30 i Stockholm. Denna åtgärd sågs som ett Alexanderhugg för att lösa alla problem som polisen brottas med, allt från hur den internationella brottsligheten från Balkan ska bekämpas över till trafikpolisverksamheten i Sverige, till kampen mot brott i nära relation i Västra Götaland, till lokalt brottsförebyggande arbete i Dalslands glesbygd och till passutfärdande åt försenade turister på Arlanda flygplats etc.

I samband med reformen försvann det demokratiska inflytandet i form av lokala polisstyrelser. Samma öde mötte de självständiga polischeferna samtidigt som kommissariegraden försvann eller nedgraderades. Vidare gavs enskilda poliser utökade möjligheter att själva skriva av brott, något som tidigare varit förbehållet åklagare. Dessutom togs i princip alla kvantitativa mål bort. Till detta kom en ”hemsnickrad modell” med så kallade medborgardialoger där allmänheten gavs möjligheter att komma med sina egna förslag på hur polisen ska arbeta.

Det blev inget av med en ökad lokal polisinärvaro. Istället har Sverige gått från en närpolis till en fjärrpolis där det nu sju år efter omorganisationen endast finns minimalt med poliser på plats ute i kommunerna. Detta trots att Polisen sedan 2015 fått hela 60 % mer i anslag och fler poliser och civilanställda än någonsin har anställts. Av Sveriges drygt 21 000 poliser arbetar cirka 800 renodlat lokalt som områdespoliser med brottsförebyggande och trygghetsskapande uppgifter i utpekade geografiska ansvarsområden. Till detta antal ska läggas ytterligare en hemsnickrad modell med cirka 250 så kallade kommunpoliser med en rent administrativ roll att bedriva ”samverkan” med kommuner och övriga samhället. Konsekvensen är att det i vårt land saknas en lokalt närvarande och förankrad polis som arbetar problemorienterat, långsiktigt och fredat med brottsförebyggande och trygghetsskapande verksamhet.

Situationen blir inte lättare av den gränsdragningsproblematik som finns mellan polis och åklagare som öppnar upp för olika tolkningar och förhållningssätt vad gäller förundersökningsledningen. Åklagaren är normalt sett förundersökningsledare i ärenden som inte är av enklare beskaffenhet men saknar i praktiken helt möjligheter att leda och styra polisen. Förrre JO Hans-Gunnar Axberger konstaterar i sin bok Statsministermordet (Norstedts, 2022) att polisen visserligen ska följa åklagarens direktiv men avgör ytterst själv hur de direktiv åklagaren ger ska tillgodoses, vem som ska utföra arbetet och vilken prioritet det ska ges.

Polisen kan alltså, utan att åklagaren som förundersökningsledare kan göra något åt saken, prioritera ner åklagarens direktiv, välja att utföra dem på annat sätt än vad åklagaren vill eller helt strunta i dem.

För att bryta retoriken och gå från ord till handling har Stiftelsen Tryggare Sverige, sedan starten 2008, i ett 100-tal debattartiklar, ett 30-tal rapporter och flera böcker beskrivit vad som måste förbättras för att kunna utveckla samhällets samlade förmåga att bekämpa brottsligheten och stödja de som drabbas av brott.

Det gap som finns mellan den politiska viljan, den enskilde tjänstemannens många gånger goda intentioner och det verkliga utfallet beror bland annat på att ingen egentligen kan svara på frågan om vilken förmåga som polis, åklagare, socialtjänst och andra myndigheter måste ha för att kunna utföra sina respektive uppdrag. Med förmåga i detta sammanhang avses exempelvis resurser, kunskap, kompetens, kultur, lagstiftning, ledarskap, organisation, system, processer etc.

En annan förklaring är att vi har att göra med gamla kulturstyrda organisationer med svag ledning och styrning och bristfällig uppföljning och som därför inte förmår att omsätta den befintliga lagstiftningen och metoderna i praktisk handling. Det medför att rädslan att göra fel tar över med konsekvensen att det ofta är lättare att göra så lite som möjligt eller ingenting framför att driva utveckling, utmana och tänka nytt.

Sammantaget innebär detta att lösningarna på problemen inte i första hand handlar om ökade resurser, lite mer utbildning och nya verktyg. Viktigt i sammanhanget är istället behovet av klara ut vilken förmåga som krävs för att myndigheterna ska kunna utföra sina uppdrag samt tydligare ledning och styrning och bättre uppföljning av fattade beslut. Det är sällan brist på resurser, utbildning eller verktyg som är gränssättande för framgång. Inom den offentliga sektorn handlar det snarare om att påverka värderingar och attityder så att myndigheterna verkligen förmår att effektivisera sitt arbete och göra det som de är satta att göra i allmänhetens tjänst. Men det är då problemen infinner sig eftersom detta kräver omprioriteringar av befintlig verksamhet, inklusive krav på att medarbetare börjar arbeta med nya arbetsuppgifter eller förändrade inriktningar, vilket är svårt att genomföra i praktiken. Kulturfrågorna tar

lätt över när ledarskapet är svagt vilket leder till att beslutade effektiviseringar motarbetas eller förhindras.

När det gäller ledning och styrning har målen för kriminalpolitiken varit oförändrade i snart 25 år i form av krav på att ”minska brottsligheten och öka människors trygghet”, medan målet för rättsväsendet är ”den enskildes rättssäkerhet och rättstrygghet”. Dessa mål är mycket otydliga och närmast omöjliga att använda sig av i praktiken för att styra myndigheter. Konsekvensen av sådana otydliga mål blir att myndigheterna snarare redovisar sina ”ansträngningar”, som varken kan mätas, följas upp eller utvärderas, än tydliga resultat. Dagens mål, så som de är formulerade, saknar i princip helt praktisk betydelse för hur brottsbekämpningen bedrivs och har alltså spelat ut sin roll och borde förnyas.

När myndigheter också tillåts att själva ”prioritera” vad de vill arbeta med så blir det i princip omöjligt för utomstående att kräva att de fullgör sina arbetsuppgifter. Är det så att regeringarna (av olika färg) i själva verket drar sig undan sitt ansvar att styra och leda kriminalpolitiken?

I och med att kriget åter kommit till Europa har det blivit självklart att den tidigare nedprioriterade yttre säkerheten måste prioriteras på ett bättre sätt, bland annat genom medlemskap i NATO. Mot bakgrund av kriget och i tider av utsatta områden, dödsskjutningar samt ”polisfria” delar av vårt land så måste också den inre säkerheten få en större betydelse. Detta blev särskilt tydligt i samband med de så kallade påskkravallerna våren 2022 där förmågebristen visade sig vara så stor att det bara var turen som gjorde att inte poliser och upprorsmakare dödades.

Våldsamheterna var av den karaktären att de aldrig får upprepas. Förutom att ta tillbaka den tidigare beredskapspolisen bör regeringen överväga att ta fram en kvalificerad ordningspolisverksamhet liknande den som flera länder i Europa redan har i form av så kallat polisgendarmeri.

En övergripande fråga är också hur vi ska kunna bygga upp ett fungerande civilt försvar om vi inte har en polisverksamhet som har förmåga att redan i fredstid hålla säkerheten på en i vart fall godtagbar nivå?

Vi måste kunna lita på våra myndigheter, att de är goda och gör det som de är satta att ta ansvar för; där är kraven på rättssäkerhet och rättstrygg-

het viktiga. Den inre säkerheten måste försvaras, varje dag. Den måste upprätthållas och det arbetet är, tillsammans med arbetet att leda den yttre säkerheten, den viktigaste komponenten i regeringens ansvar att styra riket.

När regeringen styr riket blir det viktigt, med vår svenska modell, att regleringsbrev faktiskt är så detaljerade att myndigheterna tvingas fullgöra det som de är satta att göra. Regeringen får därvid inte falla undan för myndigheter, fackföreningar eller journalister som till exempel ”inte vill ha kvantitativa mål” (jämför den s.k. pinnjaksdebatten) eftersom detta skulle visa att ”regeringen inte litar på personalen”. Motsatsvis måste också myndigheternas resultatuppföljning vara helt rättvisande, och inte förskönande (se polisprofessor Stefan Holgerssons viktiga arbeten på detta tema).

För att komma till rätta med dessa säkerhetsbrister måste regeringen således förbättra sin ledning och styrning genom bland annat nya och tydligare skrivningar i budgetpropositionen och regleringsbrev om vad man vill och vad man måste ha ut av sina myndigheter.

En tankemodell för hur ett framtida regleringsbrev skulle kunna utformas för att bli mer styrande och därmed användbart redovisas nedan:

Vision

- Staten måste genom sina myndigheter, företag och andra organ ha förmåga att upprätthålla säkerheten i landet för att skydda befolkningen, företag och andra tillgångar mot brottsliga angrepp.

De övergripande målen för utgiftsområde 4 skulle kunna kompletteras med följande:

- Våldet i det svenska samhället måste minimeras i förhållande till dagens situation. För att upprätthålla allmän ordning och säkerhet ska lag och ordning råda på gator och torg, i hela landet dygnet och året runt. Befolkningen ska skyddas mot att utsättas för hot och våld från farliga och våldsamma personer.
- Alla skolor (motsvarande) ska vara säkra och fria från hot och våld etc. Motsvarande krav ställs på landets kollektivtrafik.
- Det får inte finnas några så kallade öppna drogsccener i landet.

- Samtliga så kallade utsatta områden ska tas tillbaka senast år 2025.
- Samtliga landets in- och utpasseringsställen vid våra gränser ska vara bemannade dygnet och året runt.
- Alla brott som kommer till myndigheternas kännedom ska utredas till lägsta godtagbara standard.
- Alla som drabbas av brott ska få hjälp, stöd och skydd.
- Landets samlade myndigheter, kommuner och företag ska ha elementär förmåga att bedriva brottsförebyggande och brottsförhindrande verksamhet inklusive förbereda sig för att delta i uppbyggnaden av det nya civila försvaret.
- Regleringsbrev till myndigheterna ska vara så detaljerade att det går att utläsa vilken förmåga som respektive myndighet måste upprätthålla för att kunna genomföra sina ålagda myndighetsuppgifter på ett godtagbart sätt. Om förmågan inte bedöms tillräcklig eller i övrigt inte godtagbar måste regeringen vidta åtgärder för att stärka förmågan.
- Respektive myndighet ska i sin Årsredovisning redovisa i detalj om man har erforderlig förmåga att fullgöra sina ålagda uppgifter, eller inte. Om man inte klarar sitt uppdrag ska generaldirektören (motsvarande) anmäla detta förhållande till regeringen så snart som möjligt för att undvika fara i dröjsmål.

Avslutningsvis visar vår tankemodell att ett Inrikesdepartement måste ta ett mycket större helhetsgrepp över frågor som rör den inre säkerheten. För att klara den uppgiften bör det bland annat tillsättas en nationell säkerhetsrådgivare med placering direkt hos inrikesministern med uppgift att koordinera landets samlade kamp mot brottsligheten.

När det gäller kraven på bättre ledning av polisverksamheten i landet bör regeringen omedelbart inrätta fyra tjänster som biträdande rikspolischef. Dessa fyra rådgivare, samlade i en operativ task force, ska ha en roll som ”centrala operationsledare” där de under rikspolischefen ansvar för varsin ”tjänstegren” inom polisverksamheten; a) polisen i kommunerna, b) bekämpningen av den organiserade brottsligheten, c) brottsutredningsverksamheten respektive d) den allmänna övervakningen/ingripande-verksamheten.

De biträdande rikspolischeferna ska i praktiken, på Rikspolischefens uppdrag, utöva den centrala polisledning som behövs i det dagliga polisarbetet och som blivit nödvändig i dagens centraliserade verksamhet. De ska också sitta i Rikspolischefens ledningsgrupp med personlig rösträtt (jämför hur Riksbanken styrs). De nuvarande regionspolischeferna ska däremot entledigas från ledningsgruppen för att istället helt kunna koncentrera sig på att leda sina respektive polisregioner.

Samtidigt bör de så kallade insynsråd som är kopplade till de sju polisregionerna tas bort. All erfarenhet visar att dessa råd inte har tillfört något till utvecklingen av polisen efter polisreformen. De är dessutom farliga eftersom de ger en bild av att politiken har kontroll över polisverksamheten. I sammanhanget är det bättre att införa regionala polistråd innehålla samtliga kommunstyrelseordförande i regionen. Råden ska dessutom innehålla representanter för näringslivsorganisationerna i respektive region. Dessa polistråd ska inte ha beslutsbehörighet utan endast vara rådgivande. De ska emellertid ha full insyn i polisverksamheten ungefär som de tidigare polisstyrelserna hade.

Vi har ovan kort sammanfattat vår syn på situation i landet där en grov och organiserad brottslighet innebär att vi står inför den största kriminalpolitiska utmaningen någonsin. I denna avslutande del redovisar vi förslag för att ytterligare utveckla säkerhets- och trygghetsfrågorna i vårt land. De förslag till åtgärder som presenteras bygger på erfarenheter från de senaste decenniernas arbete inom forskningen, polisen, ideella organisationer etc. Flera av förslagen har vi tidigare redovisat i böcker, rapporter och artiklar, men vi ser att det kan vara viktigt att än en gång i samlad form lyfta fram dessa eftersom de fortfarande i princip är lika aktuella.

Stiftelsen Tryggare Sveriges tre krav på strategiskt säkerhets- och trygghetsarbete

En genomgång av säkerhets- och trygghetsfrågorna i Sverige visar att det finns åtminstone tre strategiska områden som måste utvecklas. För det första handlar det om att skolans roll som mönsterbildare för hot och våld måste brytas. För det andra måste kommunernas problem med omhändertagandet av brottsdrabbade få en lösning. För det tredje måste alla brott utredas.

Skolans roll som mönsterbildare för hot och våld måste brytas

Ända sedan 1800-talet har det förekommit våld och hot i den svenska skolan. Numera kallas dessa brott för ”mobbing” eller kränkningar och tyvärr verkar det fortfarande inte gå att få till ett slut på denna brottslighet. Med hjälp av Barnkonventionen, som numera är svensk lag, måste detta förhållande komma till ett slut.

Denna typ av brott normaliseras i skolan och roller som gärningsperson och ”brottsoffer” internaliseras därför tidigt hos eleverna och de får en bild med sig ut i samhället som säger att det måste fungera på det sättet. Den bilden kommer sedan att prägla uppfattningen av förhållandet mellan ”gärningsperson”/”brottsoffer”; att detta är ett naturligt tillstånd som för alltid är givet och som inte går att göra så mycket åt.

Den bilden måste ändras. Mobbing är ett övergrepp, ett brott, inte en konflikt. Enligt forskaren Dan Olweus är den största gruppen som blir mobbade de ängsliga och försiktiga eleverna, de som är känsliga och har svårt att hävda sig. De kanske gråter när de blir angripna och utvecklar så småningom en låg självkänsla och upplever sig som oattraktiva och misslyckade.

Redan från förskolan måste det därför tydliggöras att skolan är en brottsfri zon med nolltolerans för övergrepp, våld och hot. Det måste i praktiken alltid vara helt tydligt att den starke inte får bestämma utan att alla elever, lärare och annan skolpersonal har samma värdighet som måste respekteras. Skolan måste på ett helt nytt sätt ta dessa problem på allvar. Det yttersta våld som skolorna numera tyvärr också måste förhålla sig till är risken för så kallade skolskjutningar.

Det krävs nya personalkategorier i skolan som kan jobba med att leda och motivera eleverna in på en väg utan våld. Det krävs att personalen är särskilt utbildad för att arbeta med frågor om säkerhet och trygghet och som därför kan utveckla och ta ansvar för den situationella brottspreventionen på skolan. Det kanske till och med är så att budskapet om vikten av till exempel matematik, fysik och kemi måste tonas ned för att också skapa tid för att arbeta mot hot och våld i skolan. Personal och elever måste ges möjlighet att på allvar diskutera och praktisera vad

demokrati, mänskliga rättigheter, kamratskap, ledarskap, konflikthantering och krishantering egentligen innebär i verkligheten. Dessa frågor bör i första hand diskuteras utifrån den enskilde elevens eller lärarens situation på den aktuella skolan.

Eftersom skolan också är den plats där det samlat finns den bästa känndomen om vilka brott som begås i kommunen, om gärningspersoner och om vilka som drabbas, har skolan en unik möjlighet att vara platsen för att i praktiken utveckla det situationella arbetet både med att förebygga brott och att stödja brottsdrabbade. Eftersom alla ungdomar som har problem i sin hemmiljö också är inskrivna i skolan, finns det unika möjligheter för samhället att via skolan både fånga upp unga som begår brott men också unga som utsätts för brott. Elever kan inte undvika att sända ut signaler som på ett eller annat sätt visar att de inte mår bra. Om det finns professionella vuxna med olika sorts utbildningsbakgrund för att i tid fånga upp och bearbeta sådana signaler kan skolans och kommunens brottsförebyggande arbete bli en realitet.

Kommunernas problem med stöd till brottsdrabbade måste få en lösning

Enligt den så kallade portalparagrafen i socialtjänstlagen har socialtjänsten det yttersta ansvaret för att alla som är bosatta eller tillfälligt vistas i kommunen får den hjälp och det stöd som de behöver. Detta ansvar innefattar även personer som utsatts för brott. Kvinnovaldskommisionen (SOU 1995:60) konstaterade emellertid brister i socialtjänstens arbete med utsatta kvinnor. En kompletterande paragraf infördes därför 1998 i socialtjänstlagen (SoL 5 kap. 11 §) som förtydligar socialtjänstens ansvar för att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp i hemmet får stöd och hjälp att förändra sin situation. Under senare år har socialtjänstens ansvar utvidgats och förtydligats.

Redan innan reformeringen av socialtjänstens ansvar för brottsdrabbade klubbades igenom var det uppenbart att många kommuner inte skulle ha möjlighet att kunna leva upp till de nya kraven. Kommunföreträdare, både politiker och professionella socialtjänstemän, uttalade att ”visst vill vi arbeta med att stödja och hjälpa brottsdrabbade, men vi har inga reella möjligheter eftersom vi redan har så många andra arbetsuppgifter som

är prioriterade. Dessutom saknas det pengar till att anställa flera medarbetare”. Finansieringen kan därför på intet sätt negligeras – kommunerna måste avsätta skattemedel till detta ändamål.

Till skillnad från vad som gällt inom andra områden har det inom detta område hittills inte funnits några riktade statsbidrag i syfte att på allvar stimulera det lokala arbetet (annat än för vissa avgränsade grupper eller projekt).

Fortfarande, 25 år efter att kraven på kommunerna formulerades i Socialtjänstlagen, är det alltså många kommuner som inte tar denna uppgift på allvar. Så kan vi inte ha det.

Rättsväsendet - alla brott måste utredas

I Sverige råder så kallad absolut åtalsplikt. Med detta menas att alla brott som kommer till polisens och/eller åklagarnas kännedom måste utredas. På papperet ser detta bra ut och verkar vara den självklara grunden i en rättsstat. I verkligheten är situationen emellertid annorlunda. Långt ifrån alla brott, ibland endast ett fåtal brott eller brottstyper, blir föremål för en fullständig förundersökning. Det beror på att åtalsplikten efterhand har urholkats genom att både polisen och åklagarna fått rätt att låta bli att utreda. Skälet för att inte utreda kan vara att det redan inledningsvis saknas förstahandsuppgifter att arbeta vidare med. Men det kan också handla om processekonomiska skäl. Det skulle bli för dyrbart att försöka utreda alla brottsmisstankar i grunden eftersom ett sådant förfarande inte skulle komma att påverka påföljden.

När vi i dagsläget får rapporter om att allt färre av de anmälda brotten verkligen utreds trots att det hos polisen och åklagarna finns uppgifter som, om de bara hade åtgärdats, skulle kunna leda till många fler förundersökningar, färdiga för åtal i domstol, finns det problem.

Det är därför dags att våga ta diskussionen om rättsstaten verkligen upprätthålls när stora delar av de anmälda brotten aldrig blir föremål för förundersökning, trots att det många gånger finns sakuppgifter som gör att det går att binda en gärningsperson till brottet om polisen bara drar igång några grundläggande utredningsåtgärder. När detta uteblir, och när brotts-

anmälningar ”skrivs av” med vändande post, ja då sätts allmänhetens förtroende för rättsstaten på hårda prov.

I sammanhanget är det också viktigt att uppmärksamma rapporten från den ideella organisationen *World Justice Project* som mäter effektiviteten inom rättsväsendet (<http://worldjusticeproject.org>). Där toppar Sverige i princip statistiken och framstår som ett av världens absolut bästa länder ur ”rule of law”/rättssäkerhetssynpunkt”, men i ett avseende skiljer vi ut oss; enligt WJP Rule of Law Index är den svenska brottsutredningsverksamheten sämre än vad som är fallet i andra jämförbara länder.

Självklart ska vi inte behöva uppvisa så dåliga resultat vad gäller brottsutredningsverksamheten. Dessa frågeställningar måste tas på större allvar, precis på sätt som Stiftelsen Tryggare Sverige krävt under alla år.

Som en del av denna problematik finns också systemet med det dubbla chefskapet av förundersökningarna. Ett delat ansvar innebär alltid problem när det kommer till att ställa någon till svars för vad som blir gjort och inte gjort; det är enkelt och bekvämt att skylla ifrån sig. Polisen skyller på att åklagarna inte har tid att meddela så kallade förundersökningsdirektiv och åklagarna kontrar med att polisen, trots meddelade direktiv, inte har gjort det som var avsett varför förundersökningen inte håller den rätta kvaliteten. Problemet blir dubbelt när det handlar om två självständiga myndigheter. En åklagare får inte föra befäl över en enskild polis. Även när åklagaren har huvudansvaret som förundersökningsledare får vederbörande således aldrig själv bestämma vilka resurser (personella, tekniska, ekonomiska) som polisen ska avsätta för att utreda brottet/brotten.

Denna uppdelning motverkar ett samlat ansvarstagande från samhällets sida. Det medför att enskilda poliser och åklagare alltför lättvindigt kan ”skriva av” brottsmisstankar för att slippa ytterligare arbetsbelastning i en redan ansträngd verksamhet. Detta förhållande är väl känt av alla som arbetar med dessa frågeställningar. I praktiken har det dock inte hänt mycket från statsmakternas sida för att försöka lösa dessa grundläggande problem i brottsutredningsprocessen, som slår direkt mot effektiviteten i hela systemet. Under många år har man försökt med nya hybrider men inget tycks hjälpa. Siffrorna över rättsväsendets samlade effektivitet verkar ohjälpligt peka åt fel håll.

Både beträffande den absoluta åtalsplikten och beträffande ansvaret för förundersökningsledningen måste samhället bestämma sig. Antingen ska polisen ha det fulla ansvaret för samtliga förundersökningar eller så ska dessa alltid vara åklagarledda. Att det inte går att fortsätta som nu borde vara tydligt för alla som arbetar inom rättsväsendet. Lägg därtill problemen med långa handläggningstider så är det uppenbart att det måste till radikala beslut för att förbättra situationen; alla brott som kommer till de rättsvårdande myndigheternas kännedom måste utredas på ett eller annat sätt så långt det bara går, inklusive att alla utredningsfrister måste hållas. En sådan utredningsverksamhet, i vilken organisationsform den än bedrivs, måste också tilldelas de ekonomiska medel som behövs. Tidigare system med så kallade förslagsanslag för den brottsutredande verksamheten måste därför komma tillbaka. Detta är rättsstatens absoluta kärnuppgift och den måste ha den förmåga som behövs för att utreda alla brottsanmälningar till lägsta godtagbara standard.

En jämförelse mellan det nuvarande svenska systemet och de krav som ställts på ansöknationerna till EU visar att dessa länder knappast skulle godkännas för inträde om de visar upp ett polis- och åklagarsystem som redan på förhand endast har kapacitet att utreda en del av alla brott som det har ansvar för. Sådana system skulle kunna klassas som att inte klara kraven för "rule of law"/rättssäkerhet eftersom de bland annat står öppna för påverkan från den organiserade brottsligheten, med därtill stora problem med korruption. När den organiserade brottsligheten uppmärksammar att ett enskilt land saknar kapacitet att utreda alla brott som kommer till myndigheternas kännedom, ökar incitamentet att etablera sig just i det landet. Därför satsar bland annat EU stora belopp på att försöka få ansökarländerna att bättre klara av att utreda de brott som de får kännedom om.

Det går att förbättra och komma vidare

Ovan beskrivs de tre strategiska områden som måste åtgärdas för att utveckla säkerhets- och trygghetsarbetet i Sverige; att barn och ungdomar tillåts bli institutionaliserade brottsdrabbade redan i skolan, att kommunernas stöd till dem som drabbas av brott inte fungerar samt att vi i Sverige skapat ett system där det redan på förhand kan sägas att polis och åklagare inte kommer att utreda alla brott som kommer till dess kännedom - till och med i fall där det finns en känd och utpekad gärningsperson.

Dessa områden har dock inte fått tillräckligt genomslag i de olika kriminalpolitiska program som partierna lagt fram under senare år. Istället har man försökt att lappa och laga; bara lite mer utbildning, några flera seminarier och några begränsade lagändringar etc. så blir allt bra. Sådana åtgärder är emellertid inte tillräckliga.

Samtidigt är det aldrig för sent att förbättra och komma vidare. Nedan presenterar Stiftelsen Tryggare Sverige därför tio krav för att utveckla säkerhets- och trygghetsarbetet i Sverige.

Säkerställ att det finns en kommunalt förankrad polis

På 1960-talet förstatligades polisen vilket innebar att kommunerna i princip framtogs möjligheterna att påverka den lokala polisverksamheten. Dagens svenska kommuner saknar därför den kanske viktigaste komponenten som finns för att kunna skapa säkerhet och trygghet i lokalsamhället, nämligen en kommunalt förankrad polis.

Det är den lokala polisen som måste vara basen för kommunernas brottsförebyggande och trygghetsskapande verksamhet. Det är också den lokala polisen som, ibland till och med bara genom sin blotta närvaro, kan stärka och backa upp andra lokala aktörer, till exempel skola, socialtjänst och bevakningsbolag. Detta för att dessa andra aktörer ska orka och våga ta sitt brottsförebyggande och trygghetsskapande ansvar. Hur ska ett kommunalråd kunna ta ansvar för tryggheten i sin kommun utan att också i praktiken kunna påverka polisens organisation, resurser och prioriteringar? Och i nästa led; hur ska invånarna kunna känna förtroende för en polisverksamhet som man inte har någon som helst påverkan på eller insyn i? Det tidigare systemet med statligt utsedda polisstyrelser har visat sig sakna all egentlig påverkan på hur polisverksamheten bedrivs på kommunnivå. Det nuvarande, med så kallade medborgarlöften, kommer inte heller att fungera bättre.

Under åren har Stiftelsen Tryggare Sverige aktivt försökt att påverka utvecklingen av framtidens polis genom rapporter, artiklar och försök till dialoger med berörde politiker och tjänstemän. Några sådana förbättringsområden redovisas enligt följande:

- *Landsbygden/glesbygden saknar i vissa fall poliser*
Det finns i dag områden i Sverige som saknar en lokalt närvarande polis, vilket bland annat ökar risken för att den organiserade brottsligheten väljer att etablera sig där.
- *Svårt med samverkan över sektorsgränser*
Den statliga polisen har erkänt svårt att på allvar samarbeta med den kommunala verksamheten och med andra krafter, till exempel lokala vaktbolag, för att åtminstone upprätthålla ett minimum av så kallad blåljusverksamhet på kommunnivån. Också stora turistorter kan vara helt polistomma, till och med under högsäsong.
- *Brister i kommunernas brottsförebyggande arbete*
Flertalet av Sveriges kommuner saknar ett fungerande lokalt brottsförebyggande arbete i dagsläget. Detta innebär dels att de ligger öppna för angrepp från den organiserade brottsligheten, dels att den prioritering av lokalt polisarbete som Polisorganisationsutredningen föreslagit saknar fungerade lokala samverkansparter.

Håll ihop det brottsofferstödande och det brottsförebyggande arbetet

I början av 1980-talet spred sig intresset för brottsförebyggande arbete till Europa. I Sverige publicerades under 1990-talet ett flertal rapporter som betonar betydelsen av att finna strategier för att minska brottsligheten och öka tryggheten. Gemensamt för många av rapporterna är att de understryker att rättsväsendet inte ensamt kan bekämpa brottsligheten. Sedan ett antal år finns därför i många kommuner och stadsdelar lokala brottsförebyggande råd där olika aktörer i lokalsamhället samverkar för att öka tryggheten och minska brottsligheten.

Parallellt med denna utveckling har omtanken om och intresset för brottsdrabbade stadigt växt, bland annat till följd av kvinnorörelsens arbete med att synliggöra mäns våld mot kvinnor. Detta har inneburit att en rad nya lagar har införts och gamla har setts över och ändrats sedan mitten av 1980-talet. Under 1990-talet har den viktimestologiska forskningen tagit fart i Sverige vilket har bidragit till att vi i dag har större kunskap om brottsdrabbades reaktioner, problem och behov. Under de senaste åren har ”nya” grupper av drabbade uppmärksammas, däribland utsatta för hedersrelaterade brott, människohandel och stalkning.

Eftersom vi numera också har kunskap om att en liten grupp drabbas av en oproportionerlig stor andel av alla brott och att dessa upprepade brott ofta inträffar i anslutning till det föregående brottet, vet vi också var och när många brott kan förebyggas. Denna kunskap (om så kallad upprepad utsatthet för brott) är ett konkret exempel som visar på behovet av en tydligare koppling mellan brottsförebyggande verksamhet och stöd till brottsdrabbade.

Det finns flera fördelar med att förebygga upprepad utsatthet. Dessa kan sammanfattas i följande punkter:

- Åtgärder mot upprepad utsatthet ger möjlighet att integrera brottsförebyggande verksamhet och stöd till brottsdrabbade.
- Genom att förebygga upprepad utsatthet styrs resurserna till personer eller objekt som löper stor risk att utsättas i framtiden.
- Att förebygga att brott upprepas styr resurser till särskilt utsatta områden utan att de behöver pekats ut som problemområden.
- Eftersom upprepade brott tenderar att ske nära i tid efter det första brottet är det möjligt att fokusera resurserna även i tid.

Klara ut frågor som handlar om roller, mandat och befogenheter

Över hela landet finns i dag tankar och idéer om hur det trygghetsskapande arbetet skulle kunna utvecklas. Det har emellertid visat sig svårt att förverkliga dessa eftersom roller, mandat och befogenheter inom och mellan olika (oftast offentliga) aktörer varken är tillräckligt tydliga eller har klarats ut i praktiken. Kort sagt, det handlar om att försöka lösa så kallade svårlösta samhällsfrågor; frågor som ofta visat sig vara ”behandlingsresistenta”, inte kan lösas en gång för alla, väcker djupa menings-skiljaktigheter, inte kan delas upp i småbitar och som alltid innebär skarpt läge.

En viktig förutsättning för det trygghetsskapande arbetet i lokalsamhället är därför att det finns en väl utvecklad samverkan mellan myndigheter, kommuner, företag, ideella organisationer, enskilda medborgare m.fl. aktörer. Därutöver behövs en god förmåga att överblicka, förstå och hantera komplexitet, ett lärande och uthålligt förhållningssätt, en väl förankrad syn på vad som är en rimlig ambitionsnivå, medvetenhet om

perspektivskillnader, vilja att lära av meningsskiljaktigheter och goda kommunikationsfärdigheter samt omsorg i utformningen av åtgärder.

En annan viktig förutsättning är att det finns en lokal förankrad polis som kan vara motor i det lokala säkerhets- och trygghetsarbetet och att all samverkan sker med bibehållande av respektive yrkesroller, mandat och befogenheter.

Säkerställ att den personal som möter brottsdrabbade har rätt kompetens och att den enskilde myndigheten har tillräcklig förmåga

Under många år har ”utbildning” lyfts fram som en framgångsfaktor för att förbättra samhällets stöd till dem som drabbas av brott. Stora satsningar har gjorts på att utbilda olika yrkesgrupper, bland annat poliser och socialarbetare. Erfarenheterna visar emellertid att utbildning i sig inte skapar den nödvändiga förmåga som en myndighet behöver ha.

Det går dock ändå inte att bortse från att den personal som möter brottsdrabbade i det initiala skedet måste ha tillräcklig kunskap för att kunna göra ett professionellt arbete. Inom många myndigheter saknas fortfarande kunskap om den särskilda problematik som råder för barn, äldre, funktionshindrade, marginaliserade grupper etc. Inte minst inom rättsväsendet har detta blivit alltmer uppenbart. Inom polisen är det exempelvis fortfarande så kallade generalister (”radiobilspoliser”) som gör de första insatserna, ofta med bristande stöd i den egna organisationen. De poliser som är specialiserade när det gäller brott i nära relation, homofobiska brott, barn etc. arbetar ofta enbart kontorstid måndag-fredag och kommer således i bästa fall som regel in i en brottsutredning först något eller några dygn efter anmälan.

En åtgärd för att effektivisera utredningsarbetet och förbättra situationen för särskilt utsatta och sårbara brottsdrabbade är därför att i större utsträckning använda sig av specialister redan i samband med själva brottsanmälan. Om det inte vidtas rätt åtgärder och tas rätt beslut redan vid det första mötet med den drabbade så går det inte att reparera senare. Längre fram under en förundersökning eller en rättegång är det mycket svårt att rätta till eller kompensera för de misstag och brister som uppstod på ett tidigt stadium efter felaktigt bemötande eller hantering.

En sådan ordning skulle innebära att svåra brottsutredningar alltid tas om hand av särskilda specialister redan inledningsvis; alltså sådana utredningar som kräver särskild utbildning och erfarenhet. Har det begåtts ett brott mot en person med funktionsvariationer måste förundersökningsledaren vara specialist på att hantera sådana situationer. Är det en äldre som utsatts så måste förundersökningsledaren vara specialist på att utreda brott mot äldre etc. Självklart går det att vara specialist på flera olika kategorier men det viktiga är att förundersökningsledaren besitter särskilda kunskaper inom det område som ska utredas (i detta sammanhang måste man också ställa frågan om det överhuvudtaget finns tillräckligt många specialutbildade förundersökningsledare, kriminaltekniker, brottsutredare m.fl. nyckelkategorier i landet för att man ska ha förmågan att utreda alla brott till lägsta godtagbara standard?).

Under senare år har vissa polismyndigheter också börjat låta så kallade volontärer möta brottsdrabbade i utsatta situationer. Volontärer kan säkert bidra till mycket gott inom polisen, men i själva mötet med brottsdrabbade bör man enligt vår uppfattning undvika att ersätta poliser med frivilliga krafter.

Säkerställ att domstolarna förordnar målsägandebiträde vid alla vålds- och sexualbrott

Sedan år 1988 har personer som drabbas av brott under vissa förutsättningar rätt att på statens bekostnad få ett eget juridiskt biträde, ett så kallat målsägandebiträde, under förundersökning och rättegång. Ursprungligen kunde målsägandebiträde främst förordnas i mål som rörde grövre sexualbrott. Målsägandebiträde kunde också komma i fråga vid vissa typer av andra grövre brott med inslag av våld eller annan integritetskränkning, om det med hänsyn till målsägandens personliga förhållanden kunde antas att han eller hon hade ett särskilt starkt behov av biträde. Som exempel på sådana brott angavs i förarbetena misshandel och rån.

Under åren har lagstiftningen förbättrats och i dag har personer som drabbats av brott stora lagliga möjligheter att få ett eget målsägandebiträde. Det gäller till exempel vid överträdelser av kontaktförbud och andra mål som kan ge fängelse.

En viktig symbolfråga och ett självklart nästa steg borde därför vara att alla personer som drabbas av våldsbrott obligatoriskt ska tilldelas ett

målsägarbiträde. De drabbade skulle i den delen i princip likställas med vad som gäller för en misstänkt och dennes rätt att få en advokat. Pengarna för detta finns redan i statsbudgeten, men det gäller att politiskt våga visa att nu prioriteras även brottsdrabbade.

Tillse att åklagarna tar överträdelser av kontaktförbud på allvar

År 1988 infördes lagen om besöksförbud. Den första oktober 2011 genomfördes ett namnbyte till kontaktförbud. Lagen gör det möjligt att förbjuda en person att besöka eller på annat sätt ta kontakt med eller följa efter en annan person. Ett av lagens syften är att förebygga situationer som kan utvecklas i farlig riktning. För överträdelser av kontaktförbud är straffmaximum två års fängelse.

Under de senaste åren har det inträffat en rad uppmärksammade händelser där brottsdrabbade, trots utfärdade kontaktförbud, har attackerats med dödlig utgång. Dessa tragiska exempel visar att samhället måste ta överträdelser av kontaktförbud på mycket större allvar.

Lagstiftningen har efterhand blivit allt bättre men tyvärr kvarstår problemen i det praktiska genomförandet. Det är ofta brister hos samtliga inblandade myndigheter med resultat att övergreppen kan fortsätta.

Varje år anmäls cirka 5 000 – 6 000 överträdelser av kontaktförbud. Detta blir det ultimativa nederlaget för både den drabbade och samhället. Trots att samhället gått in med ett kontaktförbud så visar det sig i praktiken att det ändå blir betydelselöst för den utsatte. Vederbörande drabbas på nytt och tappar i värsta fall allt förtroende för hur rättssamhället fungerar. Brottslingen å sin sida drabbas sällan av några påföljder eftersom rättsväsendet hittills i princip inte reagerat direkt när det sker överträdelser av kontaktförbud. Samhället sänder därvid ånyo budskapet att brott lönar sig eller kanske snarare, att samhället inte ens förmår att skydda en person mot nya övergrepp trots att man genom ett särskilt beslut bestämt sig för att göra detta.

Denna problematik är också till stor del identisk med vad som gäller beträffande hot och trakasserier mot vittnen. Vittnet gör sin samhälleliga plikt men drabbas därefter många gånger av problem, i värsta fall av våld och hot.

En avgörande faktor både vad gäller utfärdande av kontaktförbud och hanteringen av vittnesskyddsverksamheten handlar om den icke acceptabla kvaliteten på riskanalyserna. Det räcker inte längre att enbart använda den så kallade magkänslan när det handlar om att ta avgörande beslut som kan leda till liv eller död; forskningsbaserade instrument måste användas på ett strukturerat sätt.

Säkerställ att polisen ser hotbrotten som den självklara utgångspunkten för det brottsförebyggande arbetet

Det är dags att polisens brottsförebyggande arbete koncentreras till att omfatta alla hotbrott; att alltså alltid utreda sådana brott som skulle kunna förebyggas eller förhindras. Att förstå att det antagligen krävs helt olika metoder och kompetens för att på ett aktivt sätt försöka komma åt dem som hotar att begå ett brott (kanske också under farliga förhållanden) jämfört med att utan direkt tidspress och utan farliga inslag utreda redan begångna brott? En sådan aktiv brottsförebyggande polisverksamhet skulle också inrymma alla hot- och riskbedömningar, det aktiva skyddet av hotade personer och en professionell vittnesskyddsverksamhet.

Samla all lagstiftning som rör brottsdrabbade i en egen balk

Under ett per decennier har samhället, med varierande framgång, försökt att utbilda poliser, åklagare, socialtjänstemän m.fl. så att dessa ska bli bättre på att tillvarata brottsdrabbades rättigheter och behov. Ett sätt att ytterligare öka trycket på olika myndigheter är att intensifiera informationen till de drabbade om deras rättigheter.

All lagstiftning som rör brottsdrabbade och deras rättigheter bör därför samlas i en enda lag, helst en balk. Med en sådan åtgärd skulle samhället på ett tydligare sätt visa att man tar den drabbade på samma allvar som gärningspersonen. Genom tillskapandet av en särskild balk skulle man sända signaler att dessa frågor är viktiga. Att samla brottsdrabbades rättigheter på ett och samma ställe skulle också innebära att det blir lättare att se vad som gäller och vilka rättigheter som de som drabbas av brott har.

Att beskriva brottsdrabbades samtliga rättigheter på ett och samma ställe skulle innebära att balken blir en ”Magna Charta”, ett ”frihetsbrev” som kan användas för att hävda den enskildes rätt till stöd, hjälp och skydd.

En sådan åtgärd skulle innebära att myndigheterna måste flytta fram positionerna inom området för att inte råka ut för problem som ytterst kan sluta med att de blir skadeståndsskyldiga gentemot den drabbade för att inte ha fullgjort sina skyldigheter. Man kan jämföra detta med barn som utsatts för brott i skolan, och hur de i efterhand kan yrka på skadestånd för att skolan inte gjort tillräckligt för att stoppa utsattheten.

Stimulera den viktimologiska forskningen

Under några år runt millennieskiftet började den viktimologiska forskningen utvecklas i Sverige. Orsaken till detta var främst inrättandet av brottsofferfonden, som sedan tillkomsten år 1994 har finansierat flera hundra forskningsprojekt. Fortfarande saknas dock kunskap inom vissa områden; det gäller exempelvis äldre, funktionshindrade och marginaliserade grupper och deras utsatthet och sårbarhet. Den viktimologiska forskningen har dock stannat av under de senast åren.

Ett annat problem är att den officiella kriminalstatistiken endast särredovisar ett fåtal av grupperna vilket innebär att det är svårt att uttala sig om brottslighetens omfattning, det gäller till exempel brott mot äldre. Dessutom innehåller de offerundersökningar som regelbundet genomförs olika begränsningar som medför att många grupper inte finns representerade.

För att öka kunskapen om brottslighetens omfattning och konsekvenser är det viktigt att i framtiden bredda forskningens inriktning. Mycket av dagens forskning fokuserar på utsatta kvinnor och barn. Det kommer även fortsättningsvis finnas behov av fördjupad kunskap inom dessa områden. Det är emellertid viktigt att också uppmärksamma andra utsatta och sårbara grupper i samhället som till exempel äldre, funktionsvarierade, socialt exkluderade grupper (hemlösa, prostituerade, kriminella etc.) m.fl. Det är också angeläget att det i den officiella kriminalstatistiken tydligare framgår olika gruppers utsatthet. Statistiken måste också göras mer förståelig och redovisas på så lokal nivå som möjlig. Därmed får medborgarna möjlighet att själva kontrollera att myndigheterna fullgör sina skyldigheter beträffande brottsbekämpning och brottsförebyggande arbete på ett tillfredsställande sätt.

Följ upp myndigheternas arbete

Traditionella myndigheter som skolan, polisen och socialförvaltningen har under senare år fått mycket kritik för att inte fullgöra sina arbetsuppgifter i förhållande till de som drabbas av brott. Skolan har kritiserats för att de har svårt med att förena sina båda uppdrag, polisen har svårt att förnya sig och att jobba med till exempel moderna hot- och riskbedömningar som bas för arbetet med brottsdrabbade medan socialtjänsten har haft svårt att överhuvudtaget leva upp till sitt ansvar för denna typ av utsatthet.

Hur länge kan samhället acceptera att sådana viktiga myndigheter inte fullgör några av sina mest centrala arbetsuppgifter? Många frågar sig faktiskt om det överhuvud går att på allvar reformera och utveckla dessa myndigheter eller om de är så cementerade att det är omöjligt att få dem att arbeta på nya sätt som är mer effektiva?

Att myndigheterna inte fullgör sina skyldigheter gentemot medborgarna har också blivit tydligt under de cirka 140 debattkvällar som Stiftelsen Tryggare Sverige arrangerat på Pressklubben i Stockholm sedan 2008.

Det är därför dags att med ännu större allvar kontinuerligt granska att myndigheterna faktiskt gör vad de ska, särskild gentemot de som utsatts för brott; i det arbetet återstår alltså mycket. Stiftelsen Tryggare Sverige kommer därför fortsätta att granska att de som ansvarar för att förebygga brott och att tillhandahålla hjälp, stöd och skydd åt brottsdrabbade fullgör sina skyldigheter. I det arbetet behövs alla goda krafter.

Vidare är det också viktigt att klara ut vad brottsligheten kostar samt hur stora mörkertalen är för olika brottstyper.

Vägar till ett säkrare och tryggare Sverige

Skjutningar, sprängningar, bilbränder och öppen narkotika-handel har för många människor blivit en del av vardagen i Sverige. Brottsligheten påverkar inte bara de direkt utsatta och deras nära och kära. Hela samhället berörs genom den rädsla och otrygghet som brottsligheten sprider. Den styr allt från var människor väljer att bosätta sig, var företag etablerar sin verksamhet och hur olika investeringsbeslut fattas till hur personer lever sina liv och rör sig i vardagen.

Hur har vi hamnat i denna situation och vilka åtgärder krävs egentligen för att återställa lag och ordning?

Under de gångna 15 åren har den oberoende tanke-smedjan Stiftelsen Tryggare Sverige försökt att beskriva vägarna till ett säkrare och tryggare Sverige. I denna rapport ger vi en samlad bild av situationen, bristerna och lösningarna för att vända den negativa utvecklingen.

Åtgärderna handlar bland annat om att säkerställa att det finns en operativ polis- och åklagarorganisation på plats i de särskilt utsatta områdena för att bygga tillit och legitimitet och ytterst kunna ta tillbaka dessa områden från de kriminella. Andra åtgärder handlar om att det måste råda ordning och reda i våra skolor med nolltolerans för våld och hot. Vidare måste alla som drabbas av brott få hjälp, stöd och skydd.

Sverige står idag inför den största kriminalpolitiska utmaningen någonsin. För att vända utvecklingen krävs ny förståelse och ett nytt ledarskap, men framför allt behöver politiker och tjänstemän uppvisa mod och vilja att vidta nödvändiga åtgärder.

ISBN 978-91-7223-888-6

Stiftelsen Tryggare Sverige

Carl Gustaf Lindstedts gata 3, 112 69 Stockholm

Telefon 08-29 20 00 www.tryggaressverige.org

VÄGAR TILL SÄKRARE OCH TRYGGARE SVENSKA
GÄRDESS- OCH TRÄSKEDSOMRÅDEN